

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ

імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

О С Н О В И
Е К О Н О М І Ч Н О Ї Т Е О Р І Ї
у структурно-логічних схемах

Навчальний посібник

За загальною редакцією доктора економічних наук,
професора *Л. С. Шевченко*

Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник
для студентів вищих навчальних закладів

Харків
«Право»
2010

ББК 65.9 (4УКР) я73
О-75

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів
(Лист № 1/11-199 від 22.01.2010 р.)*

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого
(протокол № 9 від 22.05.2009 року)*

Р е ц е н з е н т и:

Є. М. Воробйов, професор, доктор економічних наук, завідувач кафедри економічної теорії (Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна);

В. М. Соболев, професор, доктор економічних наук, завідувач кафедри статистики, обліку та аудиту (Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна);

В. О. Лозовой, професор, доктор філософських наук, завідувач кафедри культурології (Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого)

О-75 **Основи** економічної теорії у структурно-логічних схемах : навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. – Х. : Право, 2010. – 144 с.

ISBN 978-966-458-189-6

У посібнику у вигляді структурно-логічних схем подано всі теми курсу «Основи економічної теорії». Така форма викладення навчального матеріалу дає можливість акцентувати увагу студентів на базових концепціях і категоріях сучасної економічної науки, наочно продемонструвати причинно-наслідкові, логічні та історичні зв'язки явищ і процесів економічної дійсності на рівні мікроекономіки, макроекономіки та світового господарства.

Для студентів економічних і юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів, аспірантів, викладачів, науковців і тих, хто самостійно вивчає економічну теорію.

ББК65.9 (4УКР) я73

ISBN 978-966-458-189-6

© Колектив авторів, 2010
© «Право», 2010

ЗМІСТ

Авторський колектив.....	5
Передмова.....	6

Розділ I

Вступ до економічної теорії

Тема 1. Економічна теорія як наука.....	7
Тема 2. Етапи виникнення, становлення та розвитку економічної теорії.....	11
Тема 3. Виробничі можливості суспільства. Соціальна сутність виробництва.....	17
Тема 4. Інститути і право власності.....	22
Тема 5. Економічний розвиток суспільства. Сучасні економічні системи. Перехідна економіка.....	25

Розділ II

Основи функціонування ринкової економіки

Тема 6. Товарне виробництво. Теорії вартості та грошей.....	29
Тема 7. Ринок як економічна форма організації функціонування економіки.....	35
Тема 8. Конкуренція в ринковій економіці	38

Розділ III

Мікроекономіка

Тема 9. Домогосподарство як суб'єкт ринкової економіки	42
Тема 10. Підприємництво. Фірма в системі ринкових відносин	46
Тема 11. Витрати і доходи фірми. Механізм ціноутворення.....	53
Тема 12. Ринок праці. Заробітна плата.....	59
Тема 13. Ринок капіталу. Процент.....	66
Тема 14. Ринок землі. Земельна рента. Ринок нерухомості.....	70

Розділ IV

Макроекономіка

Тема 15. Система макроекономіки. Основні результати і показники макроекономіки.....	75
Тема 16. Макроекономічна рівновага та економічне зростання.....	80
Тема 17. Макроекономічна нестабільність. Циклічність розвитку ринкової економіки.....	85
Тема 18. Грошовий ринок.....	90
Тема 19. Кредитно-банківська система.....	95
Тема 20. Ринок цінних паперів. Фондова біржа.....	100
Тема 21. Страховий ринок.....	107
Тема 22. Фінансова система. Державний бюджет. Податки.....	110
Тема 23. Економічна безпека держави	120
Тема 24. Роль держави в ринковій економіці.....	125

Розділ V

Міжнародна економіка

Тема 25. Сутність, структура та закономірності розвитку світового господарства.....	131
Тема 26. Міжнародні валютні відносини.....	135
Рекомендована література.....	140

Авторський колектив:

- Л. С. Шевченко*, доктор економічних наук (керівник авторського колективу) – передмова, теми 12, 18;
- О. А. Гриценко*, доктор економічних наук – теми 1, 4;
- Т. М. Камінська*, доктор економічних наук – тема 24 (пп. 1–3);
- С. М. Макуха*, доктор економічних наук – теми 25, 26;
- О. С. Марченко*, доктор економічних наук – теми 10, 11;
- К. Г. Губін*, кандидат економічних наук – теми 5, 7;
- Г. Ю. Дарнопих*, кандидат економічних наук – теми 22, 23;
- І. А. Єфіменко*, кандидат економічних наук – теми 6 (п. 2), 14;
- О. М. Левковець*, кандидат економічних наук – теми 13, 20;
- Т. І. Лучко*, кандидат економічних наук – тема 24 (п. 4);
- О. О. Мамалуй*, кандидат економічних наук – теми 6 (пп. 1, 3, 4), 8 (пп. 1, 3, 4), 15;
- Л. В. Нечипорук*, кандидат економічних наук – теми 19, 21;
- О. В. Овсієнко*, кандидат економічних наук – теми 3, 9;
- О. В. Роздайбіда*, кандидат економічних наук – тема 2;
- О. О. Чуприна*, кандидат економічних наук – теми 16, 17;
- В. А. Лизогуб* – тема 8 (п. 2)

Передмова

Економічна теорія є суспільною теоретичною наукою. Вона вивчає економічні відносини між людьми, які виникають у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання економічних благ. Ці економічні відносини регулюються об'єктивними економічними законами і реалізуються через економічну поведінку суб'єктів, які приймають рішення в умовах необмежених потреб і обмежених ресурсів. Зрозуміло, що економічна теорія є методологічною базою для всіх інших економічних дисциплін і водночас значно впливає на економічну політику держави і розвиток права.

Автори навчального посібника пропонують студентам зручну форму опанування положень сучасної економічної науки – у вигляді структурно-логічних схем за темами курсу. Таке подання навчального матеріалу дає можливість акцентувати увагу студентів на базових концепціях та категоріях економічної теорії, наочно продемонструвати причинно-наслідкові, логічні та історичні зв'язки явищ і процесів економічної дійсності на рівні мікроекономіки, макроекономіки та світового господарства. Навчальний посібник є доволі зручним при самостійному вивченні студентами економічної теорії, виконанні контрольних модульних завдань, підготовці до семінарських занять, заліків та іспитів. У сучасній навчальній літературі аналогічні видання майже не представлені.

Разом із тим посібник не заміняє повністю, а змістовно доповнює фундаментальні підручники, рекомендовані в списку літератури. Зокрема, студентам Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого автори радять користуватися підручником «Основи економічної теорії» (за заг. ред. Л. С. Шевченко. – Х. : Право, 2008. – 448 с.).

При написанні навчального посібника автори використали наукові досягнення представників різних економічних напрямів, досвід викладання економічної теорії як навчальної дисципліни в Національній юридичній академії України імені Ярослава Мудрого. Посібник адаптовано до нових навчальних програм юридичних та економічних вищих навчальних закладів.

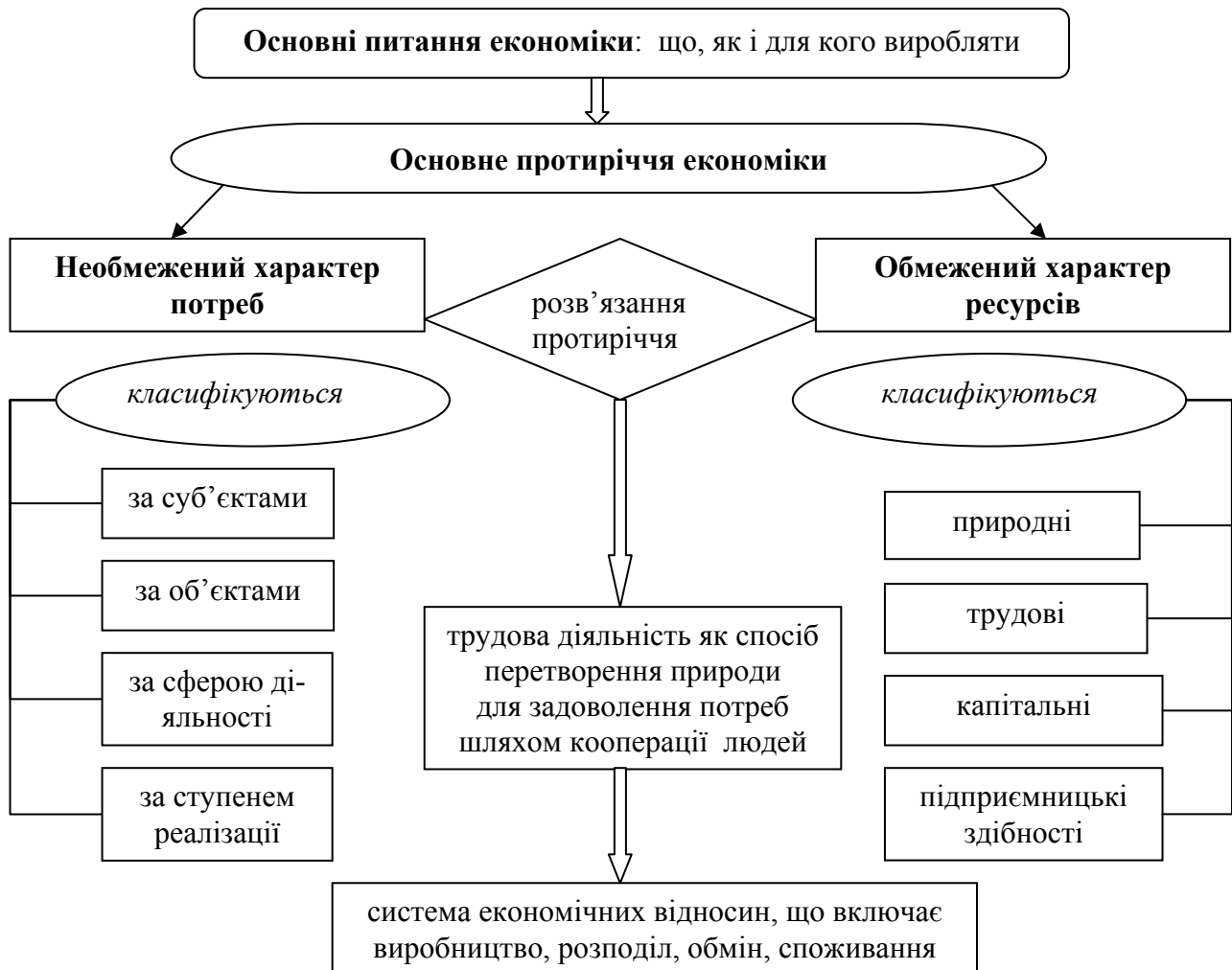
Розділ I. ВСТУП ДО ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Тема 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ЯК НАУКА

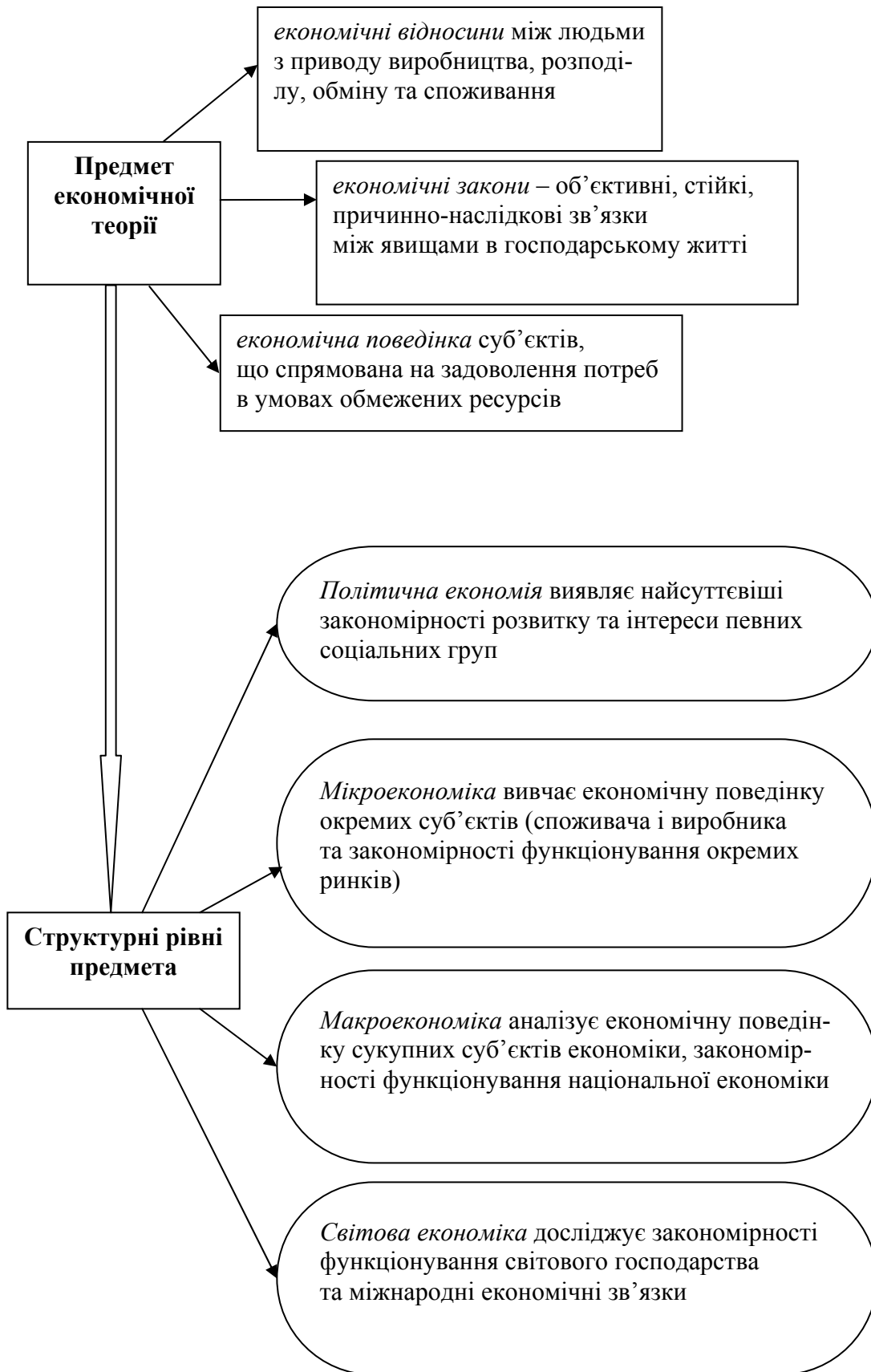
1.1. Економіка та її основне протиріччя

Економіка (з грецької) – ведення господарства згідно з визначеним порядком або законом.
У сучасному розумінні:

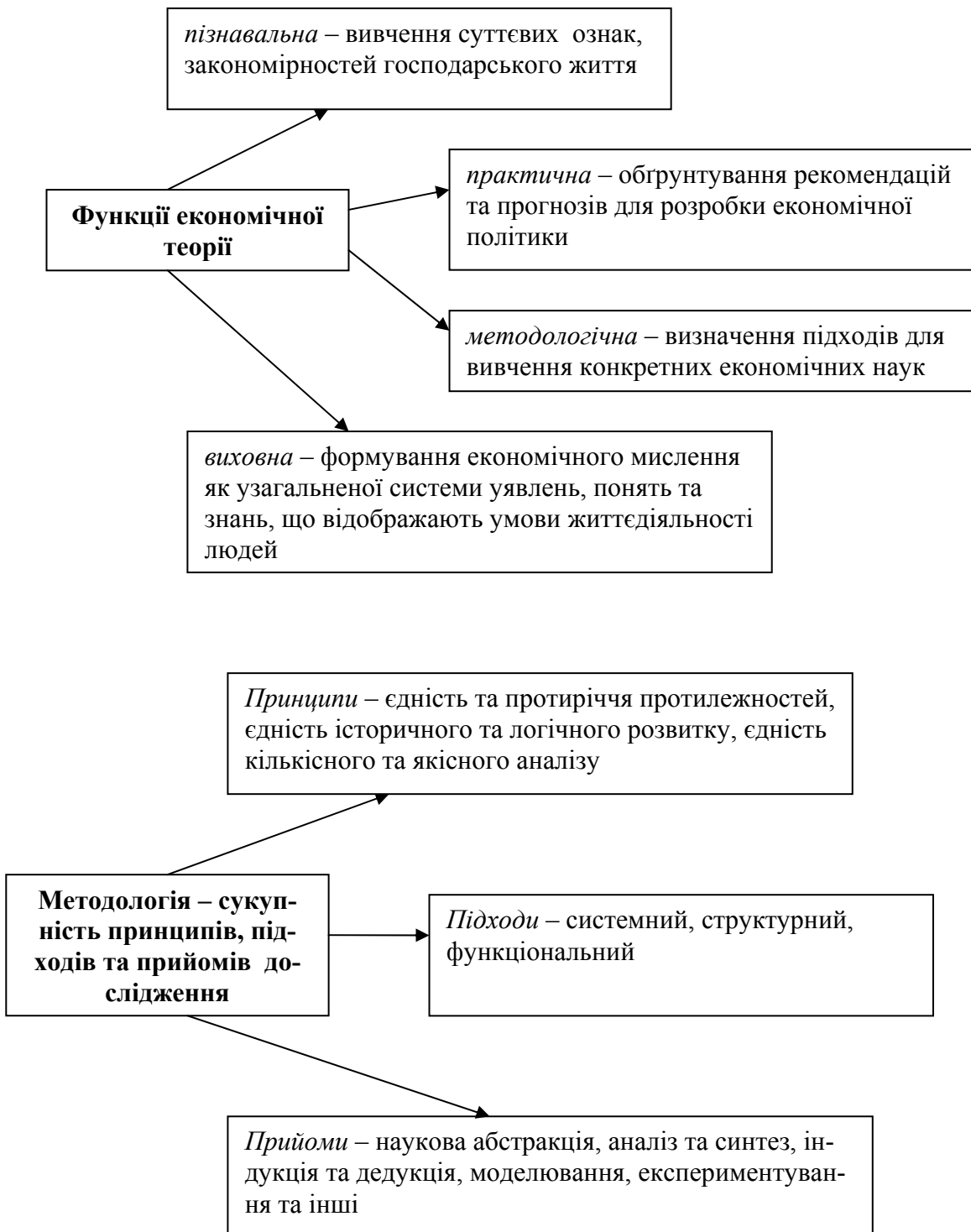
- об'єктивна сфера господарської діяльності;
- сукупність галузей, сфер, секторів (регіональних господарств) людської діяльності;
- наукова система знань

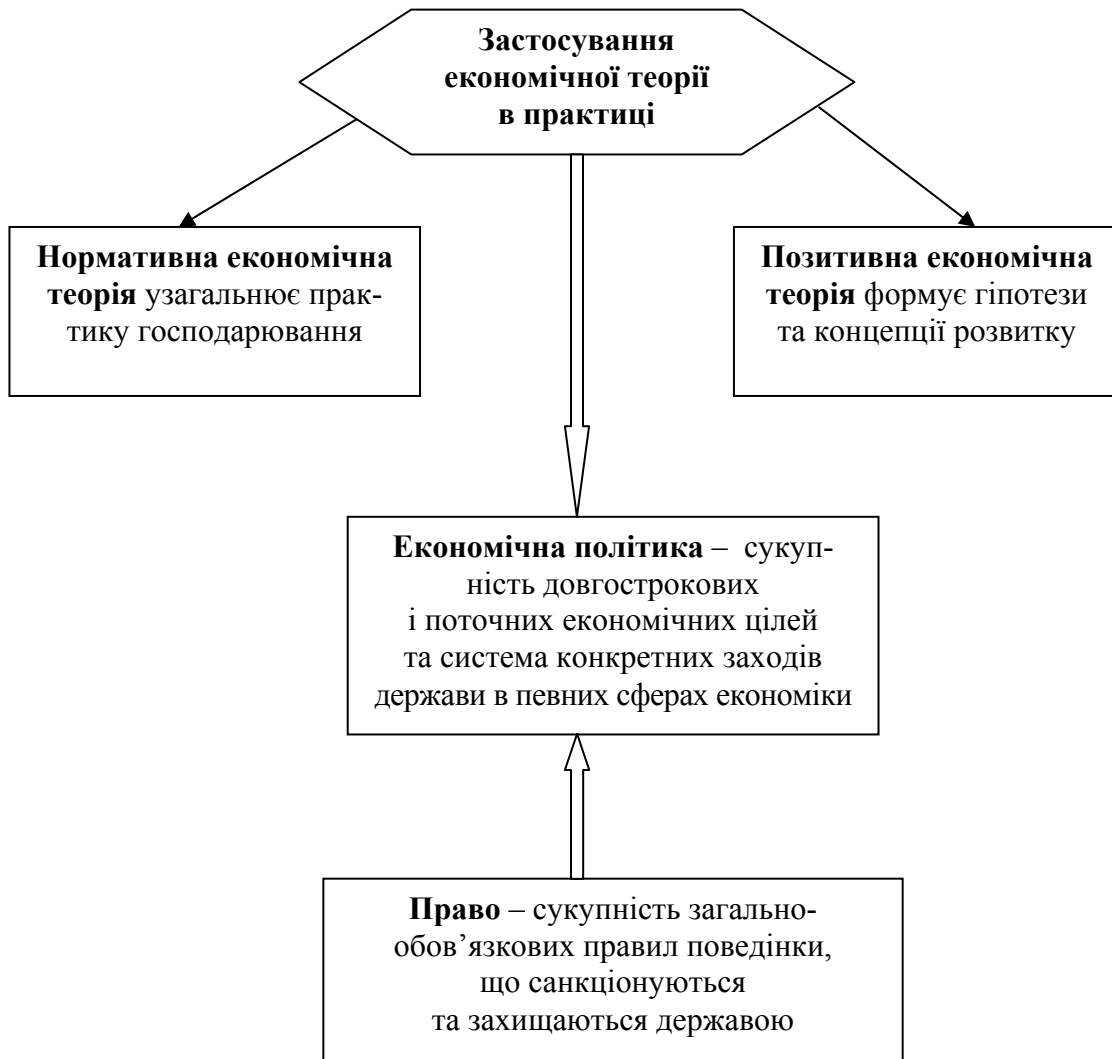
1.2. Предмет економічної теорії

1.3. Функції та методологія економічної теорії

1.4. Взаємозв'язок економічної теорії, економічної політики та права

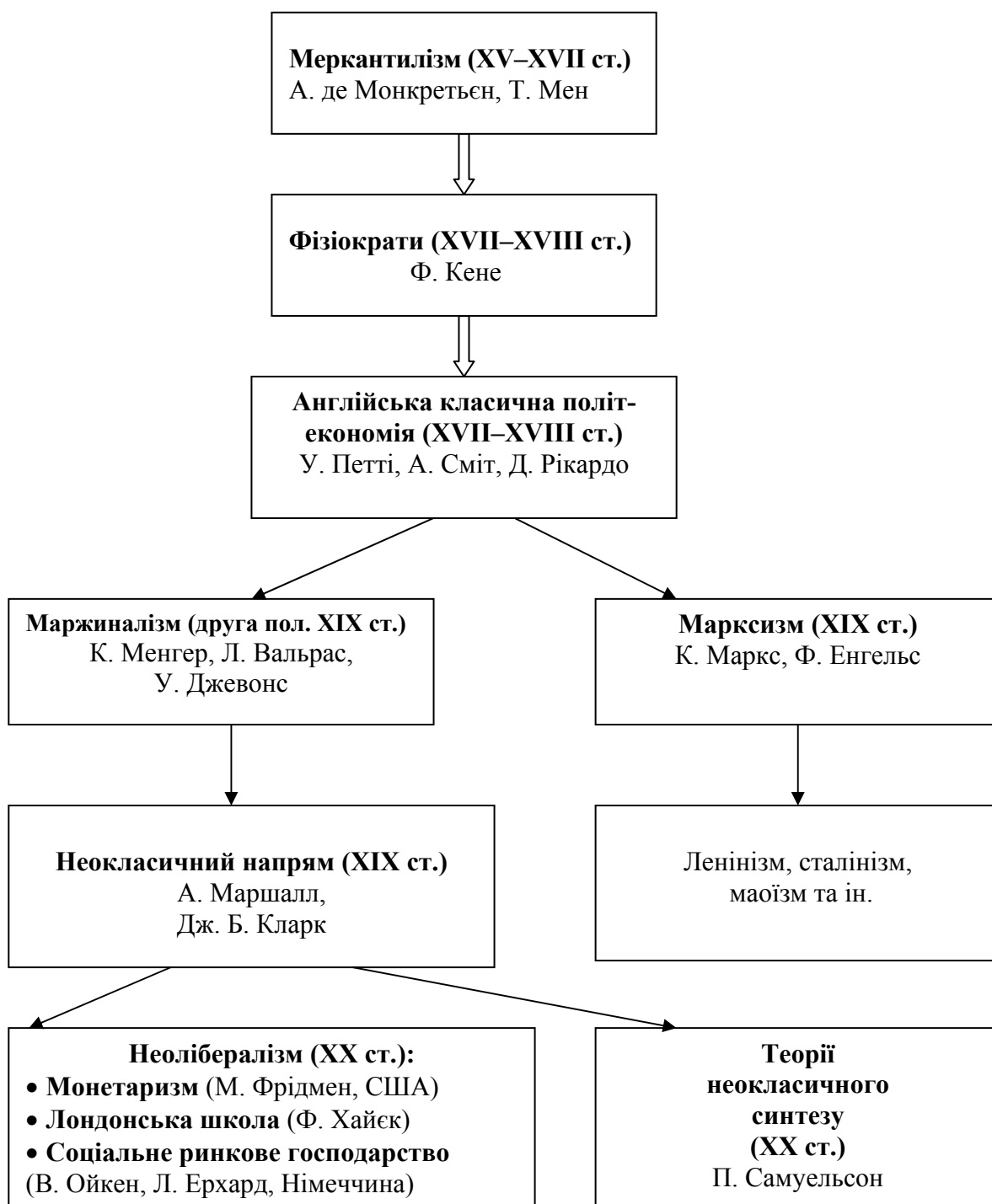
Тема 2. ЕТАПИ ВИНИКНЕННЯ, СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

2.1. Зародження економічних знань

За словами лауреата Нобелівської премії П. Самуельсона (США), «як усяка дитина, політична економія почала формуватися задовго до її народження». **Економічна теорія** пройшла етапи *зародження* (економічні погляди в епоху первісного, рабовласницького, феодального ладу), *становлення* (вчення епохи капіталізму – меркантилізм, фізіократія, класична політична економія), *розвитку* (теорії ринкової економіки)

2.2. Етапи становлення економічної теорії

2.3. Меркантилізм, класична політична економія, марксистська політична економія

Меркантилізм – економічне вчення і політика держави доби первісного нагромадження капіталу; відображало інтереси торгової буржуазії

Основні теоретичні положення:

- 1) ототожнення багатства з грошима, золотом та сріблом;
- 2) джерелом збагачення є зовнішня торгівля;
- 3) на ранньому етапі (XV – поч. XVI ст.) його представники: У. Стаффорд в Англії, Ж. Боден у Франції та інші висунули теорію «грошового балансу», згідно з якою заборонялося вивезення грошей, золота та срібла з країни;
- 4) пізній (зрілий) меркантилізм виник у другій пол. XVI ст. і досяг розквіту в середині XVII ст. Його представники Т. Мен (Англія), А. Монкретьєн, Ж. Кольбер (Франція), Ф. Прокопович (Україна) та ін. опрацювали теорію «торговельного балансу», що створювало сприятливі умови для розвитку торгівлі.

Накопичивши багатий фактичний матеріал щодо внутрішньої та зовнішньої торгівлі, грошового обігу, цін тощо, меркантилізм створив передумови для виникнення класичної політичної економії

Фізіократи – попередники класичної політичної економії, що виник у Франції в середині XVIII ст. як реакція на меркантилізм

Засновник – Ф. Кене, видатні представники – А.-Р.-Ж. Тюрго, В. Р. Мірабо. Цю теорію також розробляли в Англії, Німеччині, Швеції, Польщі та інших країнах. В Україні прибічником фізіократів був В. Н. Каразін.

Основні теоретичні положення:

- 1) дослідження проблеми про походження багатства перенесли із сфери обігу до сфери виробництва;
- 2) визнали дію об'єктивних законів не тільки в природі, а й у суспільстві;
- 3) Ф. Кене в «Економічній таблиці» (1758) започаткував макроекономічні дослідження у народному господарстві країни;
- 4) обмеженість поглядів у тому, що до виробничої сфери відносили тільки землеробство. Промисловість визначалась як «безплідна» галузь

**Класична
політекономія**

Основоположники – У. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо. Головна робота У. Петті – «Трактат про податки та збори» (1662), А. Сміта – «Дослідження про природу і причини багатства народів» (1776), Д. Рікардо – «Основи політичної економії та оподаткування» (1817).

В Україні прибічниками класичної школи були: Т. Степанов, І. Вернадський, М. Бунге, М. Вольський та ін.

Досягнення класиків:

- 1) створення трудової теорії вартості;
- 2) наукове визначення процесу функціонування економіки як системи, що охоплює виробництво, розподіл, обмін та споживання благ та послуг;
- 3) обґрунтування механізму ринкового саморегулювання («невидима рука» Сміта);

Школа мала великий вплив на всю майбутню економічну думку. Вона була головним джерелом економічної теорії марксизму

**Марксизм, або
політична еко-
номія праці,
викладена у
фундаменталь-
ному творі
К. Маркса
«Капітал»
(4 томи)**

Основоположники – К. Маркс і Ф. Енгельс.

В Україні послідовниками були М. Зібер, Г. Петровський, М. Скрипник та ін.

Наріжним каменем є теорія додаткової вартості, на основі якої пояснюється загострення антагонізму між капіталістами та найманими працівниками, що призведе до загибелі капіталізму і побудови соціалізму.

Значення теорії:

- 1) визначено предмет політекономії у вузькому та широкому його значенні;
- 2) на основі трудової теорії вартості створено змістовне вчення про капіталізм;
- 3) запропоновані нові концепції економічних криз, земельної ренти тощо;
- 4) К. Маркс і Ф. Енгельс зробили вагомий внесок у дослідження товару, грошей, капіталу, доходів, суспільного відтворення тощо.

Однак деякі положення марксизму: про заперечення приватної власності, зростання зубожіння трудящих та інші не підтвердилися на практиці

2.4. Основні напрями сучасної економічної науки

Неокласицизм (економічний мейнстрім) досліджує та розвиває ідеї класичної політекономії з урахуванням сучасних умов

Виник у 70-ті роки XIX ст. Засновники – К. Менгер, Ф. Візер, Є. Бем-Баверк, У. Джевонс, А. Маршалл, А. Пігу. Послідовники – Л. Мізес, Ф. Хайек, М. Фрідмен, А. Лаффер, Ф. Кейган та ін. В Україні – Р. Орженцький, Д. Піхно, Є. Слущкий. Методологічними засадами є мікроаналіз і маржиналізм.

Основні риси:

- 1) предметом дослідження є чиста економіка, яка абстрагується від історичної і національної форм;
- 2) аналіз суб'єктивістських та психологічних умов економічної поведінки суб'єктів, прийняття рішення ізольованими індивідами;
- 3) дослідження граничних величин у корисності, витратах, продуктивності і т. п.;
- 4) у центрі уваги – не об'єктивні закономірності формування вартості, а цінність як суб'єктивне сприйняття необхідності блага з урахуванням граничної корисності та витрат;
- 5) витрати виробництва розглядаються не як реальні затрати виробничих факторів, а як оцінка альтернативних можливостей їх використання;
- 6) відмова від терміна «політична економія» на користь «економікс»

Неолібералізм (виникає у 1930-ті рр. XX ст.):

– вимагає невтручання держави в економіку;
– найкращою економічною системою є та, що базується на приватній власності і гарантує індивідуальну свободу економічних суб'єктів.

Головні теоретики: Л. Мізес, Ф. Хайек, А. Мюллер-Армак, В. Ойкен та ін.

Монетаризм (виникає у середині 1950-х рр. XX ст.):

– гроші та грошова система розглядаються як вирішальний фактор зростання валового національного продукту і головна причина інфляції;
– грошово-кредитна політика – найважливіший інструмент економічної політики держави.

Засновник – М. Фрідмен

Кейнсiанство досліджує національну економіку в цілому, перевага віддається практичній функції економічної науки

Ґрунтується на теорії відомого англійського економіста Дж. М. Кейнса, викладеній у його головному творі «Загальна теорія зайнятості, процента та грошей» (1936).

Основні складові:

- 1) теорія регульованого капіталізму;
- 2) формування ефективного сукупного попиту;
- 3) інвестиції – основний чинник економічного зростання

Інституціоналізм вивчає поведінку економічних суб'єктів під впливом інститутів

Традиційний інституціоналізм

(20-ті рр. XX ст.)

Засновники: Т. Веблен, Д. Коммонс, У. Мітчелл.

Послідовники: Дж. Гелбрейт, Д. Белл, Г. Мюрдаль та ін.

Основні положення:

- 1) економіка розглядається як еволюційна система;
- 2) на економічну поведінку суб'єктів впливають неекономічні фактори (політика, право, етика);
- 3) економічні процеси здійснюються під впливом колективних дій, які вимагають правових рамок;
- 4) відносини між людьми відбуваються через трансакції (угоди)

Неоінституціоналізм

(80-ті рр. XX ст.)

Основні представники: Р. Коуз, А. Арчіан, Дж. Бьюкенен, Г. Мюрдаль.

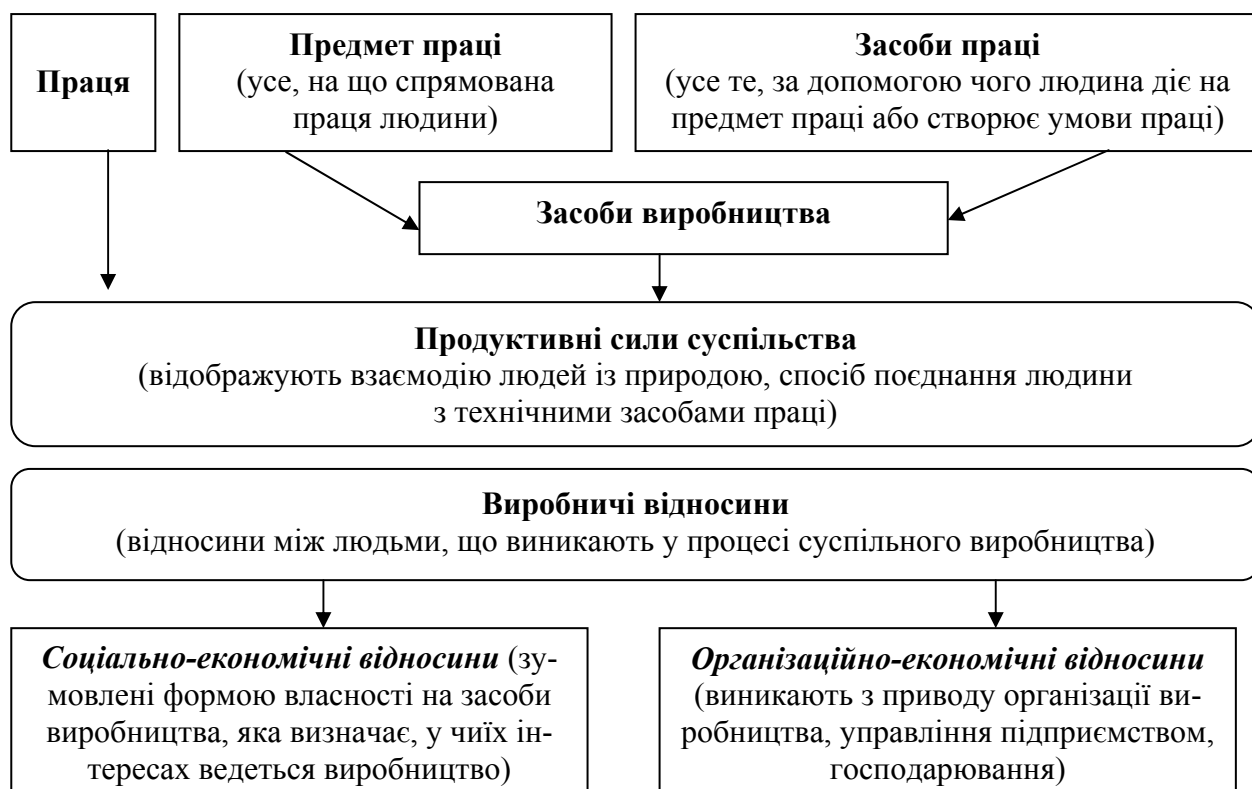
Основні положення:

- 1) аналіз здійснюється на основі методології неокласичної теорії;
- 2) поведінка суб'єктів в умовах неповної інформації;
- 3) при обміні повноважень з'являються трансакційні витрати;
- 4) специфікація прав власності забезпечує ефективний розподіл ресурсів в економіці

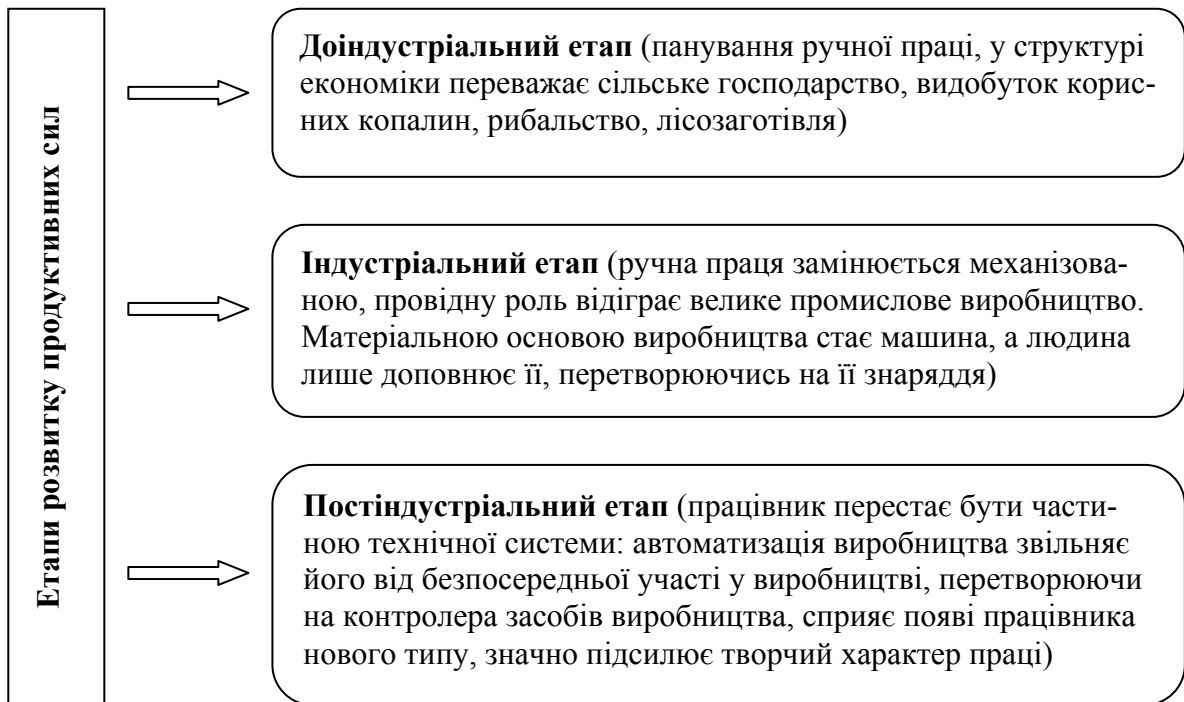
Тема 3. ВИРОБНИЧІ МОЖЛИВОСТІ СУСПІЛЬСТВА. СОЦІАЛЬНА СУТНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА

3.1. Суспільне виробництво та його основні фактори

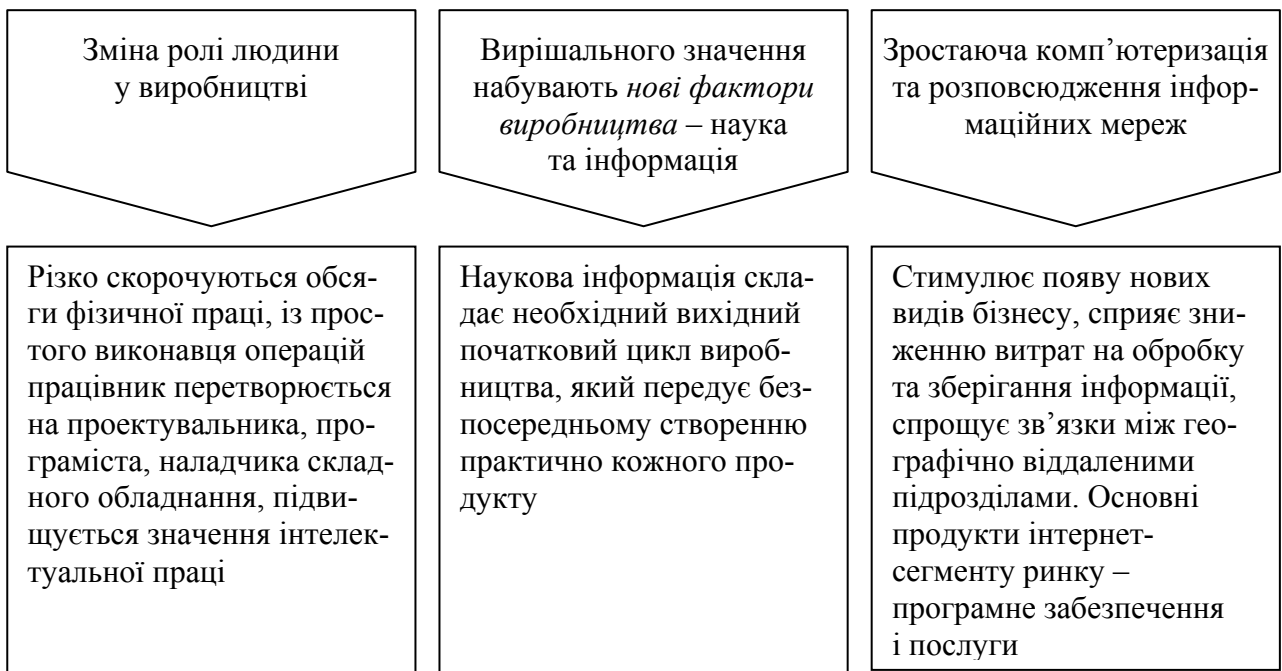
Виробництво – процес взаємодії людей, у якому вони, впливаючи на природу, створюють матеріальні і нематеріальні блага, необхідні для забезпечення свого існування та розвитку

3.2. Сучасна трансформація основних виробничих факторів. Інтернет-економіка

Основні напрями сучасної трансформації основних виробничих факторів

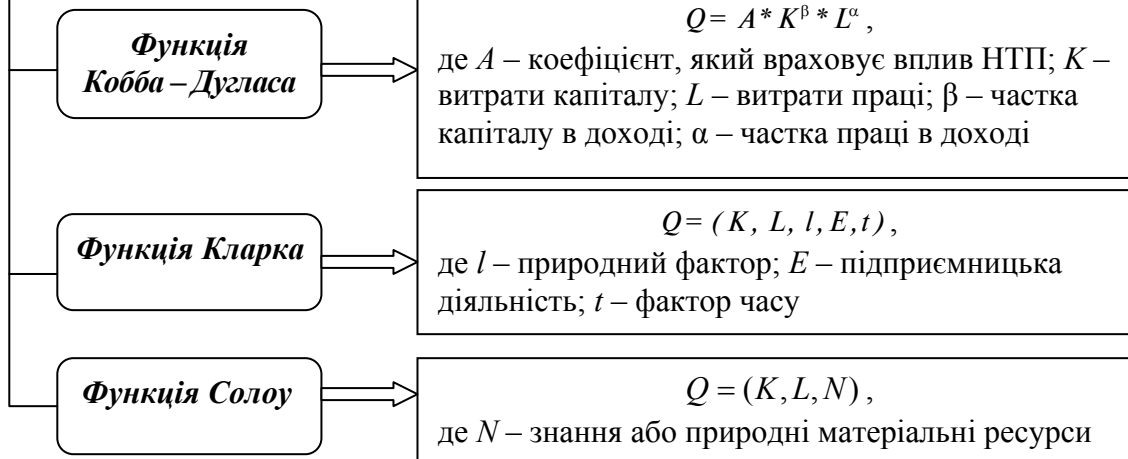

3.3. Виробнича функція. Ефективність виробництва

Виробнича функція – кількісна залежність між обсягом продукції і застосовуваними для його виробництва факторами:

$$Q = f(a_1, a_2, \dots, a_n),$$

де Q – обсяг виробництва; f – функція; a_n – використані фактори виробництва

Економічна ефективність – співвідношення між результатами виробництва та витратами ресурсів, використаних у процесі виробництва

Соціальна ефективність – відповідність результатів господарчої діяльності потребам суспільства (найзагальніший показник – рівень і якість життя)

Показники економічної ефективності:

- показники віддачі (продуктивність праці, капіталовіддача, матеріаловіддача) – характеризують результат, який припадає на одиницю ресурсів;
- показники місткості (трудомісткість, капіталомісткість, фондомісткість) – характеризують витрати ресурсів на одиницю результату;
- узагальнюючі показники:

$$\text{Норма прибутку} = \frac{\text{Прибуток}}{\text{Витрати}} * 100 \%$$

$$\text{Ефективність} = \frac{Y}{\Pi + \text{МВ} + k * K},$$

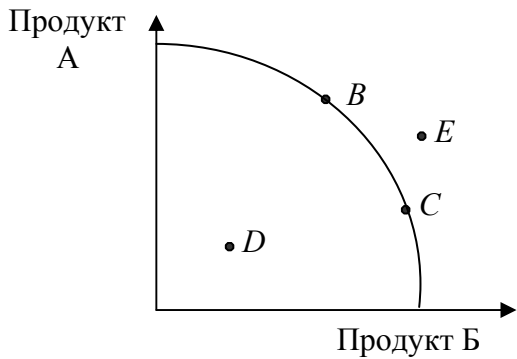
де Y – валовий національний продукт;
 Π – витрати живої праці; МВ – матеріальні витрати; K – вартість основного капіталу;
 k – коефіцієнт зносу основного капіталу

Показники соціальної ефективності:

- рівень оплати праці та рівень доходів населення (доходи на душу населення, структура населення за рівнем доходів);
- якість життя населення (тривалість робочого тижня, можливості відпочинку, умови праці, стан довкілля);
- соціально-демографічні ознаки (чисельність населення, його склад, структура, середня тривалість життя);
- показники соціальної сфери (рівень розвитку освіти, медицини, науки, культури)

3.4. Крива виробничих можливостей. Поняття альтернативних витрат

Крива виробничих можливостей показує всі можливі комбінації виробництва двох продуктів за умов повного використання всіх наявних ресурсів

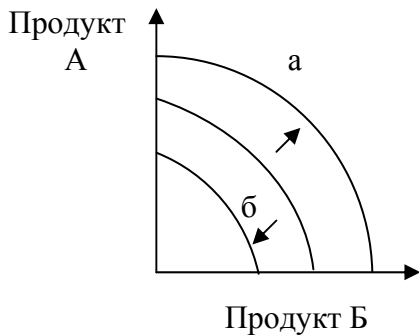
Крива виробничих можливостей

точки *B, C* – використовуються всі наявні ресурси, економіка працює ефективно;
точка *D* – ресурси недовикористовуються;
точка *E* – недосяжний через нестачу ресурсів обсяг випуску

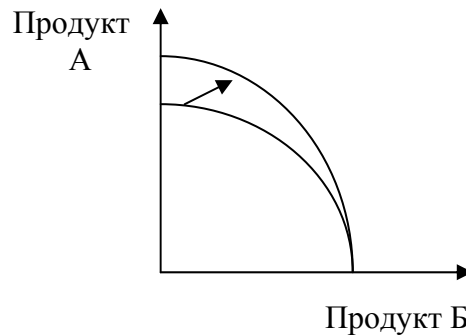
Альтернативні витрати – та кількість товару, від якої доведеться відмовитися, щоб отримати додаткову кількість іншого товару

Закон зростаючих альтернативних витрат

В умовах обмеженості ресурсів альтернативні витрати зростають у міру збільшення випуску будь-якого з альтернативних видів продукції, оскільки ресурси непридатні для їхнього повного використання у виробництві альтернативних продуктів

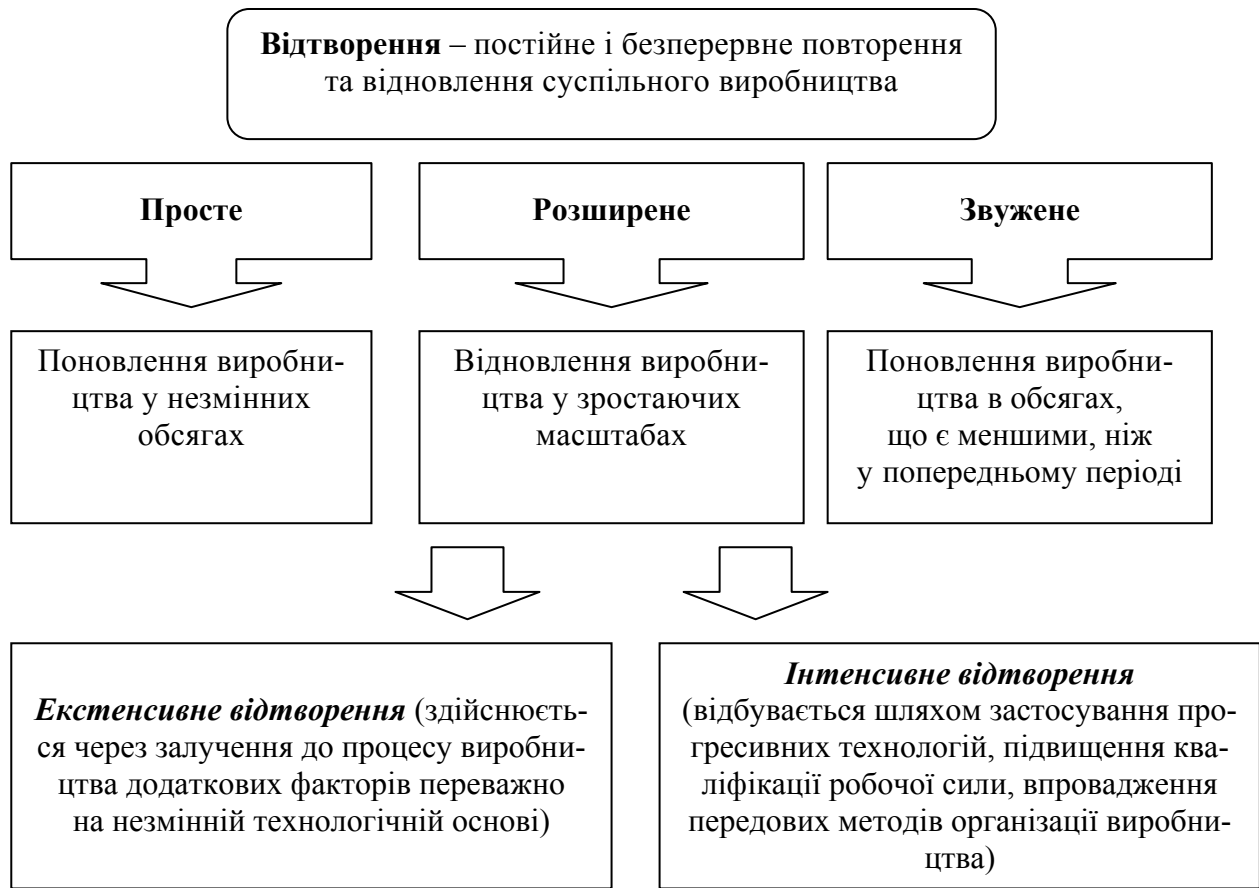

Збільшення (а) та зменшення (б) кількості ресурсів або вдосконалення технології їх використання у виробництві обох товарів

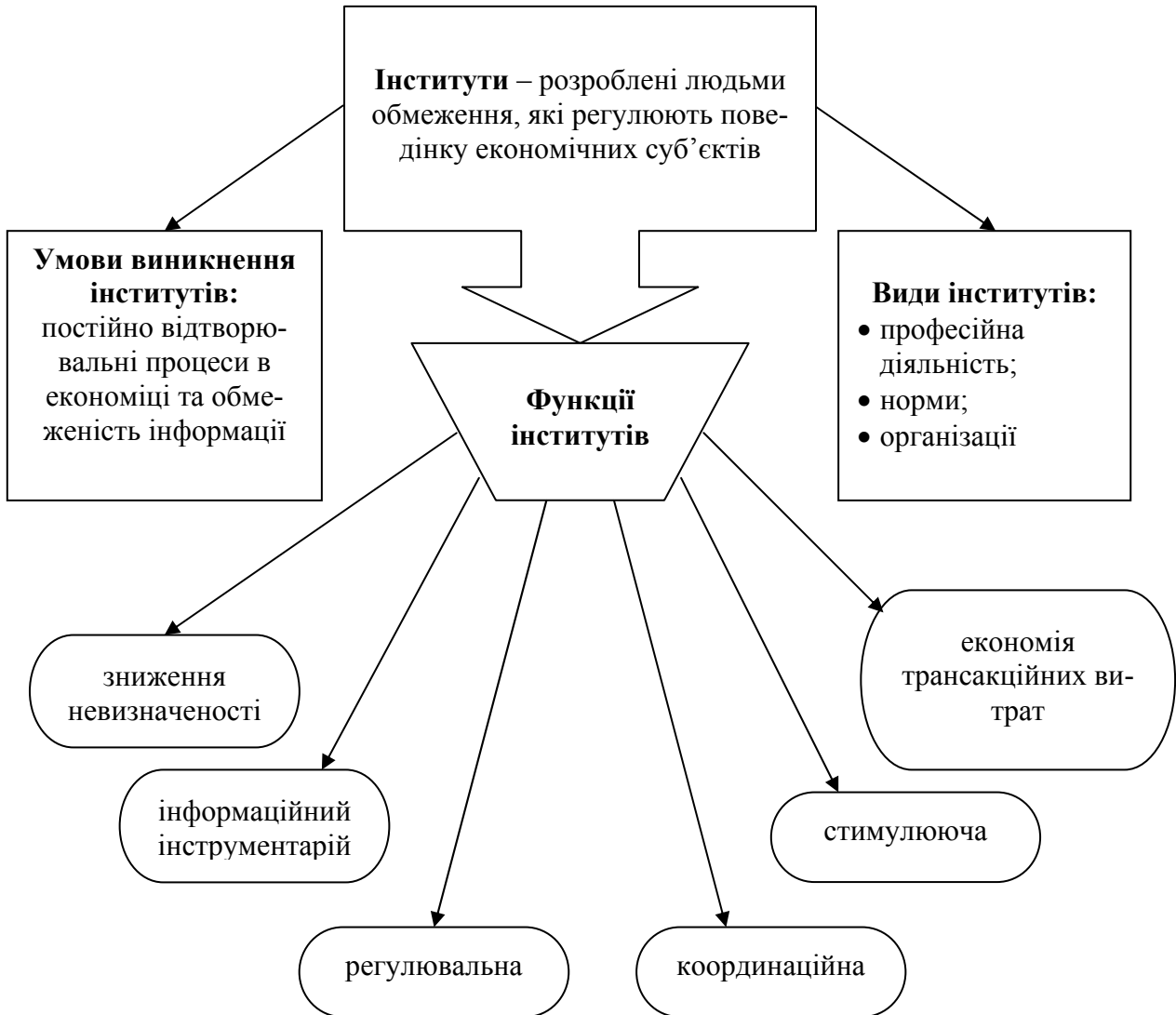
Збільшення кількості ресурсів або вдосконалення технології їх використання у виробництві продукту А

3.5. Виробництво і відтворення

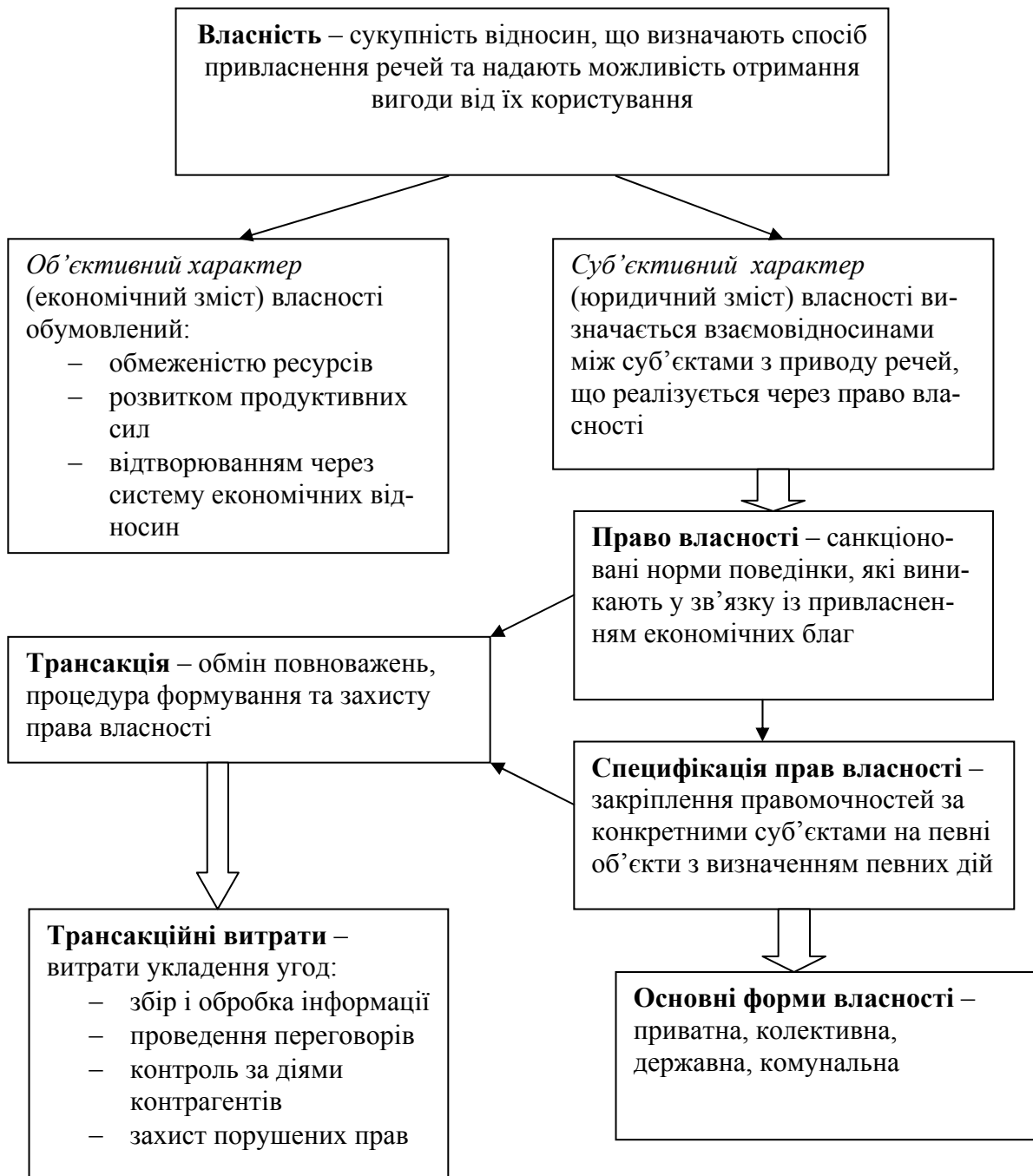

Тема 4. ІНСТИТУТИ І ПРАВО ВЛАСНОСТІ

4.1. Поняття «інститути» та їх функції в економічному житті

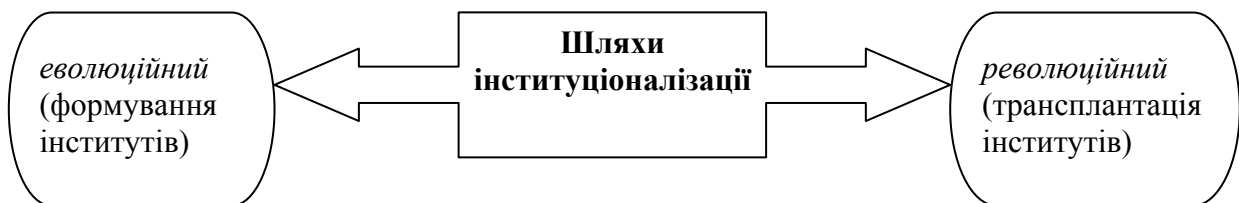
4.2. Економічний та юридичний зміст власності. Право власності

4.3. Інституційна структура економіки

Інституційне середовище – сукупність формальних і неформальних правил та організацій, які визначають межі людської діяльності

Інституціоналізація – процес закріплення у відносинах між людьми певних правил і норм та збільшення частоти їх використання

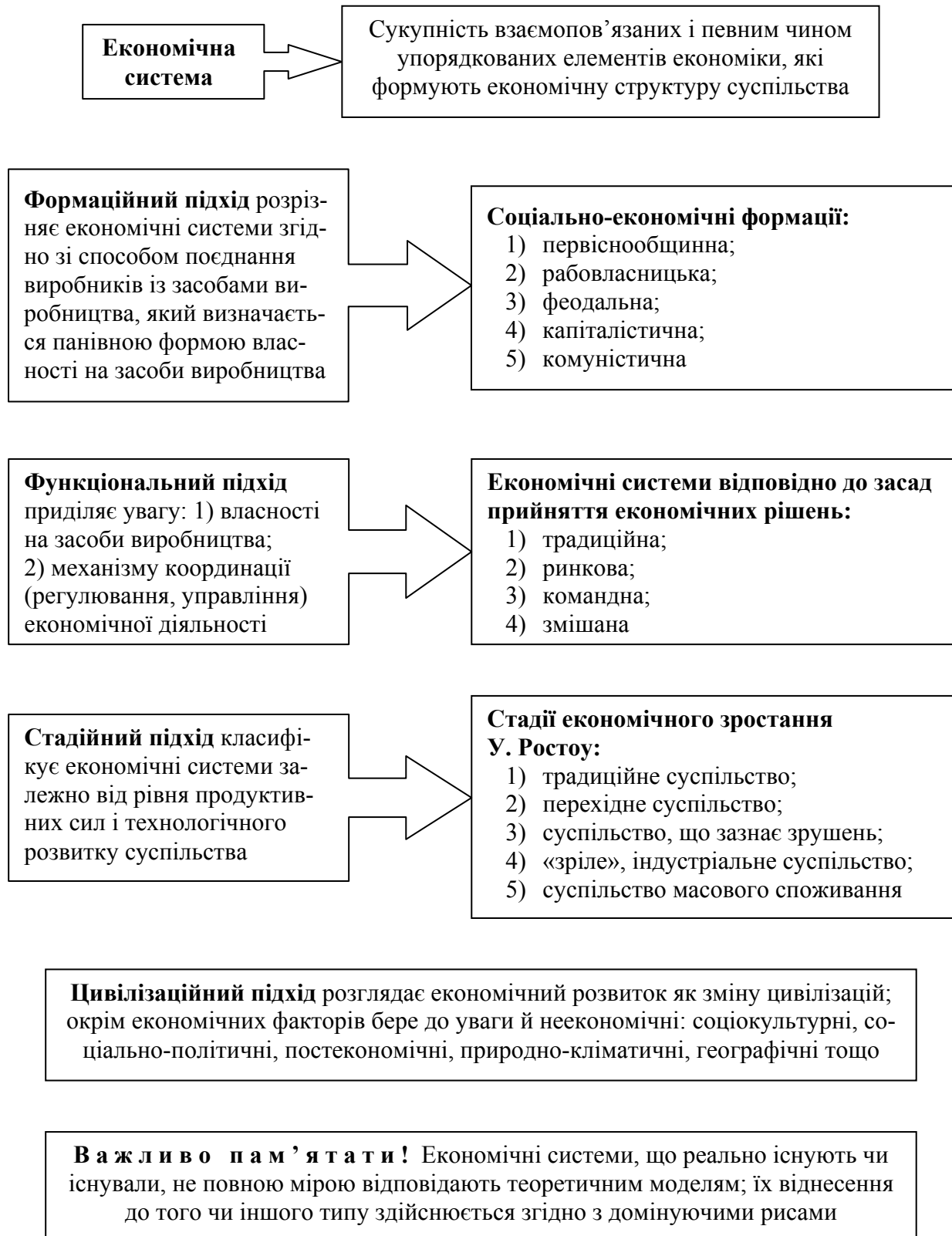

Інституційна структура – упорядкований спосіб поєднання та взаємодії людини, держави та приватної економіки

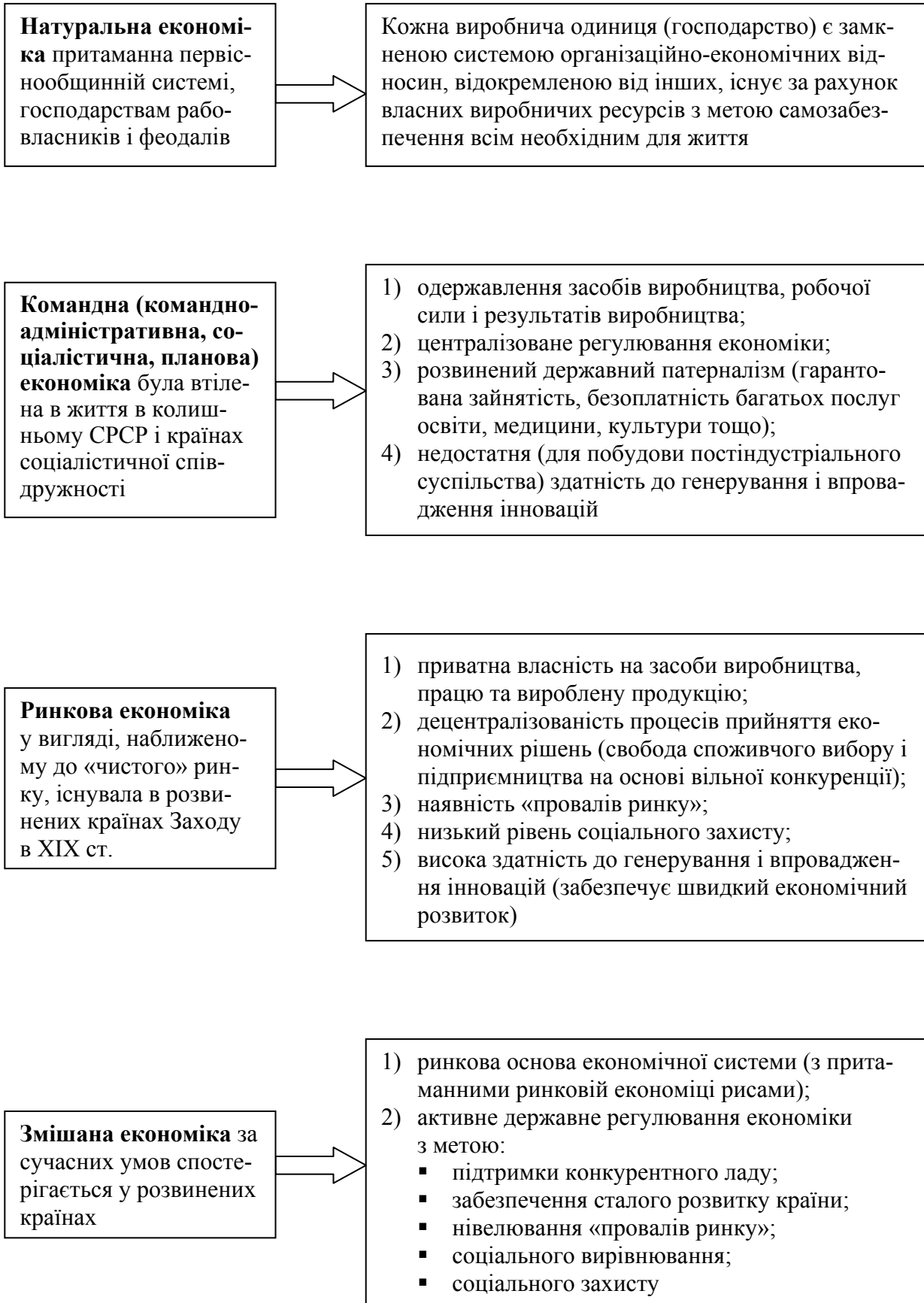

Тема 5. ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА. СУЧАСНІ ЕКОНОМІЧНІ СИСТЕМИ. ПЕРЕХІДНА ЕКОНОМІКА

5.1. Економічні системи та їх класифікація

5.2. Еволюція економічних систем як форм господарювання. Типи, види та моделі економічних систем

5.3. Порівняльний аналіз економічних систем у теоріях індустріально-економічного розвитку. Постіндустріальне суспільство як концепція і реальність

Становлення теорії постіндустріального суспільства пов'язане з ім'ям Д. Белла. У 1962 р. він підготував першу роботу з цієї проблеми. З початку 1960-х рр. концепція постіндустріального суспільства набула різновидів

«Суспільство знань»

(П. Дракер, У. Хадсон, С. Н. Бобильов та ін.) акцентує увагу на знаннях як визначальному факторі виробництва. Економіка знань створює і використовує знання для забезпечення свого зростання та конкурентоспроможності. Знання збагачують усі сектори і всіх учасників економічних процесів

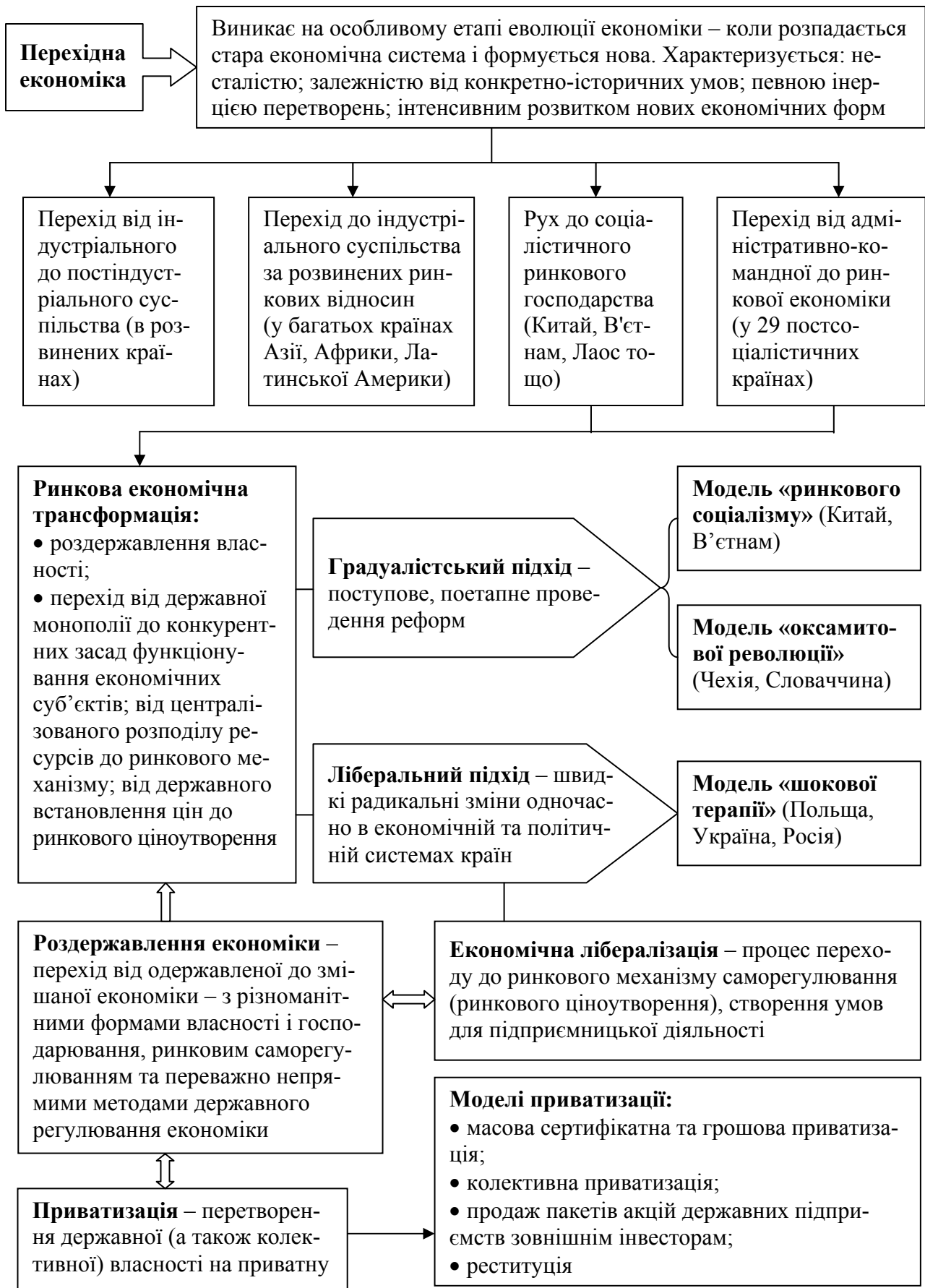
«Інформаційне суспільство»

(У. Дж. Мартін, І. Массуда, М. Кастельс, Л. Г. Мельник та ін.) – система, в якій виробництво і споживання інформації становлять основу економічної системи і соціальної структуризації суспільства. Інформація – головна продуктивна сила, основний продукт виробництва і предмет споживання

Ступені індустріально-економічного розвитку суспільства і їх характеристика

Критерій	Доіндустріальне	Індустріальне	Постіндустріальне
<i>Основний виробничий ресурс</i>	Сировина	Енергія	Інформація і знання
<i>Тип засобів виробництва</i>	Ручні знаряддя праці	Машини	Інформатика
<i>Характер виробничої діяльності</i>	Добування	Виготовлення	Обробка
<i>Технологія</i>	Трудомістка	Капіталомістка	Наукомістка
<i>Провідний сектор економіки</i>	Землеробство	Індустрія	Наука
<i>Домінуюче благо</i>	Матеріальне благо	Товар	Інформаційний продукт
<i>Тип детермінації людської поведінки</i>	Традиції та позаекономічний примус до праці	Матеріальні, грошові стимули	Потреба творчого розвитку людини
<i>Тип «суспільної» людини</i>	Традиційна (патріархальна) людина	Економічна людина	Творча (соціальна) людина
<i>Домінуючий фактор економічної влади</i>	Титул (спадковий), що підтримується земельною власністю, економічними привілеями	Підприємницькі здібності	Творчі здібності
<i>Система влади</i>	Аристократія	Демократія	Меритократія

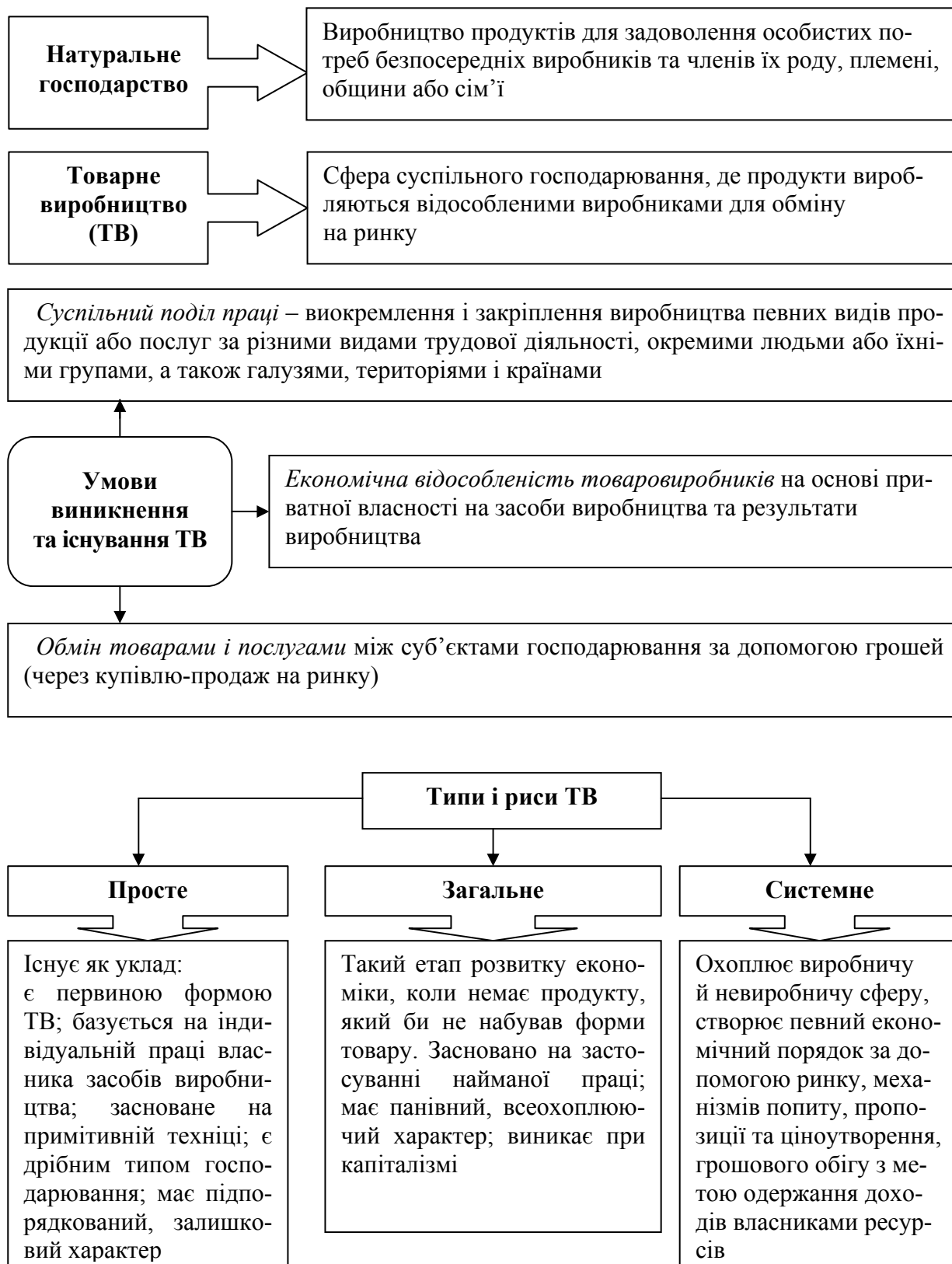
5.4. Перехідна економіка. Закономірності та особливості розвитку перехідних економік. Трансформація економічної системи в Україні

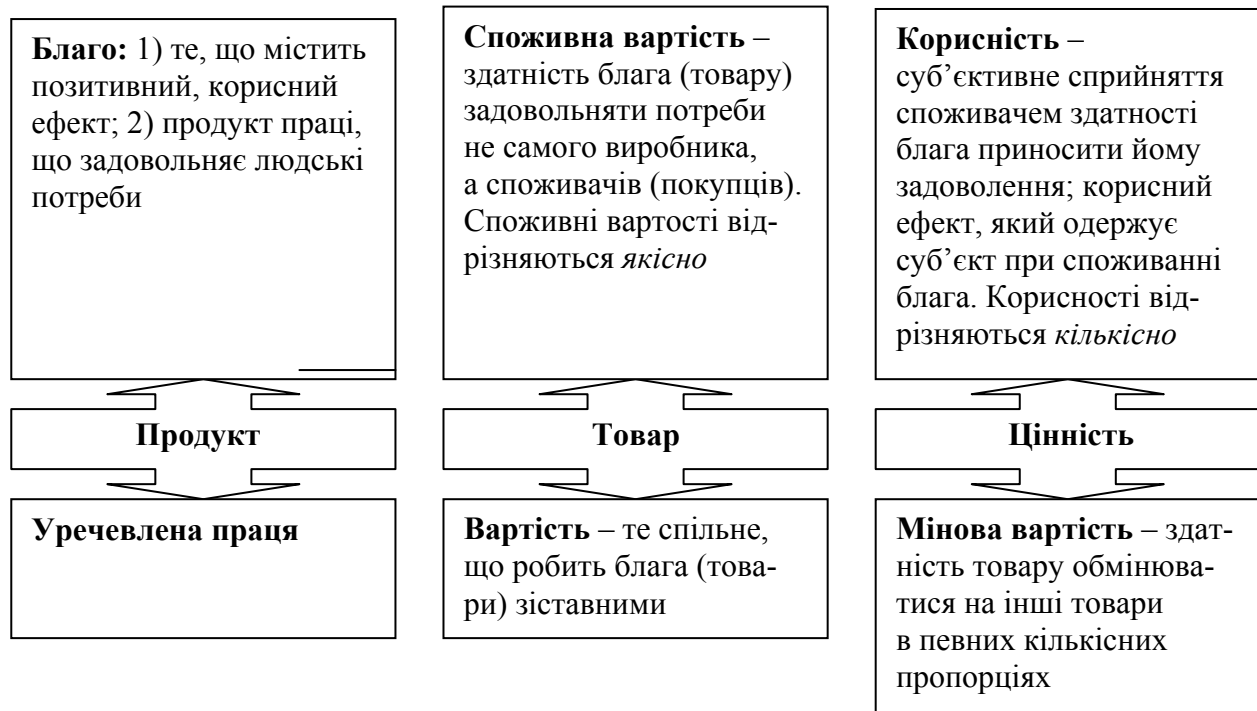
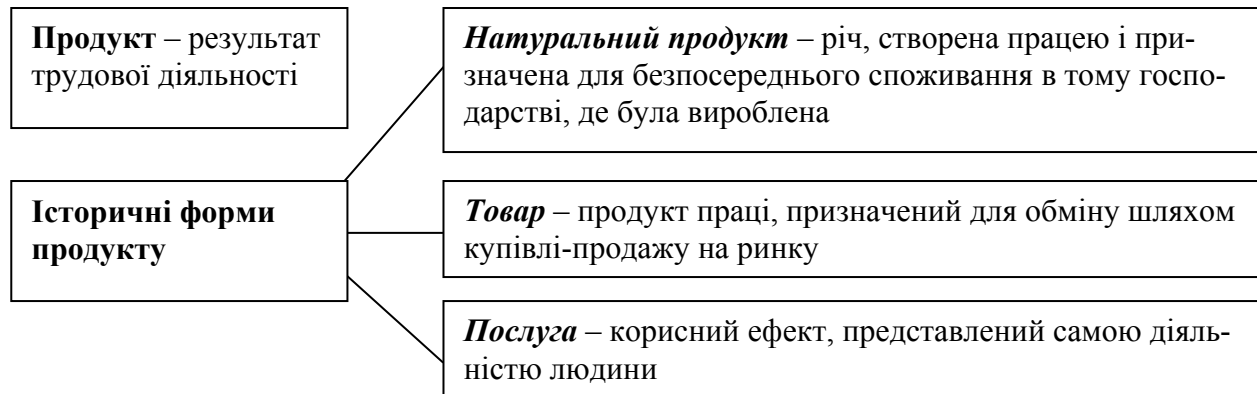
Розділ II. ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

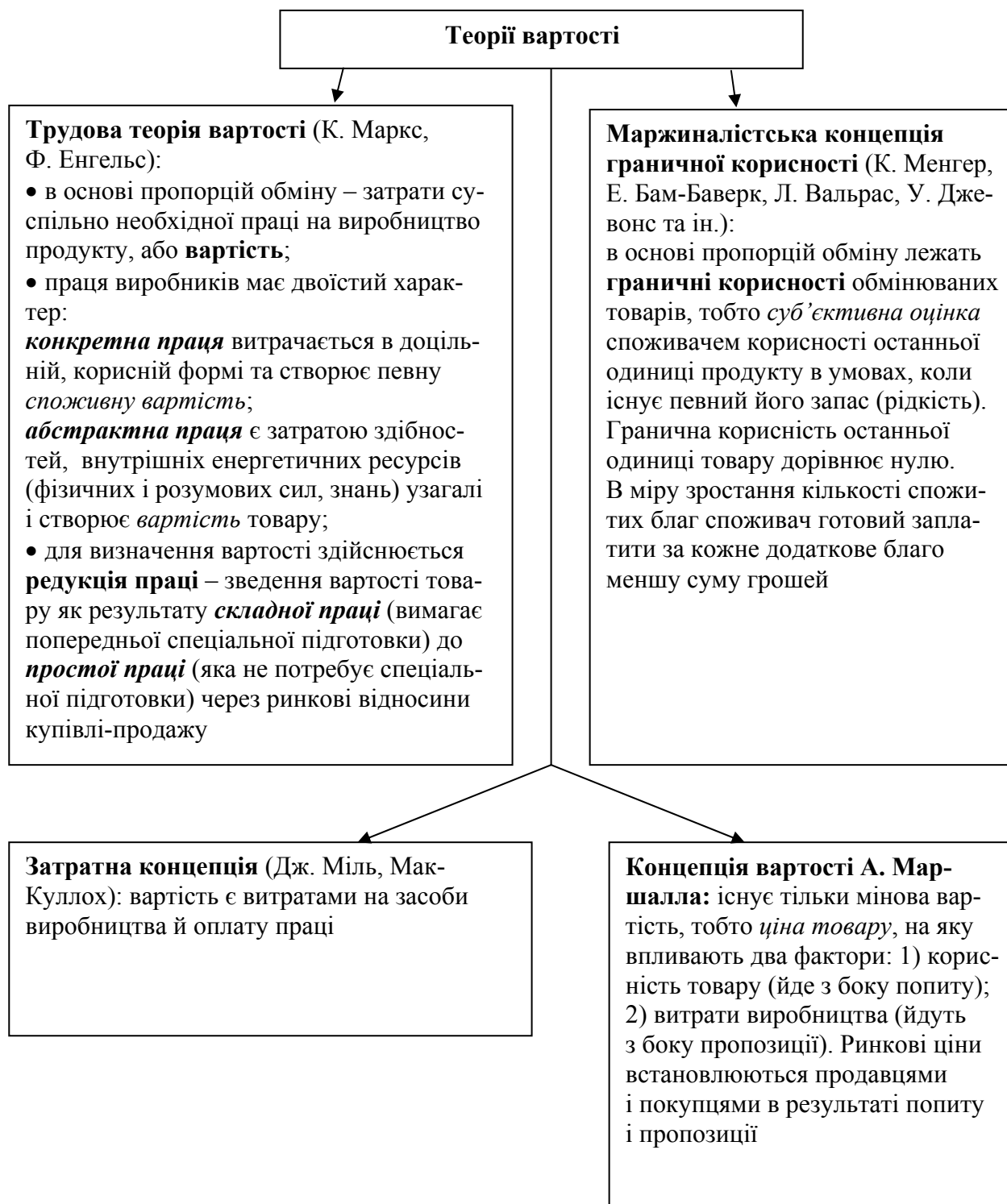
Тема 6. ТОВАРНЕ ВИРОБНИЦТВО. ТЕОРІЇ ВАРТОСТІ І ГРОШЕЙ

6.1. Товарне виробництво: сутність та типи

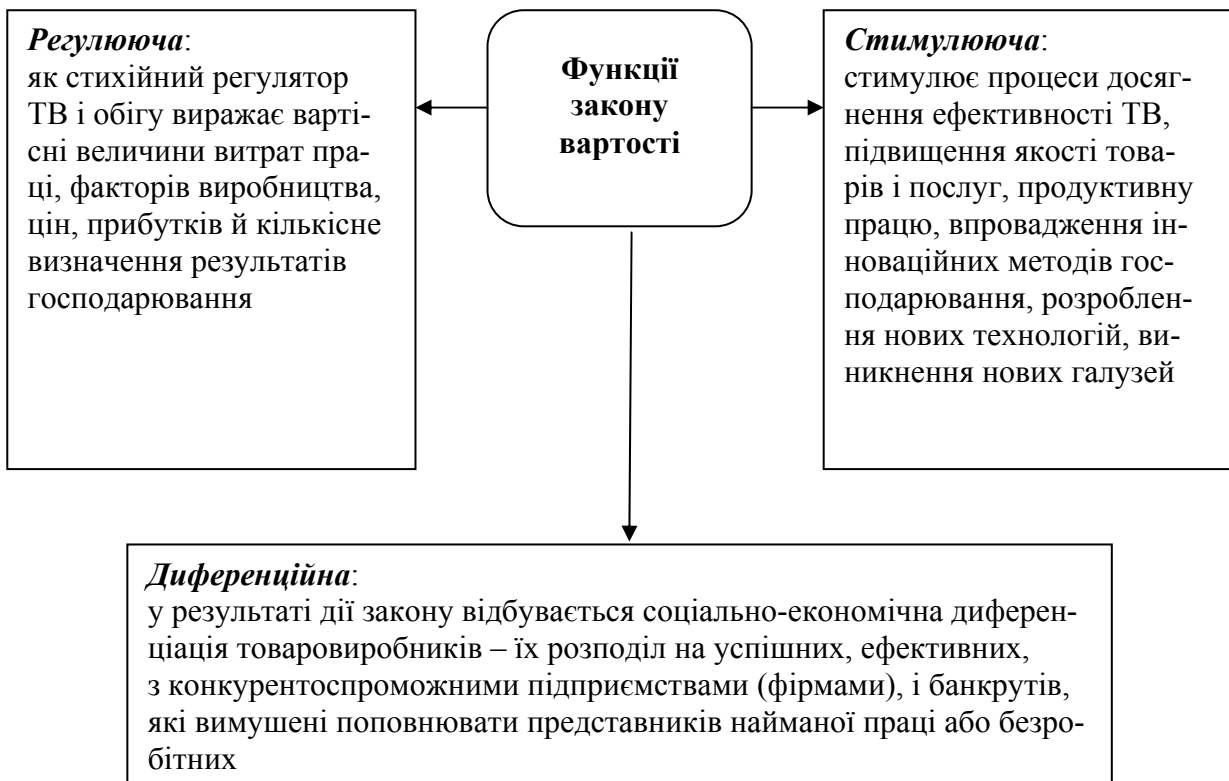
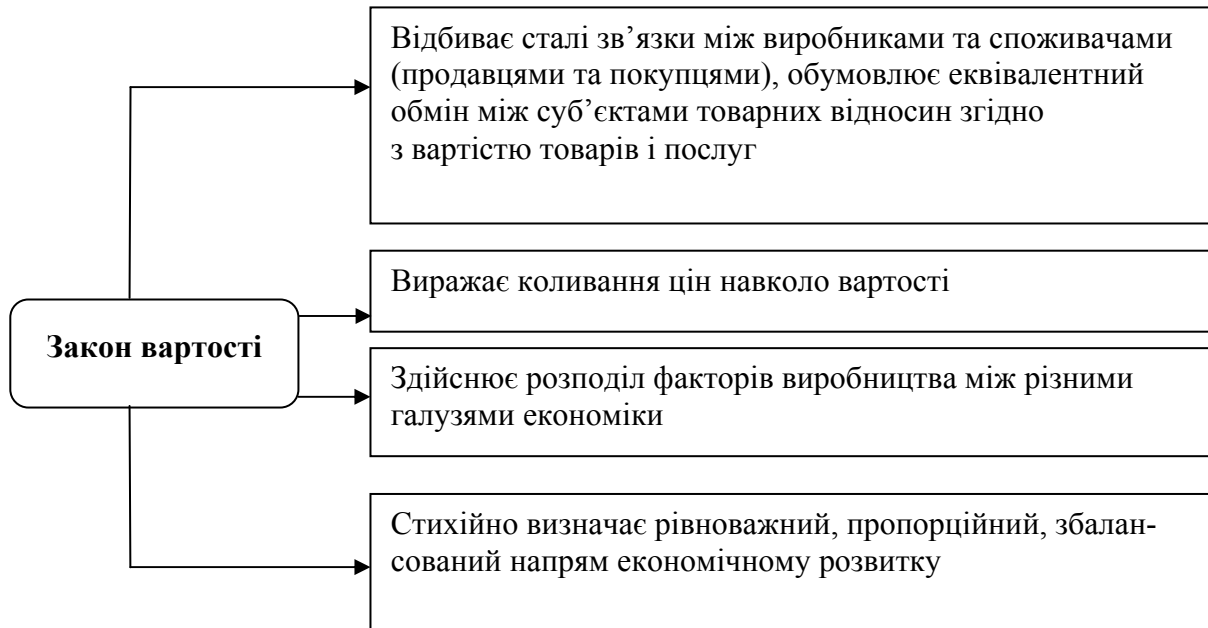

6.2. Товарна форма продукту праці

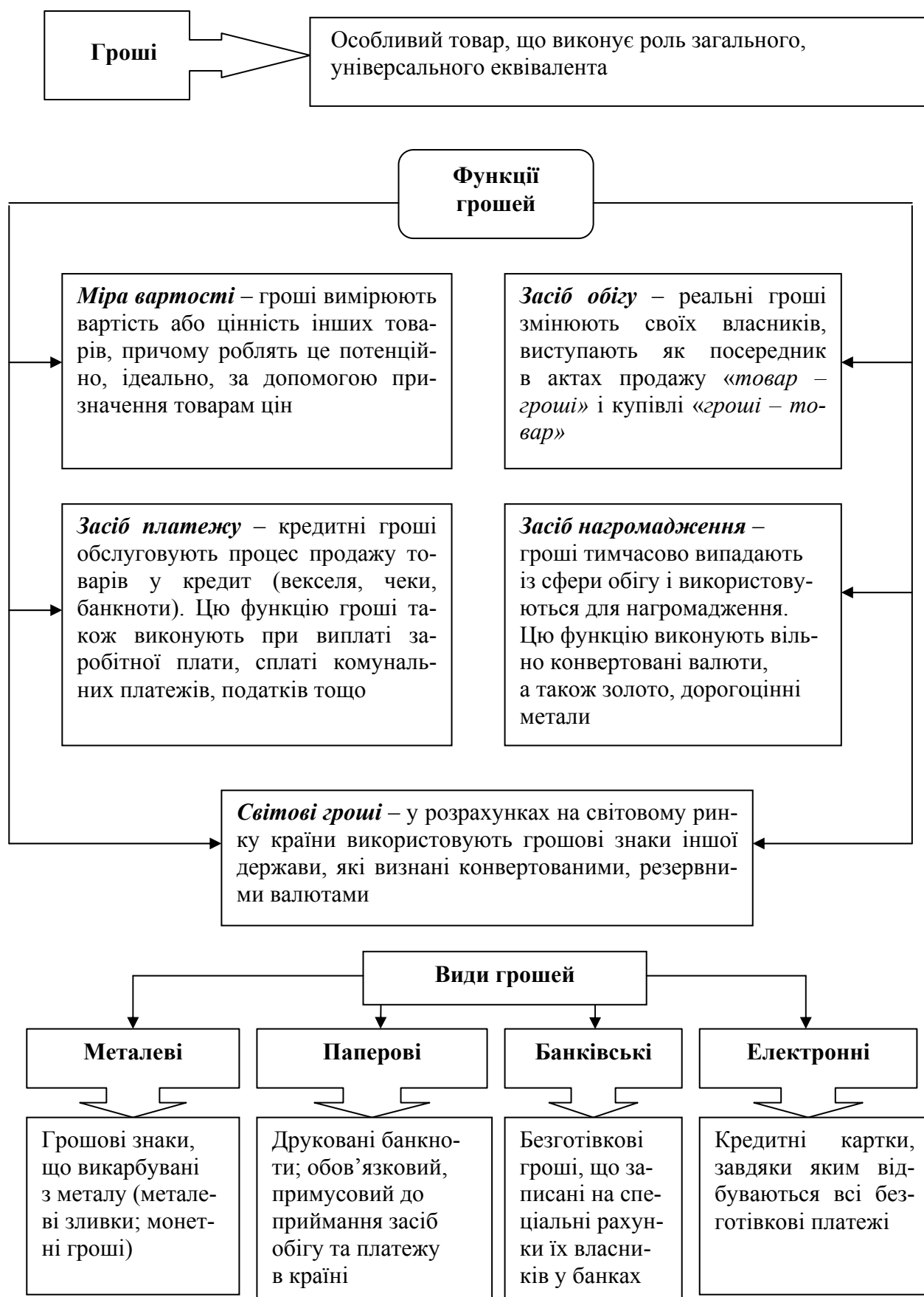

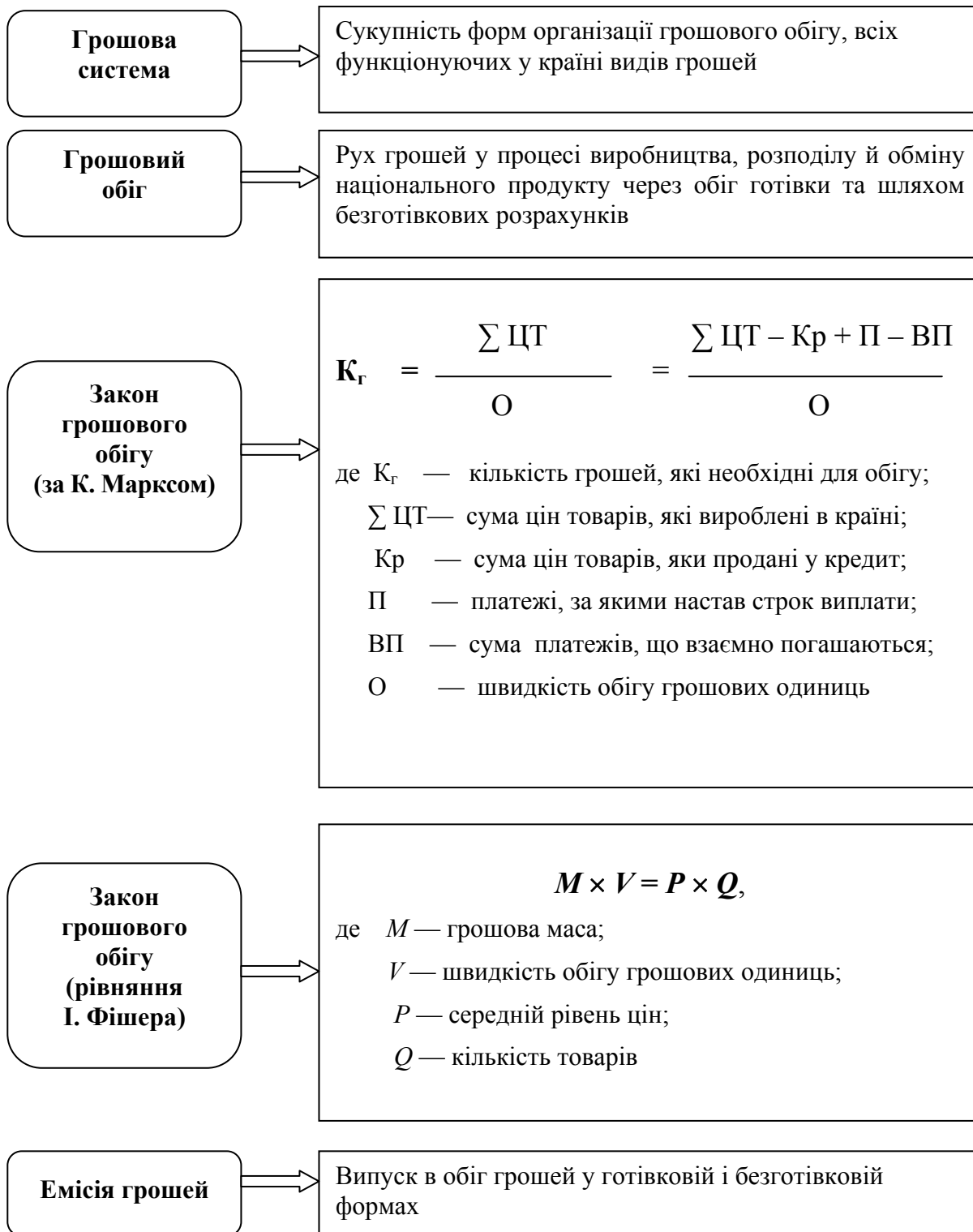

6.3. Закон вартості та його функції

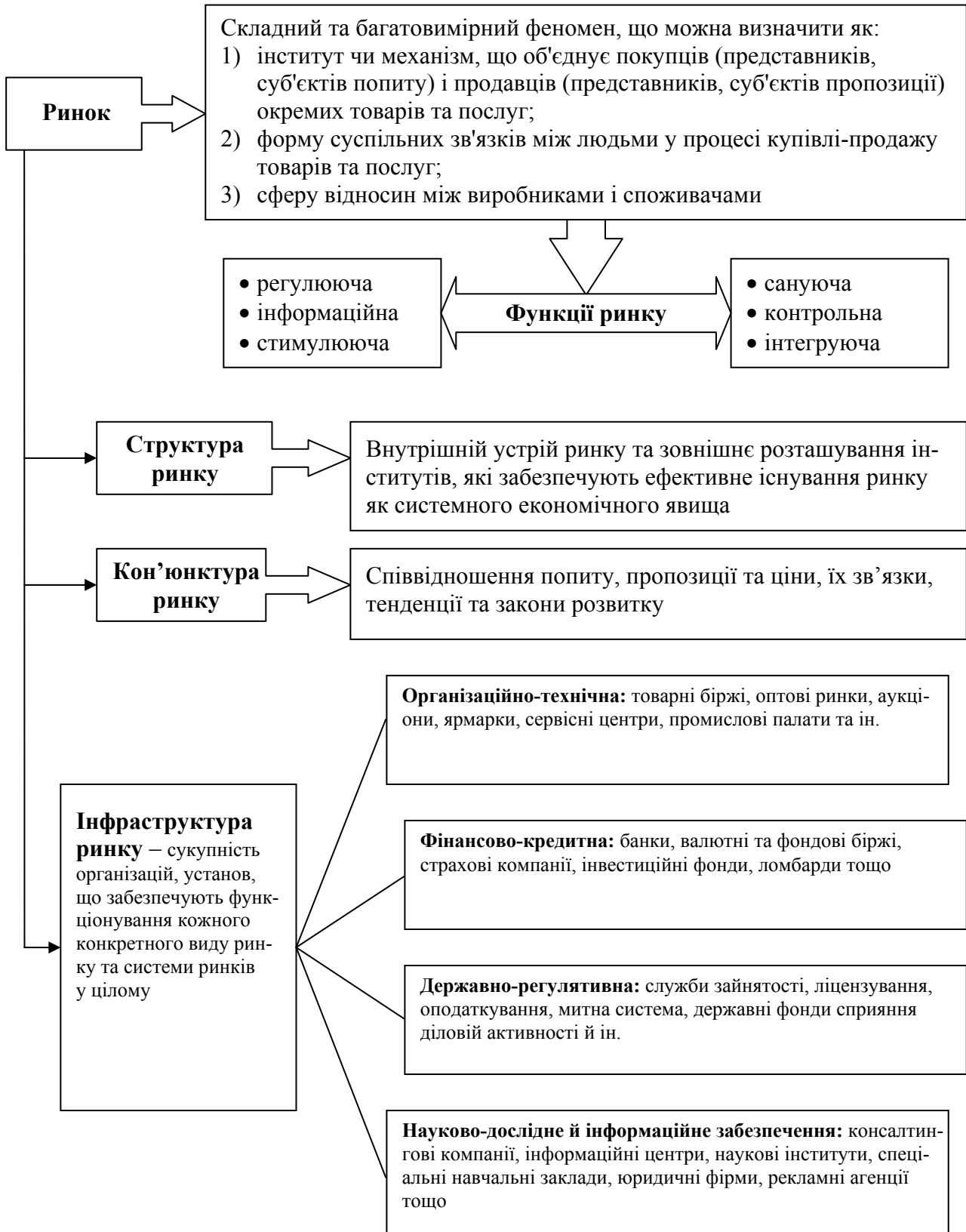
6.4. Виникнення грошей. Сутність і функції грошей. Поняття грошової системи. Закони грошового обігу

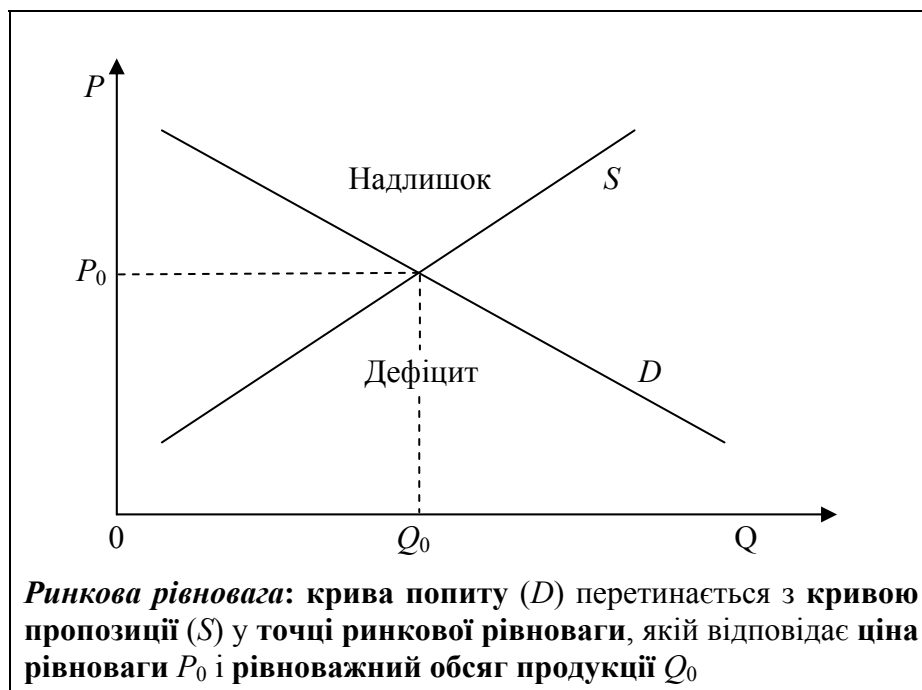
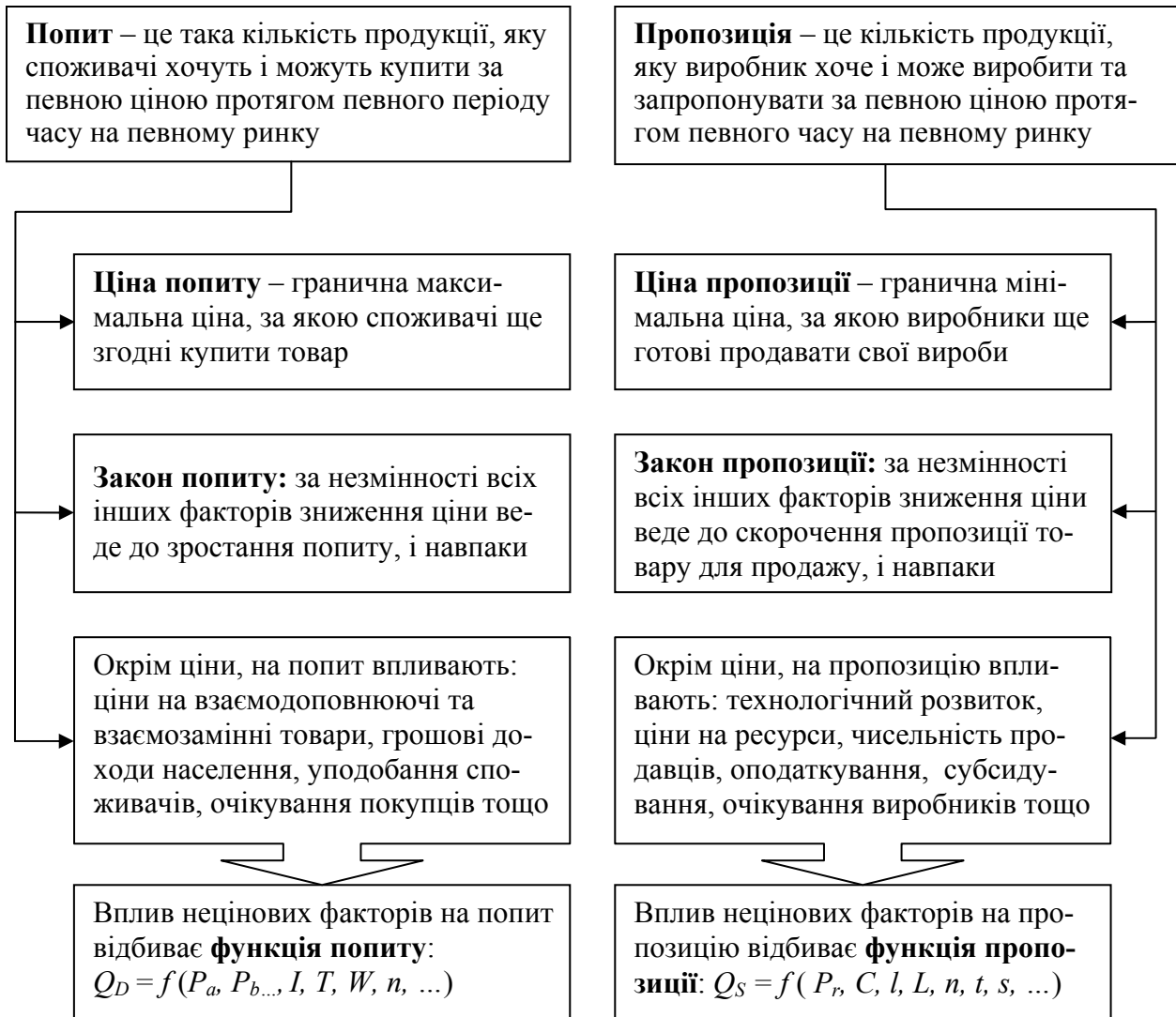

Тема 7. РИНОК ЯК ЕКОНОМІЧНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ

7.1. Сутність і функції ринку. Інфраструктура ринку

7.2. Механізм функціонування ринку. Закони попиту і пропозиції. Ринкова рівновага

7.3. Поняття еластичності попиту і пропозиції

Еластичність попиту за ціною – здатність попиту на товар змінюватися під впливом зміни його ціни

Еластичність пропозиції за ціною – здатність пропозиції товару змінюватися під впливом зміни його ціни

Коефіцієнт цінової еластичності попиту (E_{Dp}):

$$E_{Dp} = \frac{\text{відсоткова зміна обсягу попиту}}{\text{відсоткова зміна ціни}}$$

або:

$$E_{Dp} = \frac{D_1 - D_0}{D_0 + D_1} : \frac{P_1 - P_0}{P_0 + P_1} = \frac{\Delta D}{D_0 + D_1} : \frac{\Delta P}{P_0 + P_1},$$

де ΔD – зміна попиту на товар;

ΔP – зміна ціни товару;

D_0 – початковий обсяг попиту;

D_1 – наступний обсяг попиту;

P_0 – початкова ціна; P_1 – наступна ціна

Коефіцієнт цінової еластичності пропозиції (E_{Sp}):

$$E_{Sp} = \frac{\text{відсоткова зміна обсягу пропозиції}}{\text{відсоткова зміна ціни}}$$

або:

$$E_{Sp} = \frac{\Delta S}{S_0 + S_1} : \frac{\Delta P}{P_0 + P_1},$$

де ΔS – зміна пропозиції товару;

ΔP – зміна ціни товару;

S_0 – початкова пропозиція товару;

S_1 – наступна пропозиція товару;

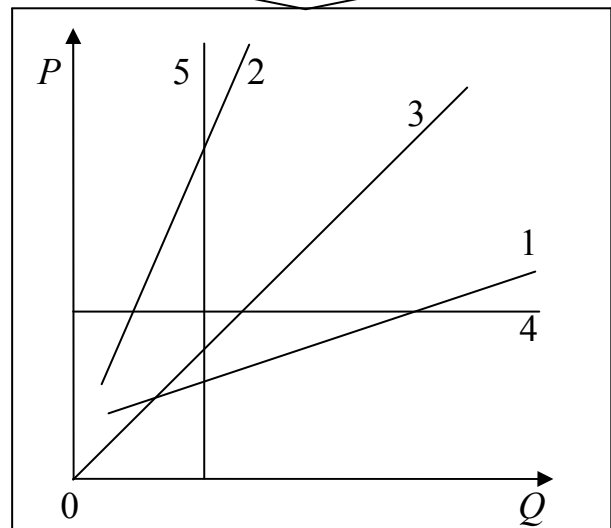
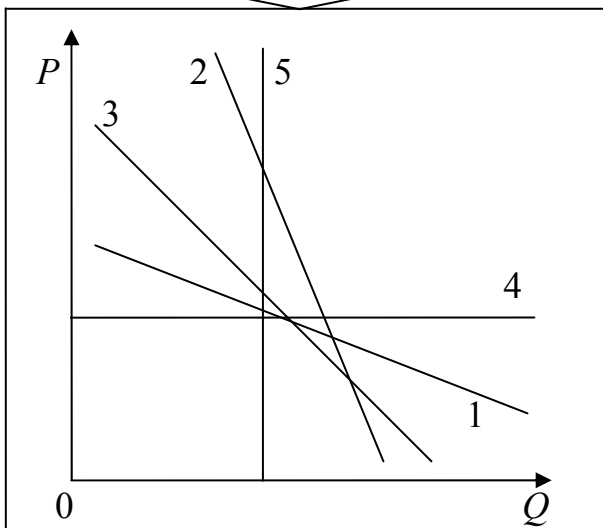
P_0 – початкова ціна; P_1 – наступна ціна

Розрізняють такі види попиту в залежності від його еластичності:

- 1) еластичний попит ($E_{Dp} > 1$);
- 2) нееластичний попит ($E_{Dp} < 1$);
- 3) попит з одиничною еластичністю ($E_{Dp} = 1$);
- 4) абсолютно еластичний попит ($E_{Dp} \rightarrow \infty$);
- 5) абсолютно нееластичний попит ($E_{Dp} = 0$)

Розрізняють такі види пропозиції в залежності від її еластичності:

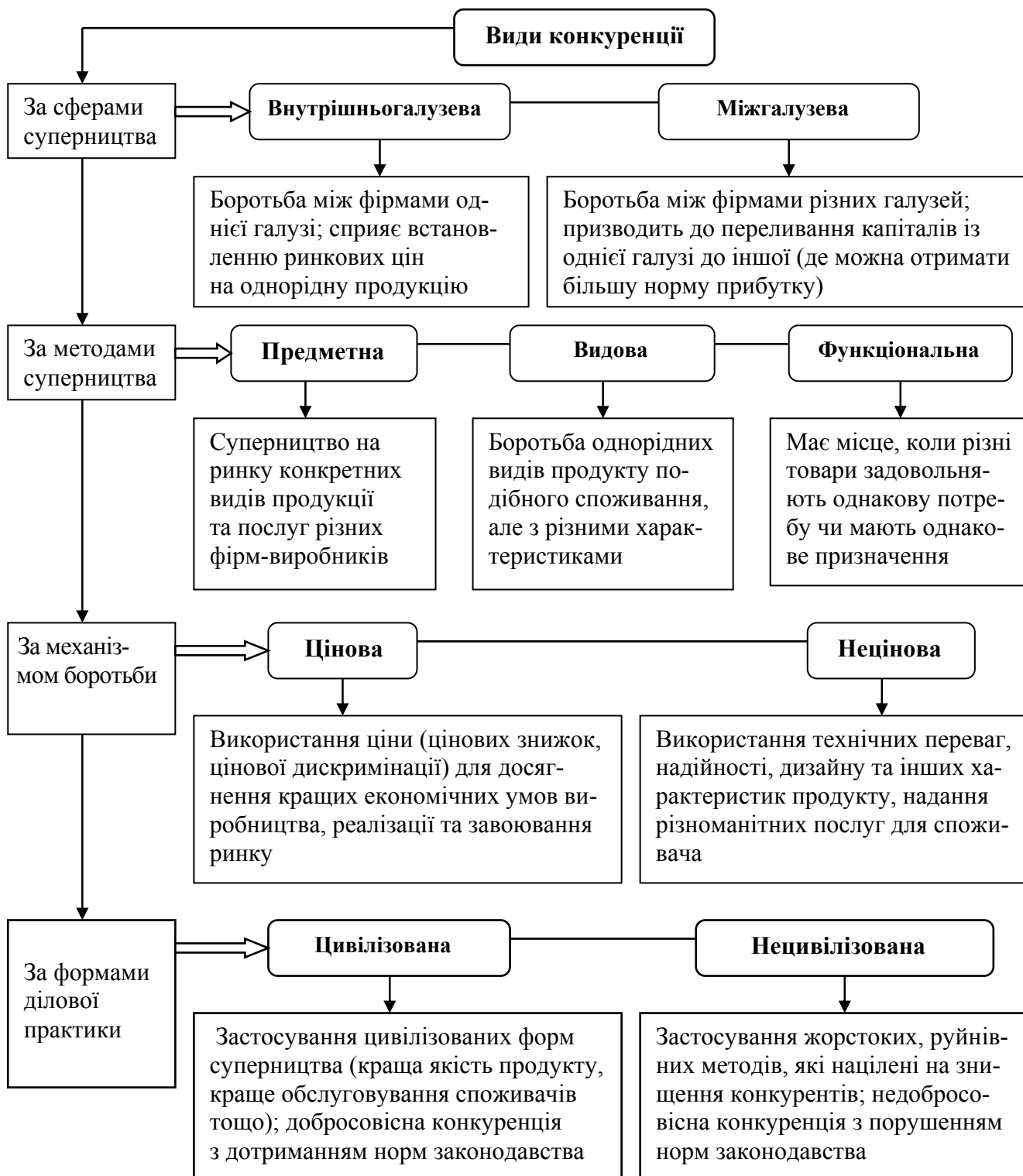
- 1) еластична пропозиція ($E_{Sp} > 1$);
- 2) нееластична пропозиція ($E_{Sp} < 1$);
- 3) пропозиція з одиничною еластичністю ($E_{Sp} = 1$);
- 4) абсолютно еластична пропозиція ($E_{Sp} \rightarrow \infty$);
- 5) абсолютно нееластична пропозиція ($E_{Sp} = 0$)

Тема 8. КОНКУРЕНЦІЯ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

8.1. Конкуренція, її сутність та основні функції в ринковій економіці

Конкуренція – це: 1) суперництво, боротьба між виробниками товарів та послуг за кращі, економічно вигідні умови виробництва та реалізації продукту, одержання найвищих прибутків; 2) раціональна поведінка, яка виникає в умовах суперництва та боротьби економічних агентів за обмежені блага (ресурси, товари чи гроші)

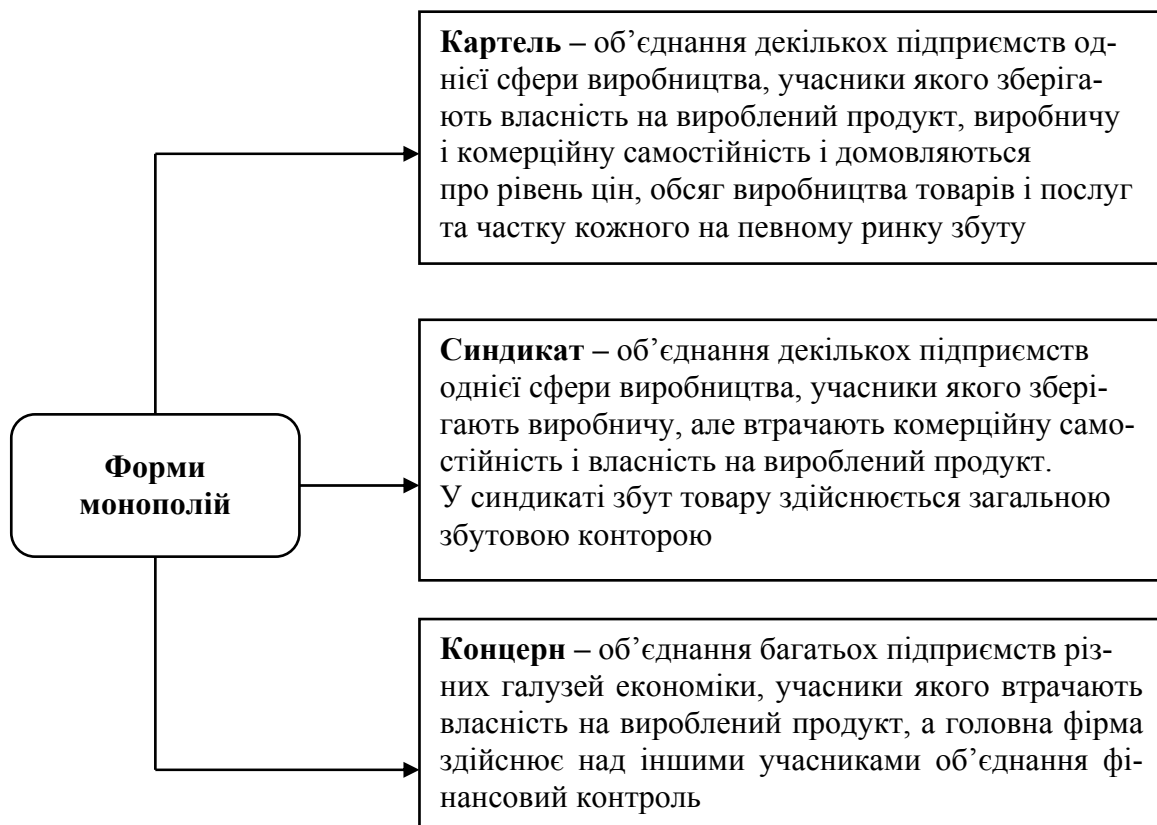
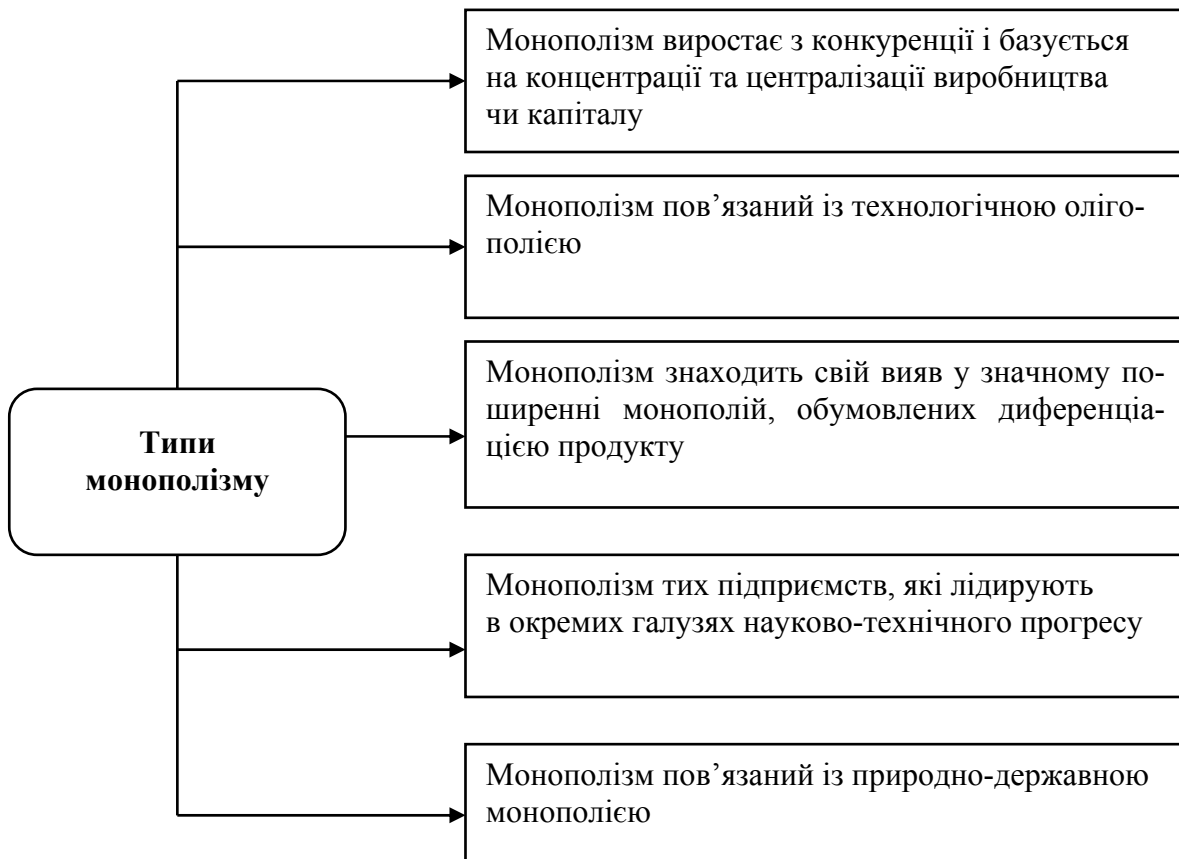
8.2. Моделі досконалої та недосконалої конкуренції

Характерні риси	Моделі ринку			
	Досконала конкуренція	Недосконала конкуренція		
		Монополістична конкуренція	Олігополія	Чиста монополія
Кількість фірм на ринку	Велика кількість малих за розміром фірм, жодна з яких не займає значної частки ринку	Порівняно велика	Декілька великих, взаємозалежних фірм	Одна
Тип продукту	Однорідний (стандартизований)	Диференційований	Однорідний (стандартизований) або диференційований	Унікальний, без близьких замінників
Контроль фірми над ціною	Відсутній; ціну формує ринок відповідно до дії законів попиту і пропозиції	Обмежений	Значний, особливо за наявності таємної змови	Значний; ціну диктує фірма
Умови входження до галузі (на ринок) та виходу з неї	Доволі легкі, перепони (бар'єри) відсутні	Порівняно легкі	Мають місце вагомі перешкоди (бар'єри)	Заблоковано технологічними, фінансовими, юридичними та іншими бар'єрами
Нецінова конкуренція	Відсутня	Значна увага приділяється рекламі, використанню торговельних знаків і марок	Типова, особливо при випуску диференційованого продукту	В основному у формі рекламування продукту та фірми
Інформованість продавців і покупців	Усі суб'єкти ринку добре проінформовані про ситуацію на ринку (попит, пропозицію, рівень цін)	Інформація про деякі аспекти господарської діяльності фірми обмежена	Значно обмежена	Значно обмежена

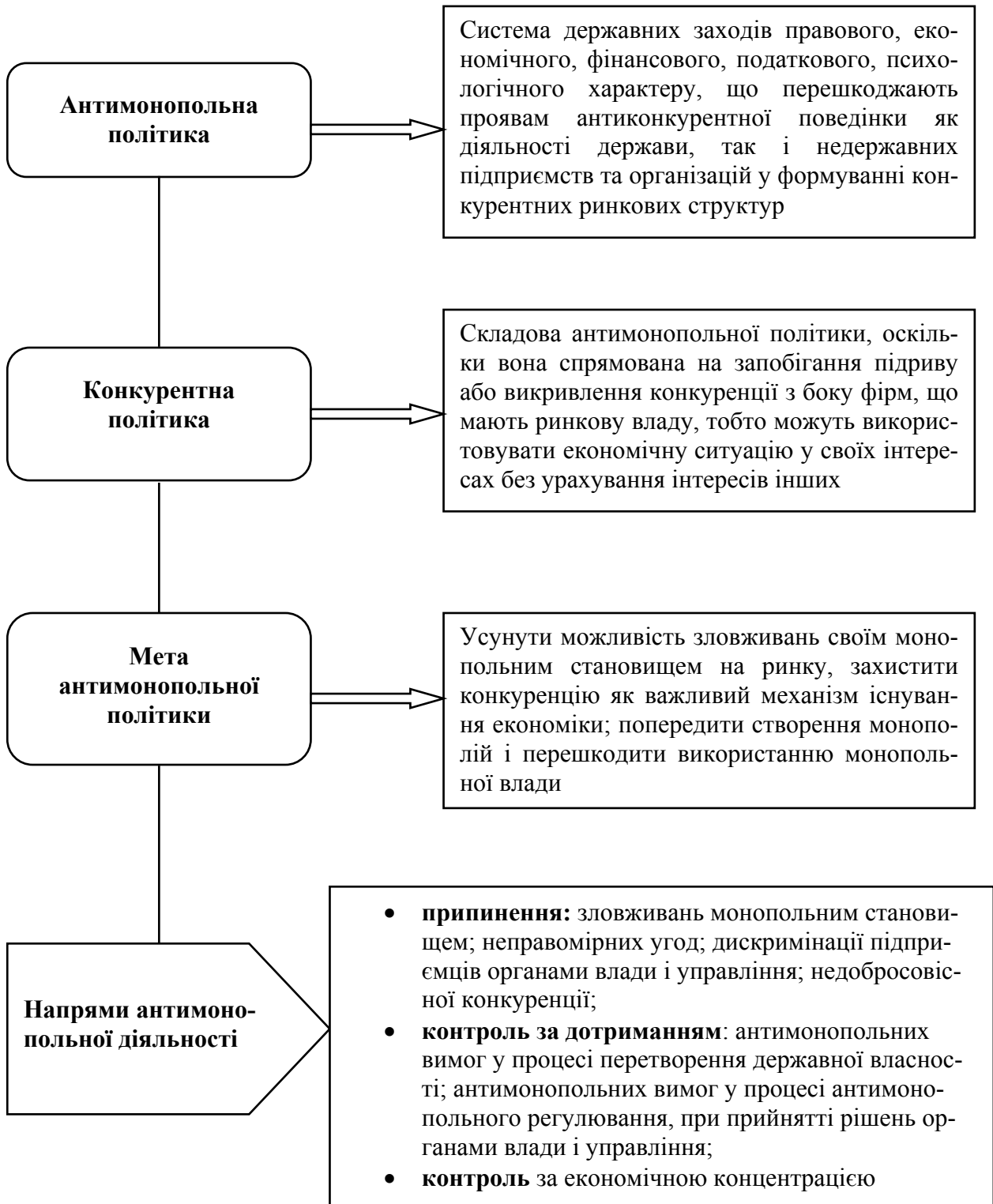
Олігопсонія ⇒ Ситуація на ринку, за якої є лише кілька покупців

Монопсонія ⇒ Ситуація на ринку, коли продавцям протистоїть тільки один покупець

8.3. Монополізм, його природа, типи, форми та наслідки

8.4. Конкурентна та антимонопольна політика

Розділ III. МІКРОЕКОНОМІКА

Тема 9. ДОМОГОСПОДАРСТВО ЯК СУБ'ЄКТ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

9.1. Домогосподарство як економічний суб'єкт. Соціально-економічні функції домогосподарств

Домогосподарство – це економічна одиниця, що складається з однієї чи більше осіб, об'єднаних спільним бюджетом та місцем проживання, яка є власником ресурсів, забезпечує ними економіку та використовує отримані за них гроші для купівлі товарів та послуг

Неокласичний
підхід

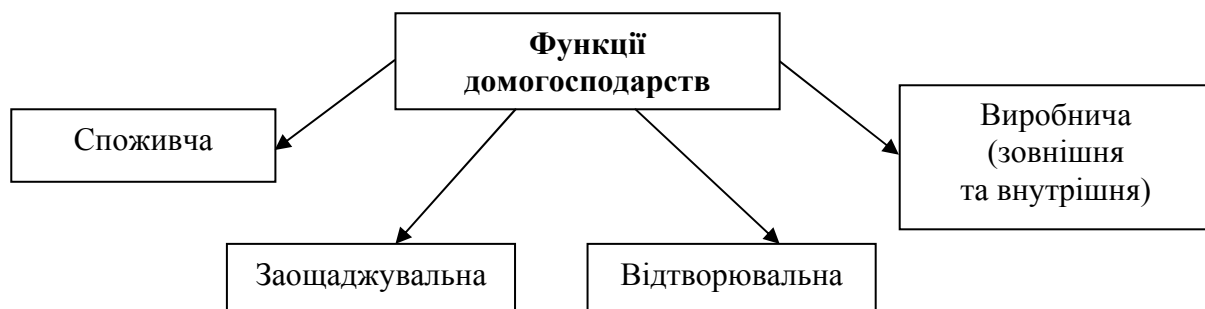
У ринковій економіці домогосподарства діють раціонально. Вони купують максимально корисні товари на основі найкращого співвідношення ціни та якості та прагнуть якомога вигідніше продати на ринку праці свій людський капітал, вибираючи між альтернативними варіантами зайнятості, веденням домашнього господарства та вільним часом

«Нова економіка
домогосподарств»

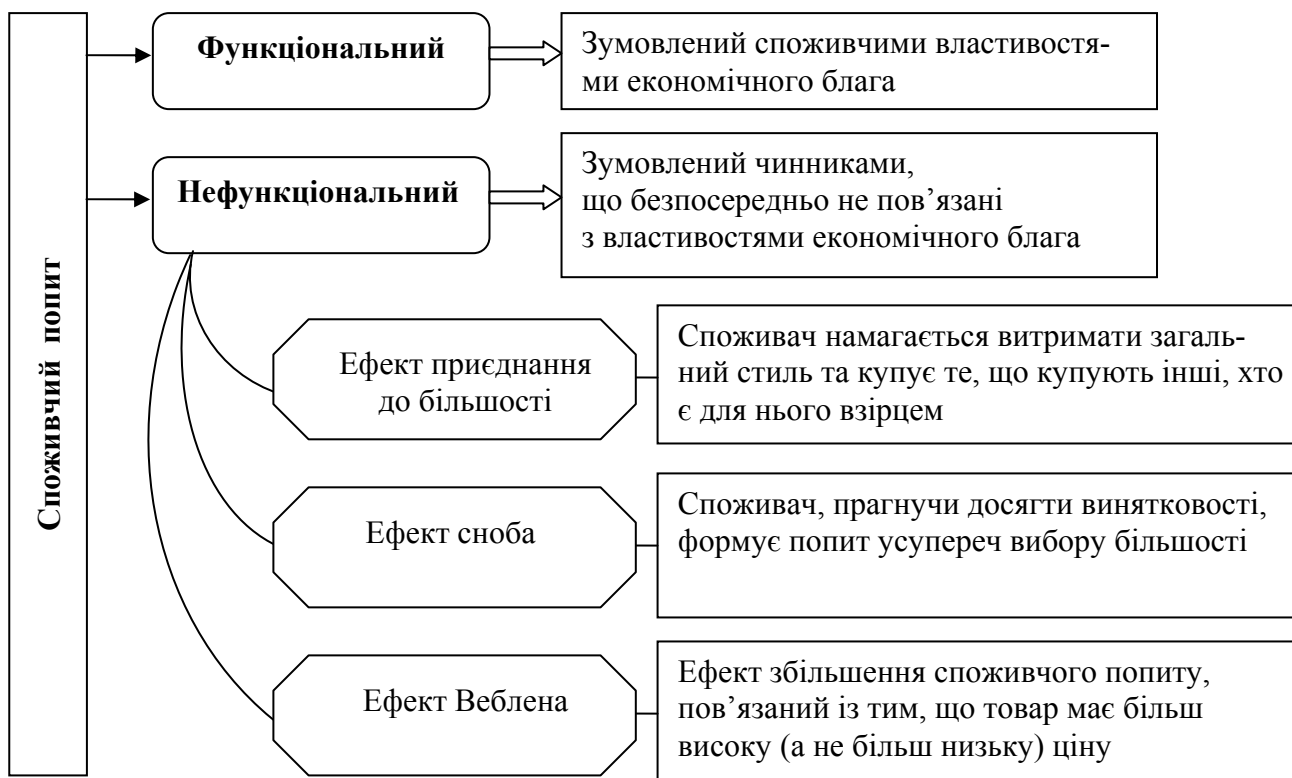
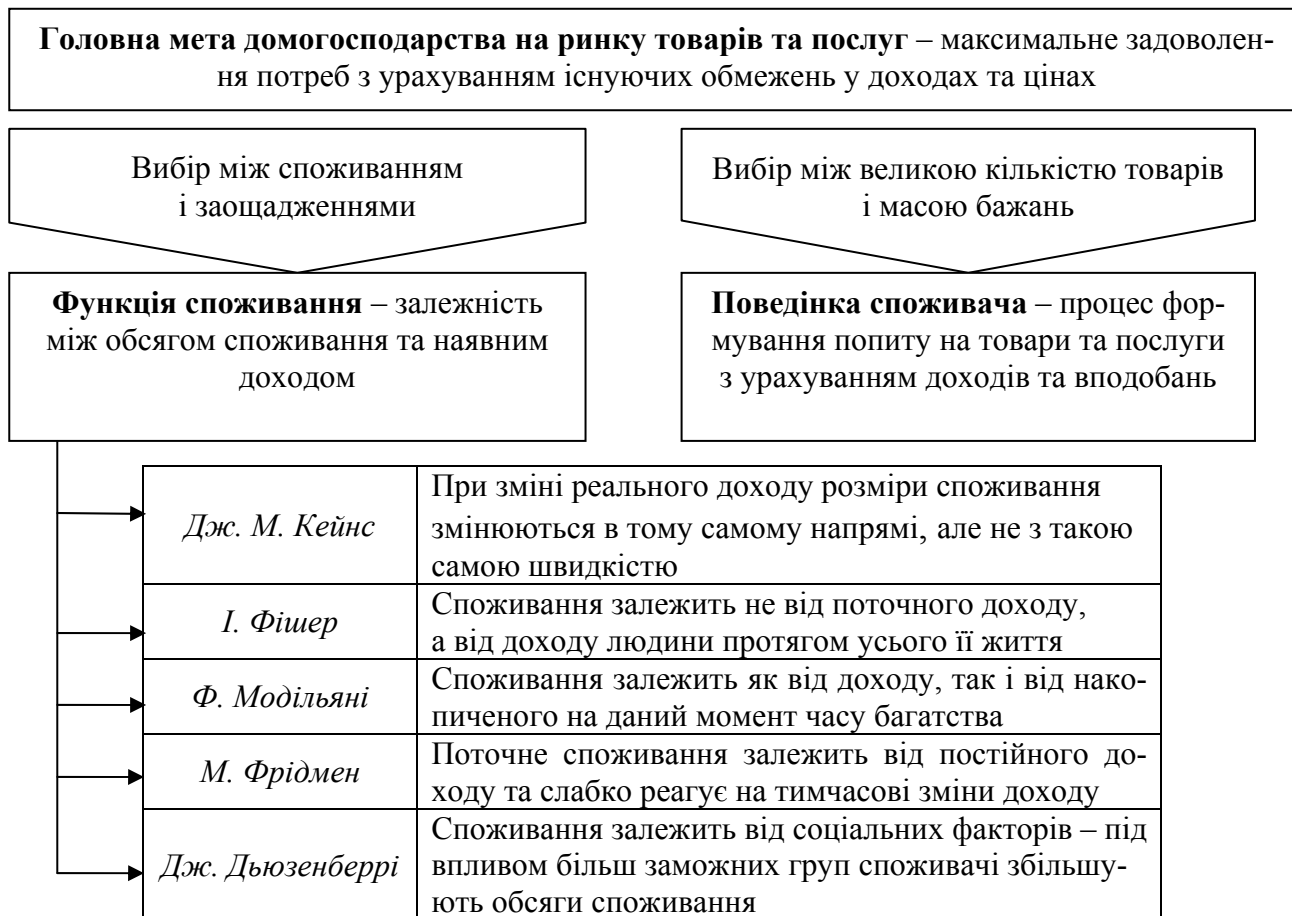
Домогосподарство – не пасивний споживач, а активний виробник споживчих благ. Домогосподарство – маленька фабрика, яка за допомогою «виробничих факторів» (ринкових товарів та часу) випускає «кінцеву продукцію» (споживчі блага), тобто в домогосподарстві відбувається поєднання виробництва із споживанням

Інституціональний
підхід

Домогосподарства не можуть діяти раціонально через складність інформації та невизначеність, а тому у своїй поведінці вони керуються іншими принципами (орієнтація на думку більшості, звички, традиції, звичаї). Конкретні цілі певного домогосподарства перебувають під впливом соціального та інституціонального середовища

9.2. Поведінка домогосподарств (споживачів) на ринку товарів та послуг. Раціональний споживчий вибір

9.3. Корисність: поняття, тенденції розвитку. Бюджетна лінія. Крива байдужості

Корисність – це здатність економічного блага задовольняти потреби споживачів

Кардиналістський підхід

Корисність вимірюють за допомогою абсолютних показників у вигаданих одиницях – *ютилях*. Чим більше ютилей, тим більше корисність

Ординалістський підхід

Споживач порівнює корисність благ, не вимірюючи її кількісно. Йому лише треба визначитися, який набір благ має більшу корисність, але не уточнювати, наскільки

Загальна корисність – сукупна корисність від споживання всіх наявних одиниць блага

Гранична корисність – додаткова корисність, яку споживач отримує від додаткової одиниці блага

**Закон спадної граничної корисності
(I закон Госсена):**

у міру зростання обсягів споживання певного блага додаткова корисність від споживання кожної наступної одиниці блага знижується

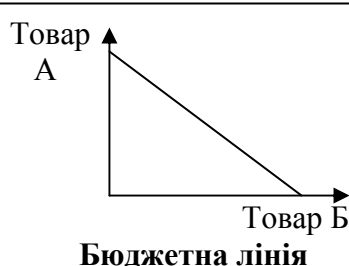
Етапи аналізу споживчого вибору

1. Аналіз уподобань споживача або бажань обрати той чи інший набір товарів (здійснюється за допомогою кривих байдужості)

Крива байдужості показує різні комбінації двох продуктів, набори яких мають однакову корисність для споживача

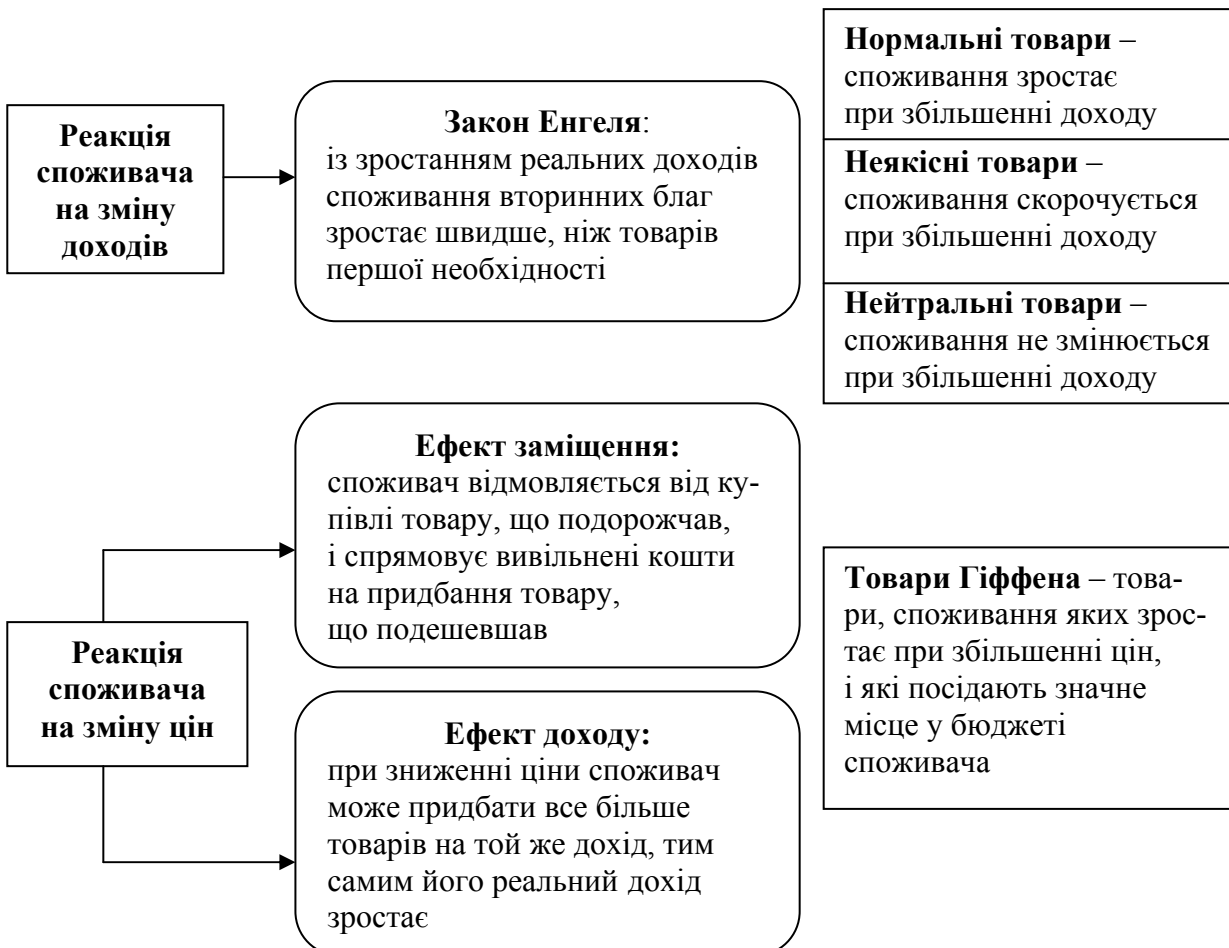
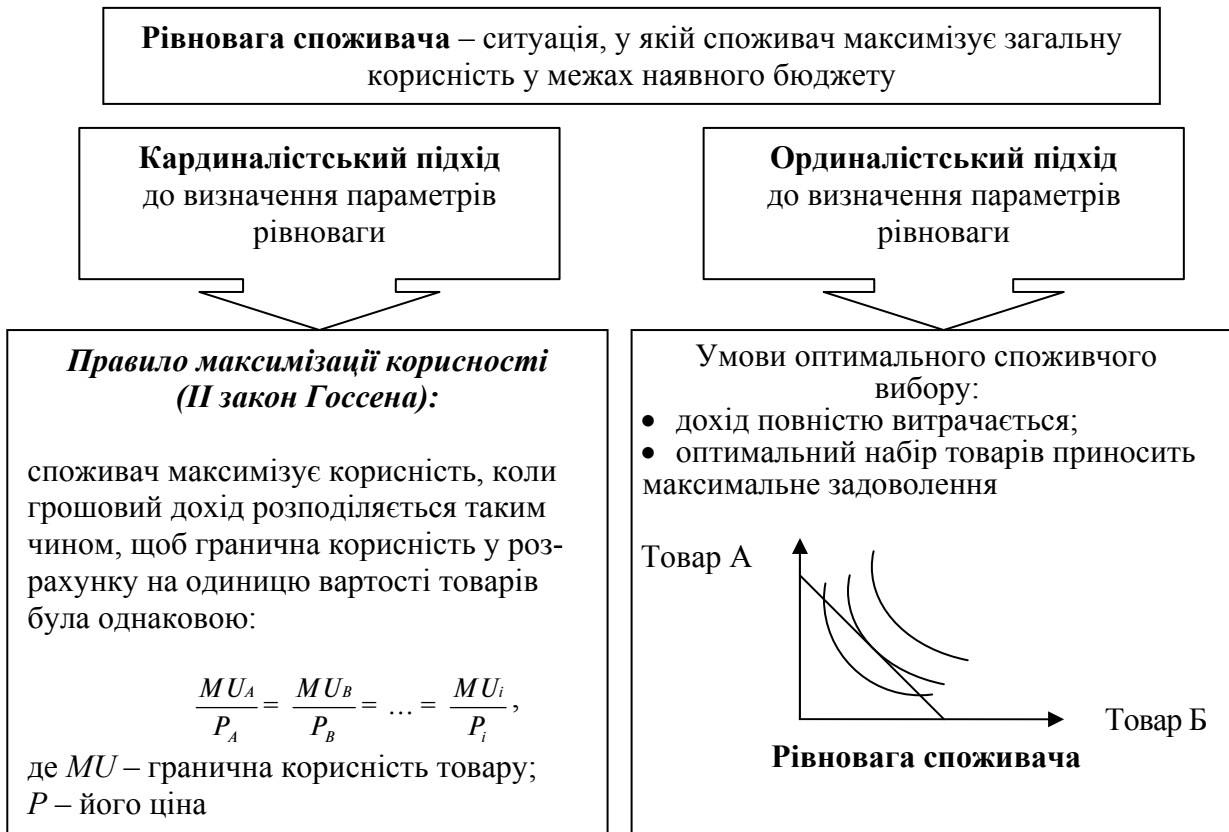
2. Зіставлення виявлених переваг із бюджетними можливостями (здійснюється за допомогою бюджетної лінії)

Бюджетна лінія показує всі комбінації двох продуктів, які споживач може придбати за даного рівня доходу і цін за умов повного використання наявних доходів

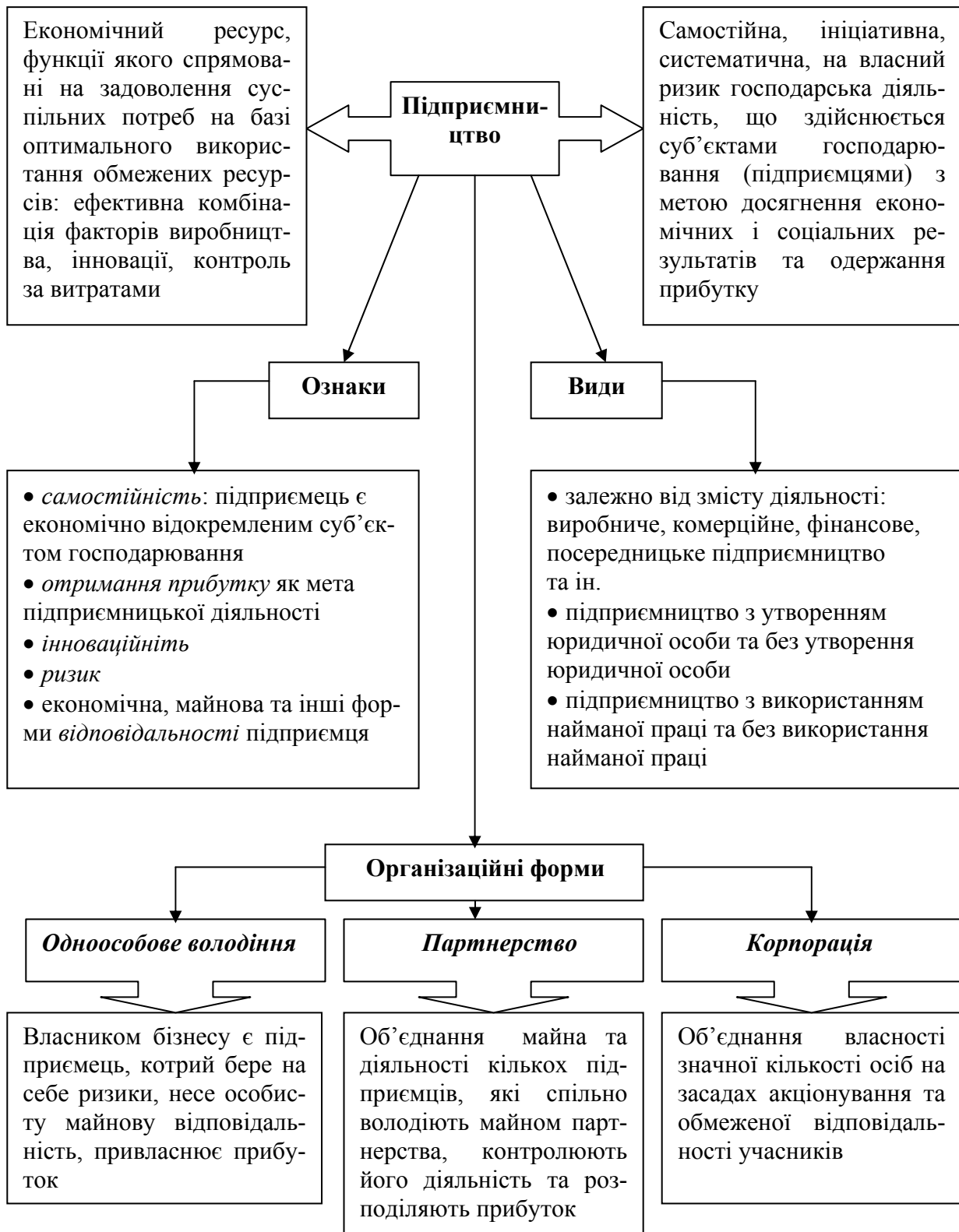
3. Знаходження оптимального набору благ (параметрів рівноваги споживача)

9.4. Рівновага споживача

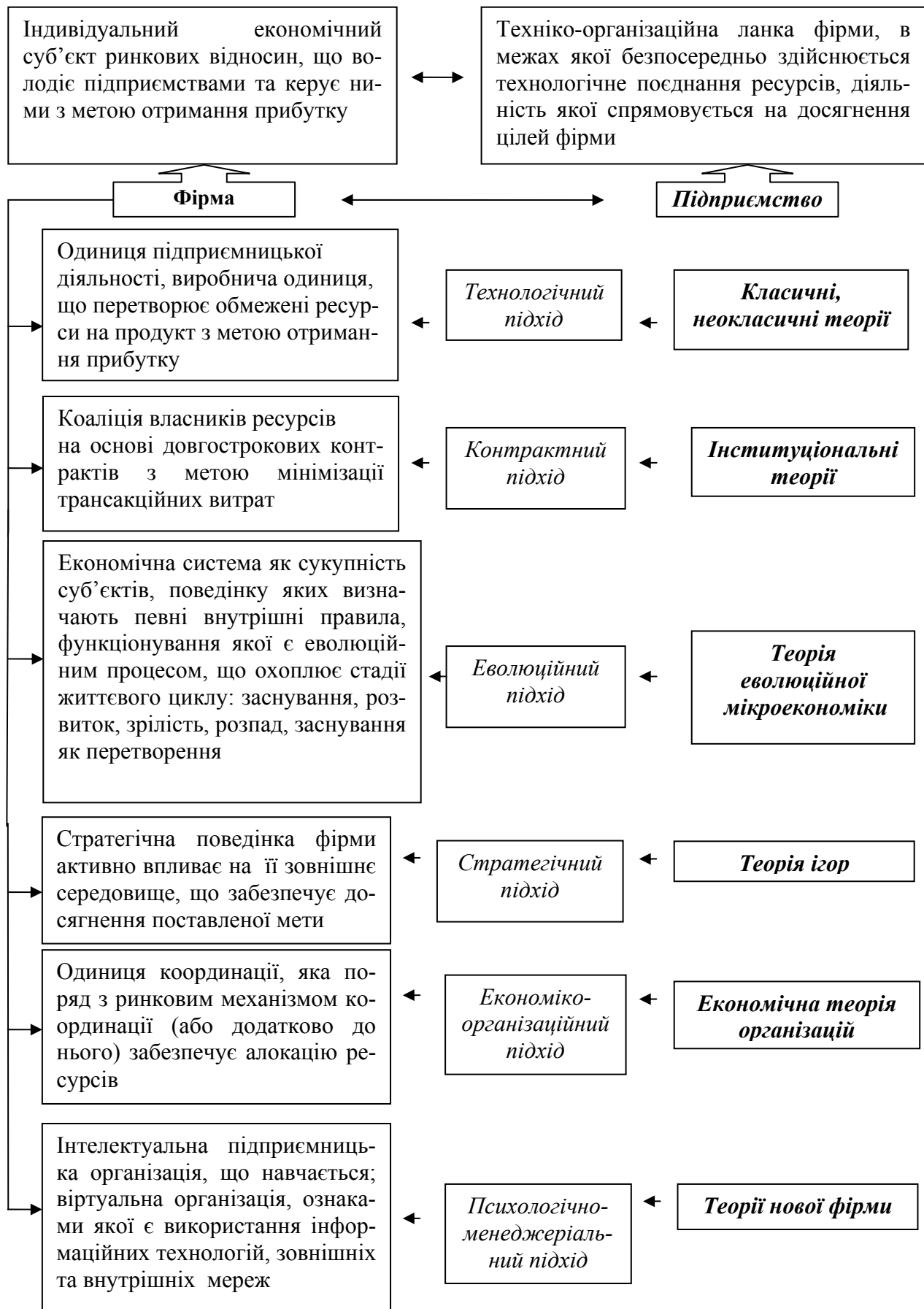

Тема 10. ПІДПРИЄМНИЦТВО. ФІРМА В СИСТЕМІ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

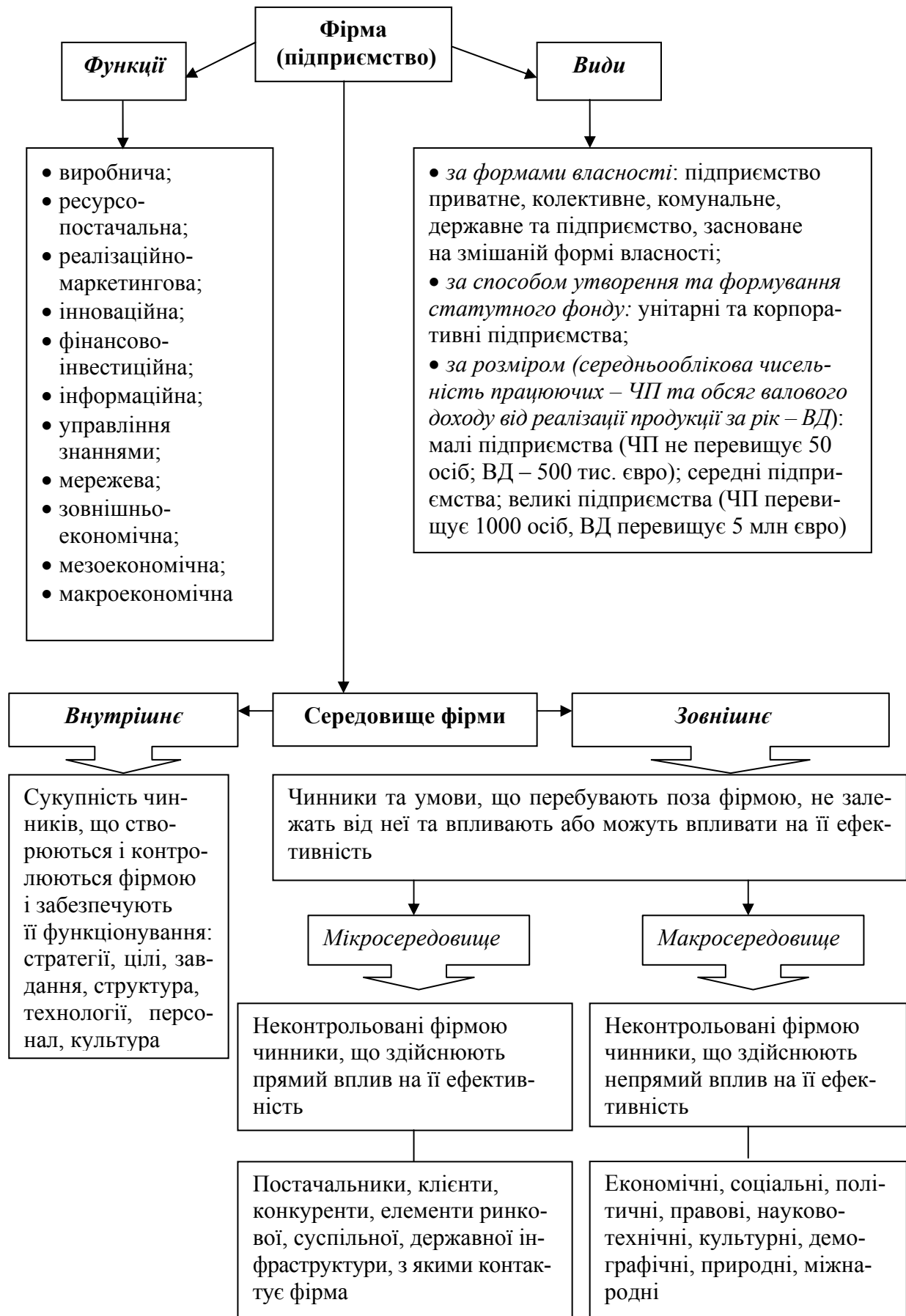
10.1. Підприємницька діяльність, її сутність та різноманітність організаційних форм

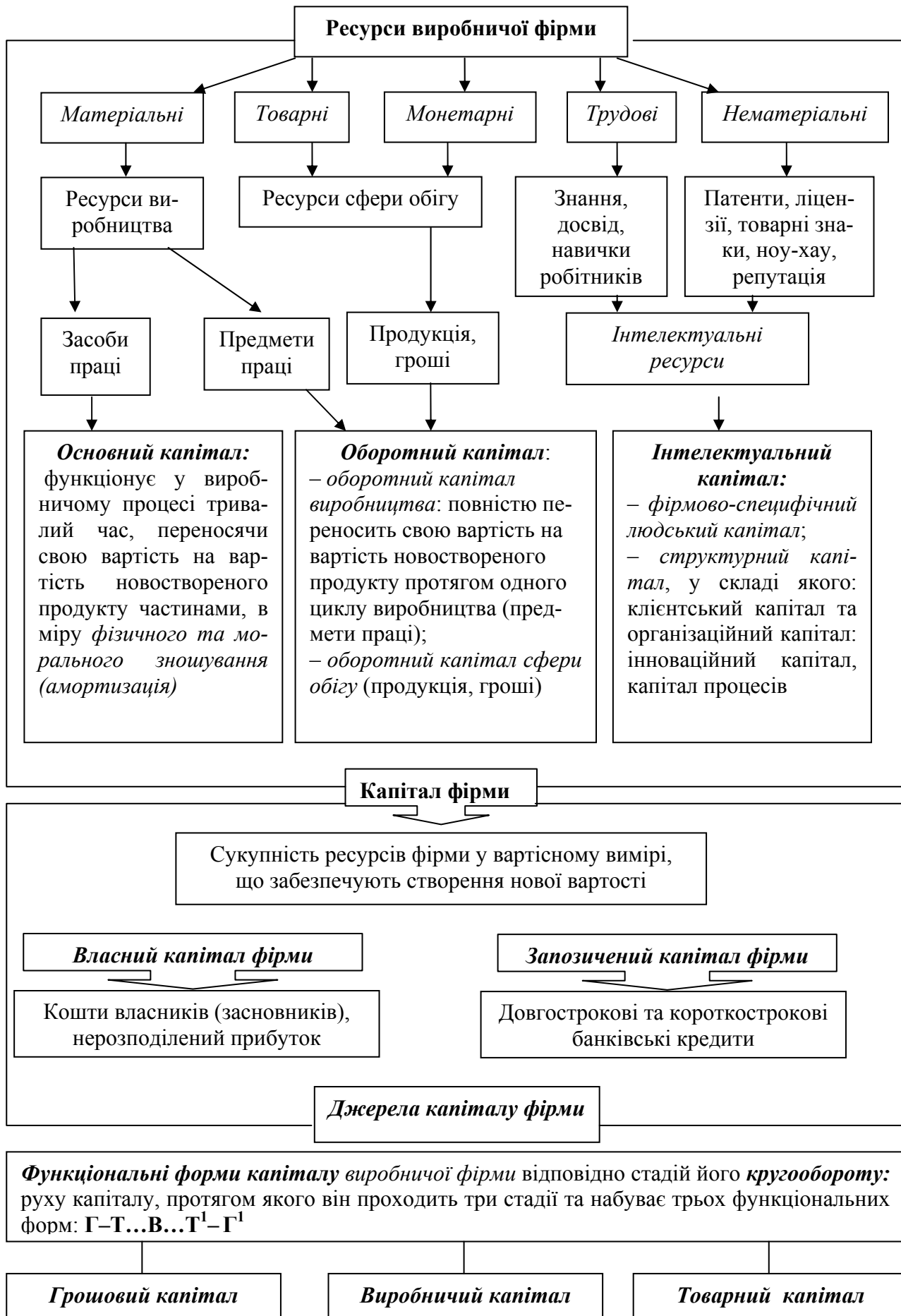
10.2. Теорії фірми. Нова фірма

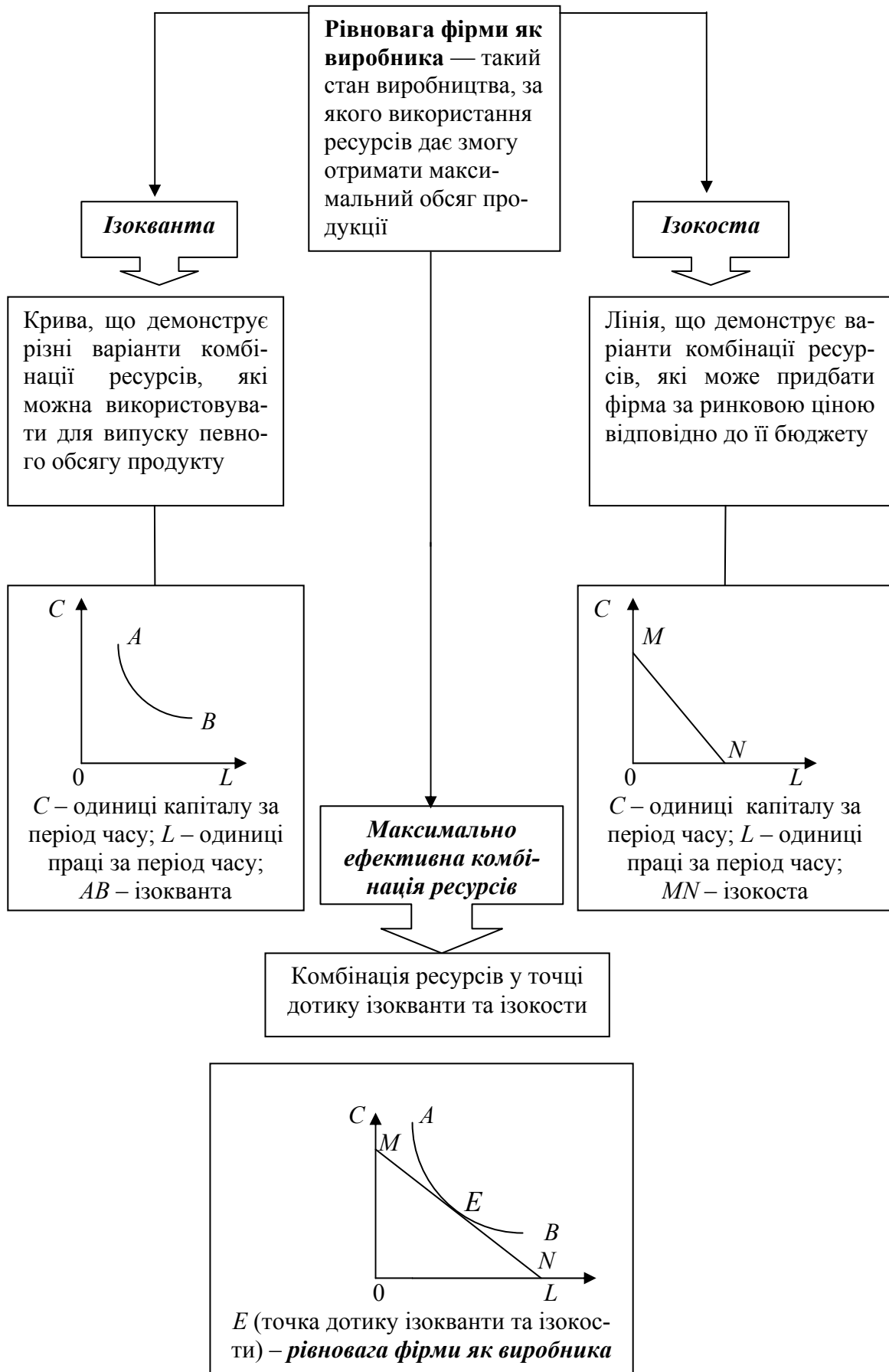
10.3. Функції фірми. Зовнішнє та внутрішнє середовище фірми. Види фірм (підприємств)

10.4. Ресурси фірми. Капітал фірми: сутність, структура, кругообіг

10.5. Рівновага фірми як виробника

10.6. Управління фірмою. Менеджмент та його основні функції

Менеджмент – керування людьми, управління соціально-економічними процесами на рівні організації, фірми, підприємницької структури

Функції

Планування – формулювання цілей та напрямів діяльності фірми; розроблення системи планів організації

Організування – формування внутрішньої структури організації; розподіл повноважень і відповідальності між працівниками

Мотивація – спонукування працівників до активної діяльності

Контроль – перевірка і зіставлення фактичних результатів діяльності фірми з плановими, корегування дій виконавців

Координування – забезпечення узгодженого функціонування всіх ланок організації шляхом обміну інформацією

Рівні менеджменту

Стратегічний менеджмент – формулювання генеральної мети менеджменту; прогнозування шляхів, способів та результатів її досягнення з урахуванням різних чинників; розроблення стратегічного плану організації

Оперативний менеджмент – практична діяльність із реалізації стратегії організації

Основні сфери

Виробничий менеджмент – організація та управління виробничою функцією фірми

Інноваційний менеджмент – організація та управління інноваційними процесами в організації

Менеджмент маркетингу – управління ринковою діяльністю фірми

Фінансовий менеджмент – управління грошовим господарством фірми

Персонал-менеджмент – управління персоналом фірми

10.7. Маркетингова діяльність фірми: сутність, види, мета

Маркетинг – напрям діяльності фірми, пов'язаний із розробленням, виробництвом і збутом конкурентоспроможних товарів на основі вивчення ринку, конкретних потреб споживачів і з метою одержання прибутку

Основні концепції

Удосконалення виробництва

Удосконалення товару

Інтенсифікації комерційних зусиль

Власне маркетингу

Соціально-етичного маркетингу

Орієнтації маркетингу на конкурентів

Рівні

Стратегічний маркетинг – вибір товарних ринків з конкурентною перевагою фірми, опрацювання стратегій і програм діяльності фірми на кожному з таких ринків

Операційний маркетинг – практична діяльність із реалізації стратегії маркетингу. Будується відповідно до комплексу маркетингу

Комплекс маркетингу – основні інструменти маркетингу, завдяки яким фірма може впливати на покупців

- продукт
- ціна
- розподіл продукту
- просування продукції

Види

Споживчий – діяльність фірми спрямовується на задоволення потреб кінцевих споживачів

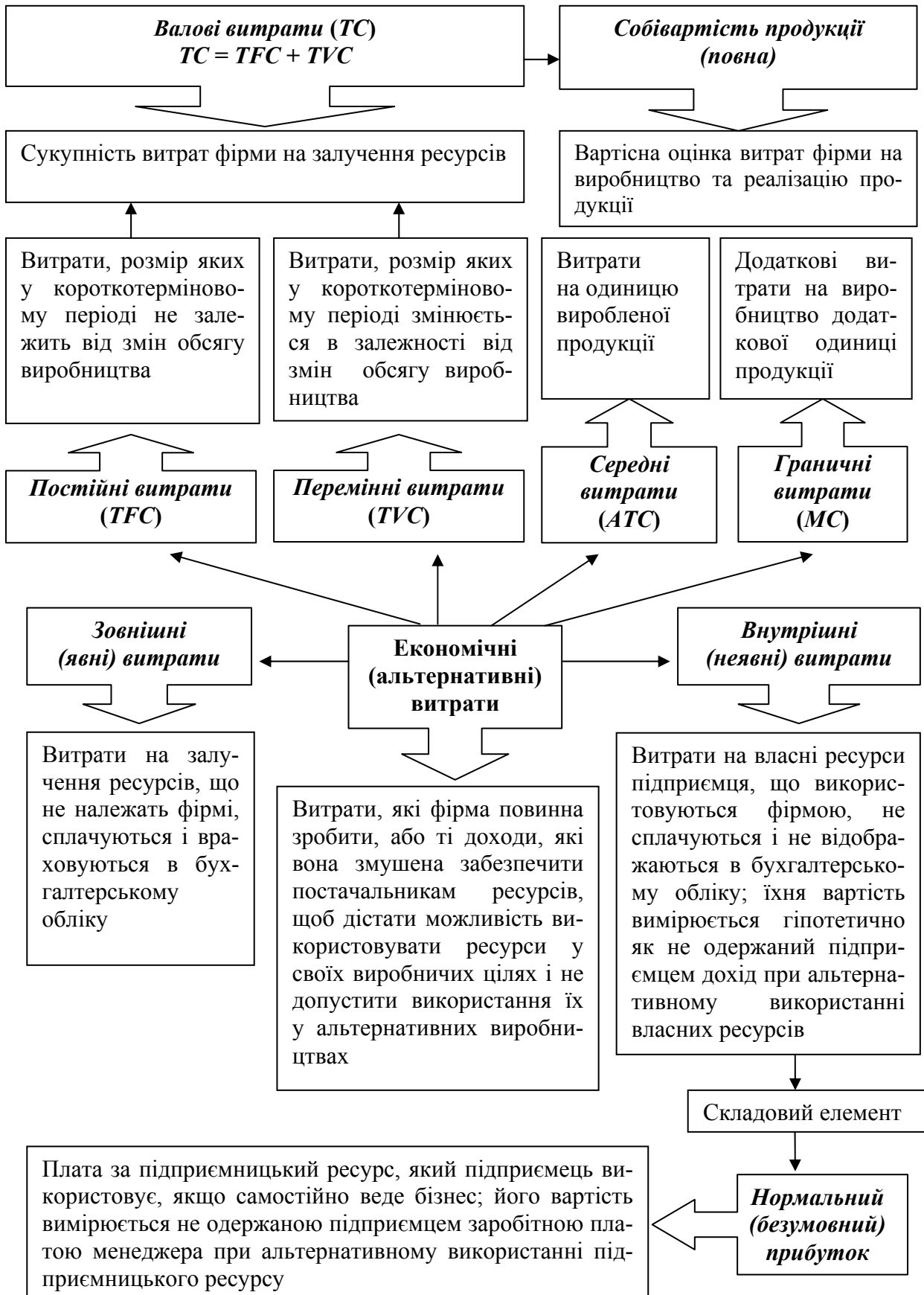
Промисловий – діяльність фірми спрямовується на задоволення потреб організацій

Внутрішній – пов'язаний із задоволенням потреб національного споживача

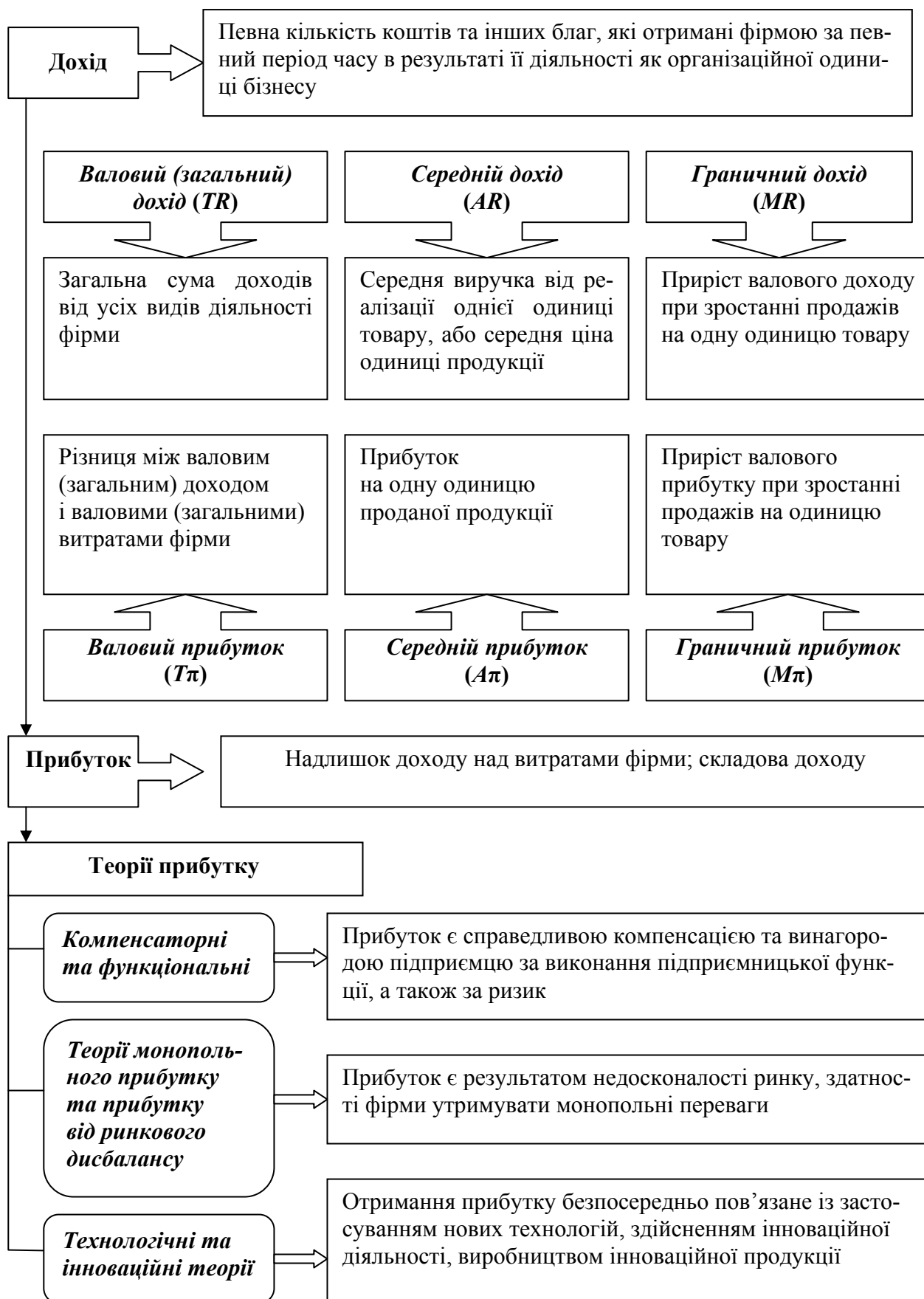
Міжнародний (зовнішньоекономічний) – маркетинг за межами країни, де знаходиться організація

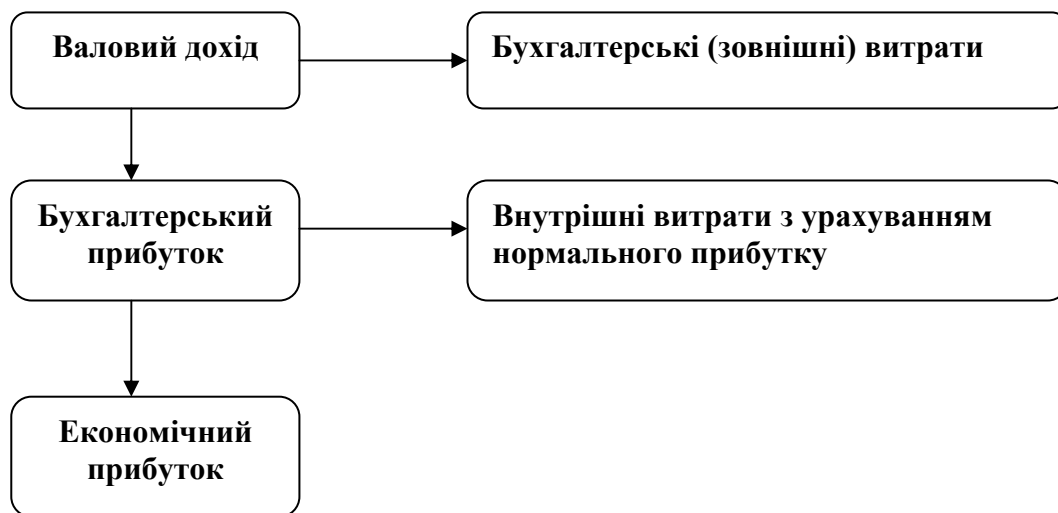
Тема 11. ВИТРАТИ І ДОХОДИ ФІРМИ. МЕХАНІЗМ ЦІНОУТВОРЕННЯ

11.1. Економічні витрати фірми: сутність, види. Витрати фірми в короткостроковому та довгостроковому періодах

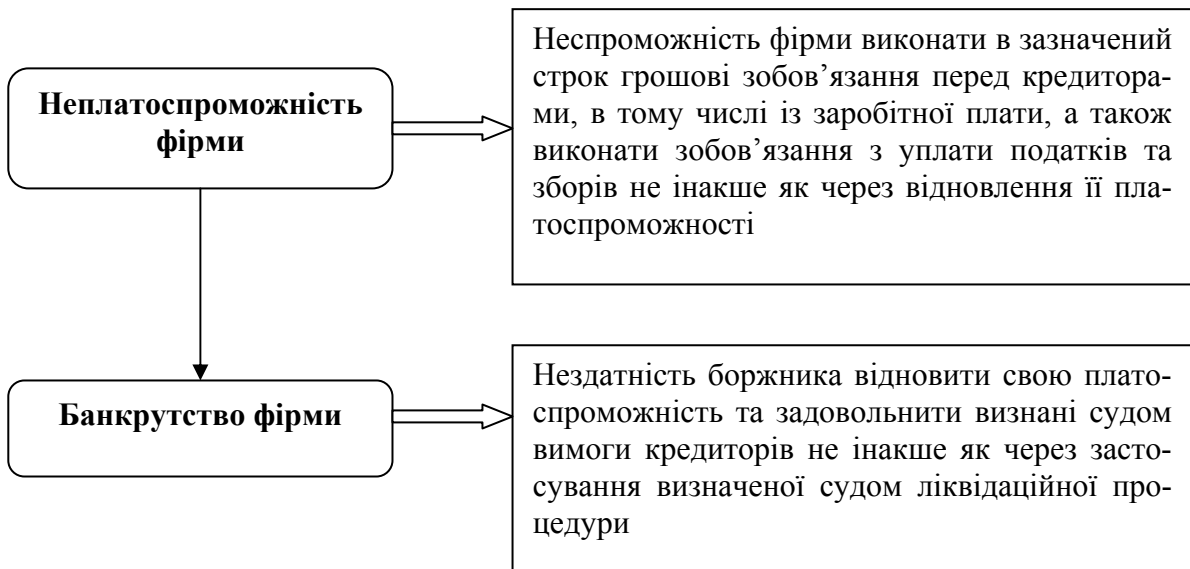
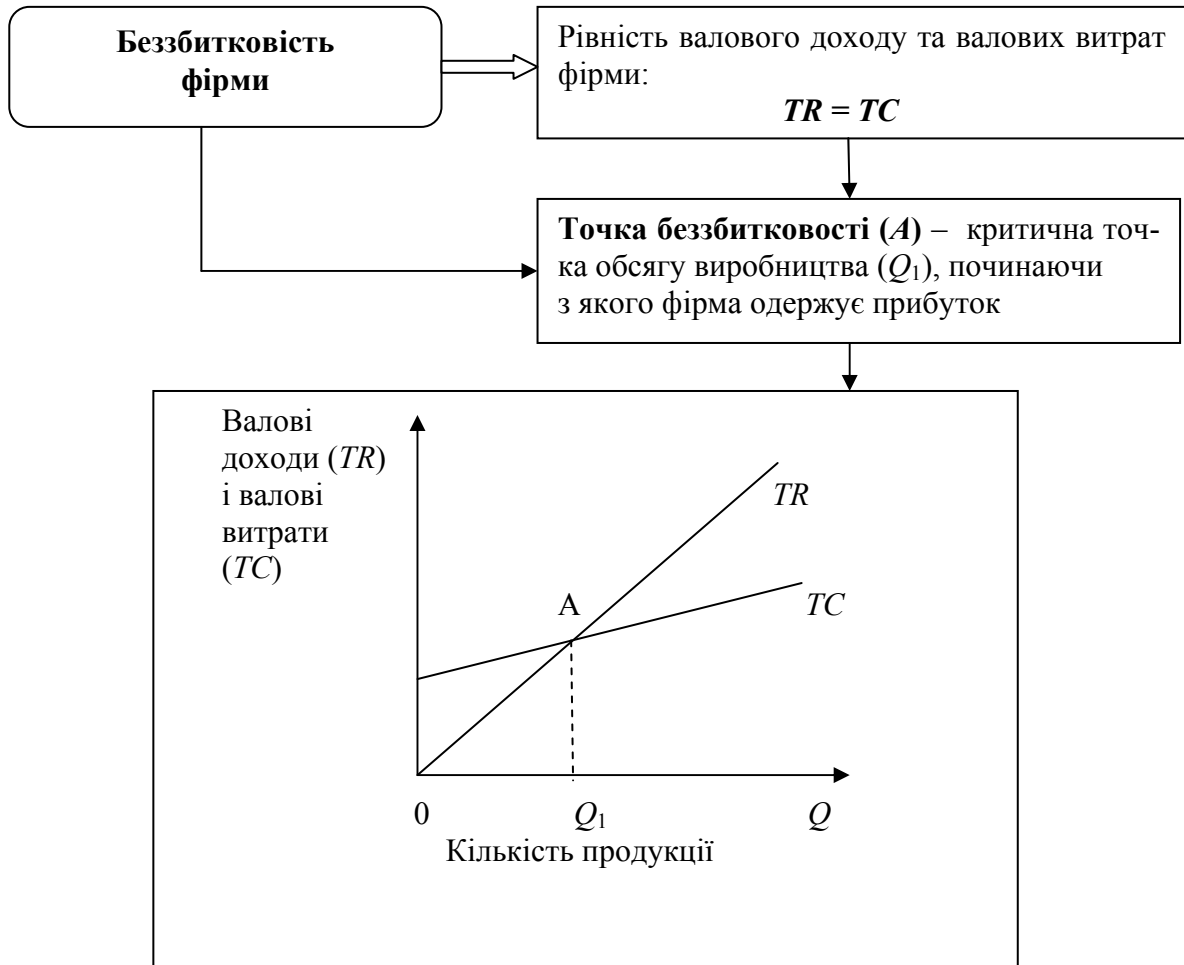
11.2. Види доходів фірми. Теорії прибутку

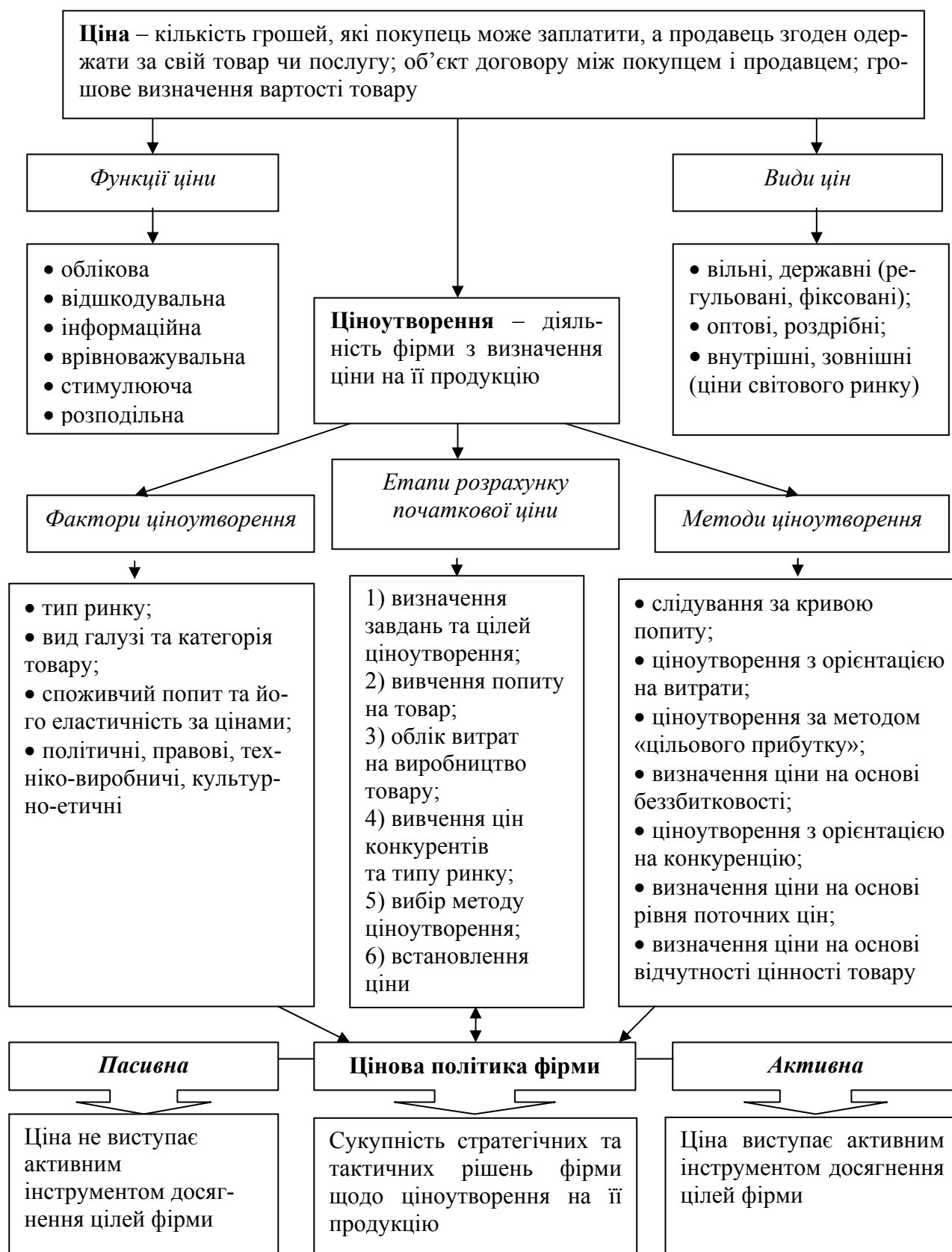

11.3. Умови максимізації прибутку фірми. Беззбитковість і рентабельність. Економічний зміст банкрутства фірми

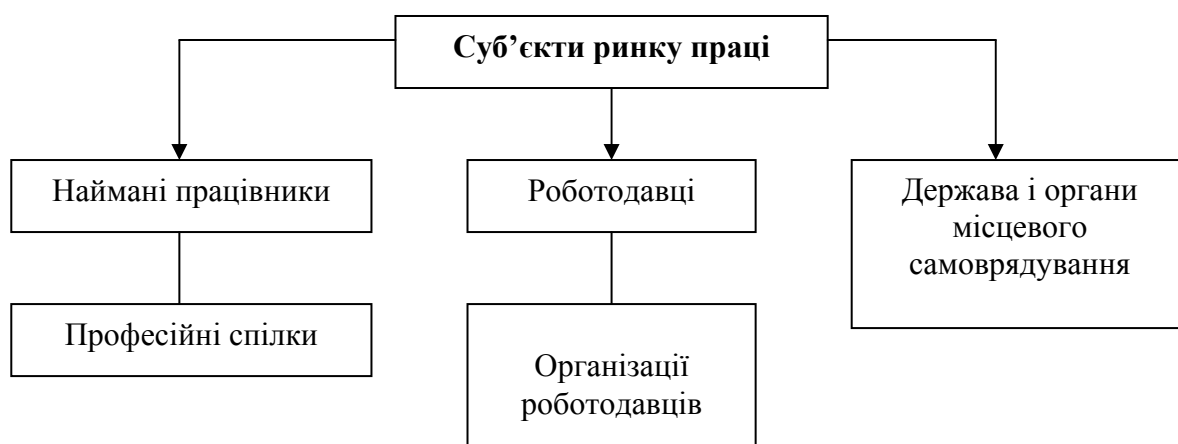
11.4. Механізм ціноутворення на підприємстві

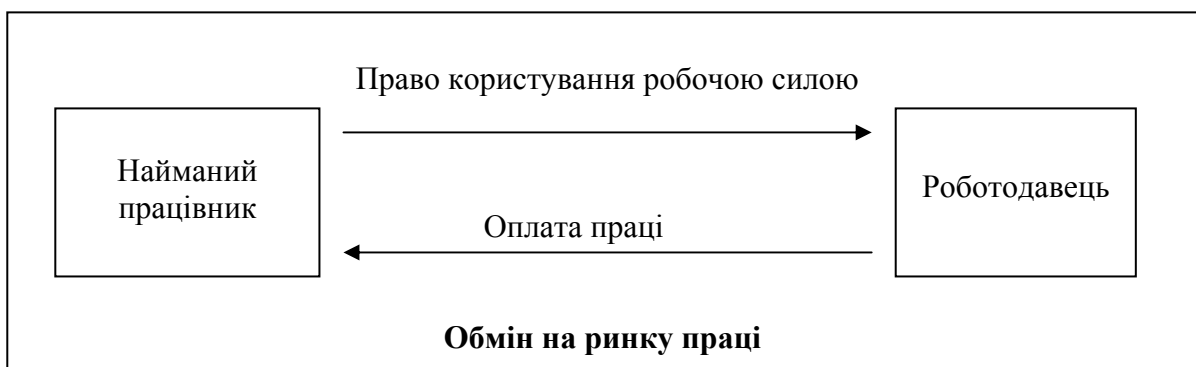
Тема 12. РИНОК ПРАЦІ. ЗАРОБІТНА ПЛАТА

12.1. Ринок праці. Сутність відносин найму робочої сили

Ринок праці є особливим типом ринку, на якому укладаються угоди про найом працівників. Його утворюють сукупність економічних відносин, форм і методів погодження й регулювання інтересів безпосередніх виробників і роботодавців, пов'язаних з організацією, використанням та оплатою найманої праці

Об'єкт ринку праці – право користування робочою силою найманих працівників

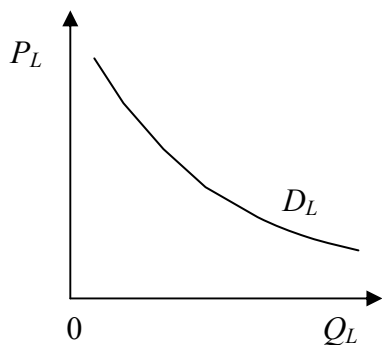
12.2. Базова (конкурентна) модель ринку праці

Попит на працю (D_L)

Кількість працівників певної професії, яку хочуть і можуть найняти роботодавці за того рівня зарплати, який на певний момент склався в галузі

Фактори попиту на працю:

- фонд оплати праці фірми;
- попит на продукцію фірми;
- стан виробництва (особливості технології, розміри й ефективність капіталу, методи організації виробництва та праці);
- якість праці (освіта, професіоналізм, продуктивність праці);
- інші фактори

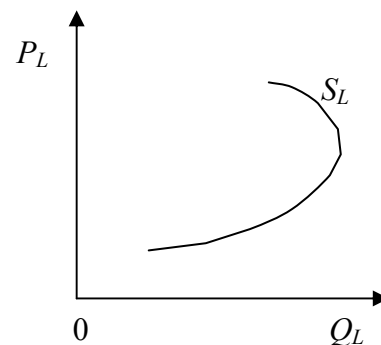
Крива попиту на працю

Пропозиція праці (S_L)

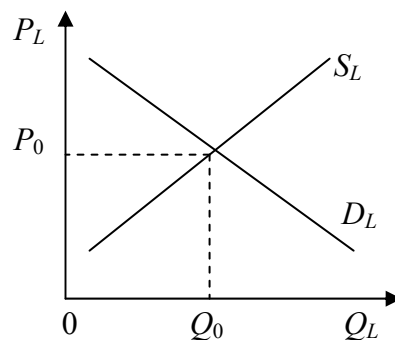
Кількість працівників, які хочуть працевлаштуватися і пропонують свої трудові послуги роботодавцям за того рівня зарплати, який на певний момент склався в галузі

Фактори пропозиції праці:

- рівень заробітної плати;
- прихильність працівника до професії;
- престиж праці та фірми-роботодавця;
- можливість реалізувати творчі здібності;
- культурні інтереси;
- інші фактори

Крива пропозиції праці

Рівновага на ринку праці

12.3. Заробітна плата як регулятор ринку праці

Заробітна плата – ціна робочої сили; винагорода, яку за трудовим договором підприємець (роботодавець) виплачує працівникові за виконану ним роботу

Номінальна заробітна плата

Реальна заробітна плата

Сума грошей або грошова заробітна плата, яку працівник одержує за свою працю протягом певного часу

Кількість товарів і послуг, які можна придбати за номінальну заробітну плату. Це «купівельна спроможність» номінальної зарплати

Відтворювальна

Функції заробітної плати

Оптимізаційна

Стимулююча

Регулююча

Соціальна

Вартість робочої сили

Згідно з резолюцією Міжнародної конференції зі статистики праці (1985) **вартість робочої сили** – це розмір фактичних видатків наймача на утримання робочої сили. Включає:

- оплату виконаної працівником роботи (власне заробітна плата);
- витрати на оплачуваний, але не відпрацьований робочий час;
- премії і нерегулярні виплати;
- заробітну плату в натуральній формі;
- пільги, послуги, допомоги в натуральній і грошовій формах;
- витрати підприємств на оплату житла працівників, їх соціальне забезпечення, професійне навчання, утримання громадських служб соціальної сфери;
- інші витрати

Структура заробітної плати

Основна заробітна плата

Додаткова заробітна плата

Інші заохочувальні та компенсаційні виплати

Винагорода за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці (норм часу, виробітку, обслуговування, за посадові обов'язки)

Винагорода за працю понад установлені норми, за трудові успіхи, винахідливість та за особливі умови праці

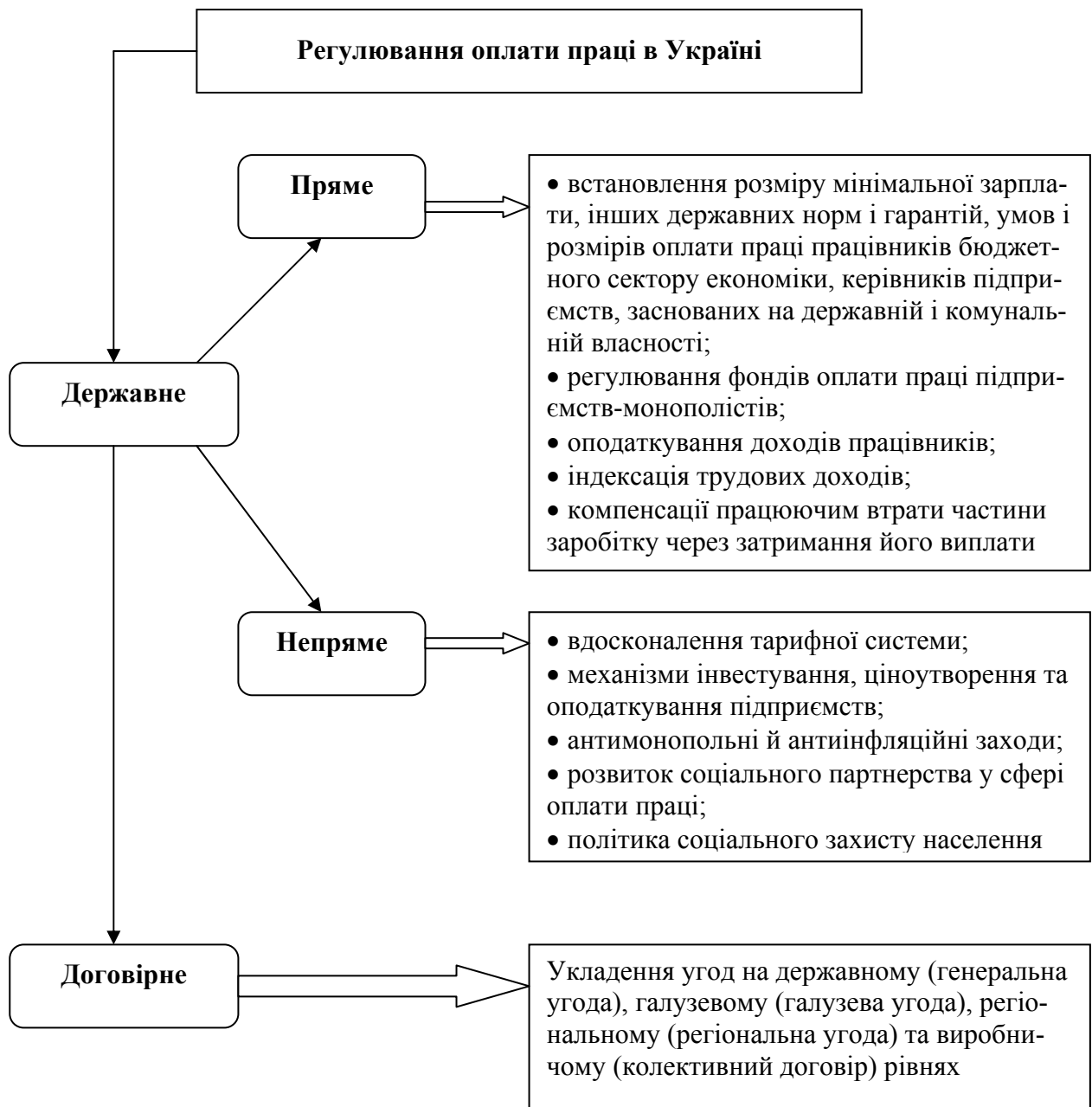
Винагорода за підсумками праці за рік, премії за спеціальними системами і положеннями, компенсаційні та інші виплати, які не передбачені чинним законодавством, або проводяться понад встановлені ним норми

Тарифна система

- тарифні розряди;
- тарифні ставки;
- міжкваліфікаційні (міжпосадові) співвідношення розмірів тарифних ставок (посадових окладів);
- тарифні сітки;
- тарифно-кваліфікаційні характеристики (довідники)

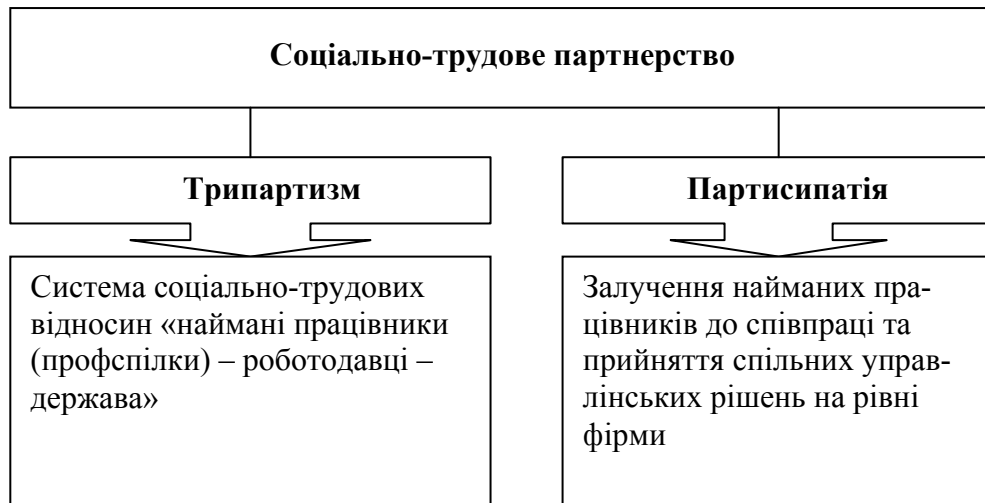
Форми заробітної плати	Системи заробітної плати
Відрядна	<i>Пряма відрядна</i> – заробіток безпосередньо залежить від виробітку
	<i>Непряма відрядна</i> – використовується для оплати праці допоміжних працівників, зайнятих обслуговуванням основних технологічних процесів
	<i>Відрядно-преміальна</i> – поєднує заробіток за основними відрядними розцінками з премією за ефективну і якісну працю
	<i>Відрядно-прогресивна</i> – виконання норми оплачується за одними розцінками, а виробіток продукції понад норму – за збільшеними розцінками
	<i>Акордна</i> – відрядна розцінка обчислюється на основі норм не на окрему операцію (виріб), а на весь комплекс робіт у цілому
	<i>Колективний підряд</i> – колективна відрядна оплата праці за кінцевими результатами роботи бригади (колективу)
Почасова	<i>Проста почасова</i> – нараховується за погодинними або поденними тарифними ставками (місячними окладами) з урахуванням фактично відпрацьованого часу
	<i>Почасово-преміальна</i> – передбачає крім оплати праці за почасовими тарифними ставками ще й премію за досягнення встановлених якісних і кількісних виробничих показників
Комісійна	<i>З лінійною комісійною винагородою</i> – заробіток складається з фіксованого окладу та певного процента від розміру результатного показника (обсягу продажу)
	<i>З прогресивною комісійною винагородою</i> – заробіток складається з фіксованого окладу та поступово зростаючого процента винагороди при досягненні певного рівня результатного показника
	<i>З регресивною комісійною винагородою</i> – заробіток складається з фіксованого окладу та поступово спадаючого процента винагороди на деяких етапах поліпшення результатного показника

Мінімальна заробітна плата – це законодавчо встановлений розмір зарплати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може провадитися оплата за виконану працівником місячну, погодинну норму праці (обсяг робіт)

12.4. Колективні переговори. Соціально-трудове партнерство

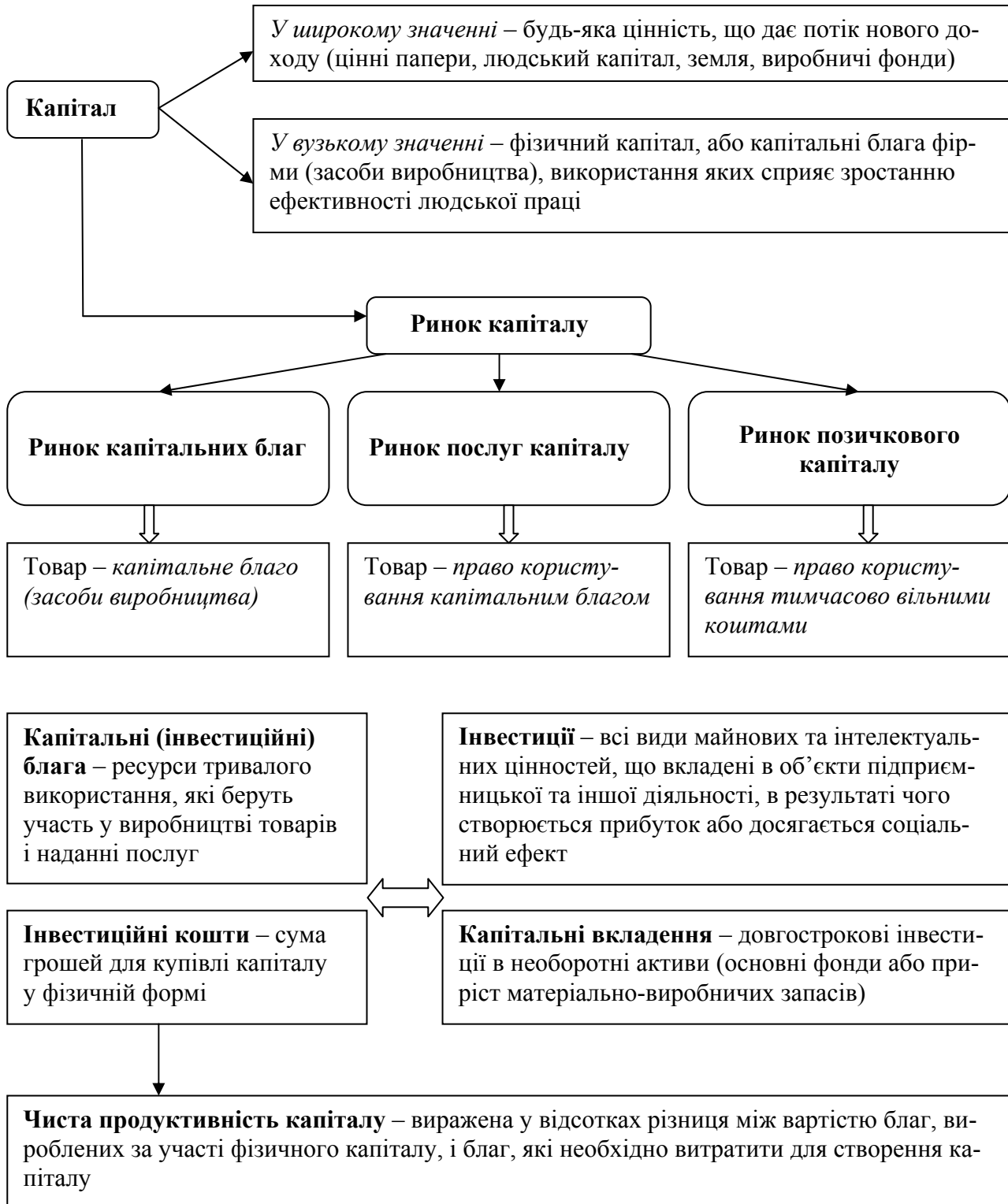
Колективний договір підприємства

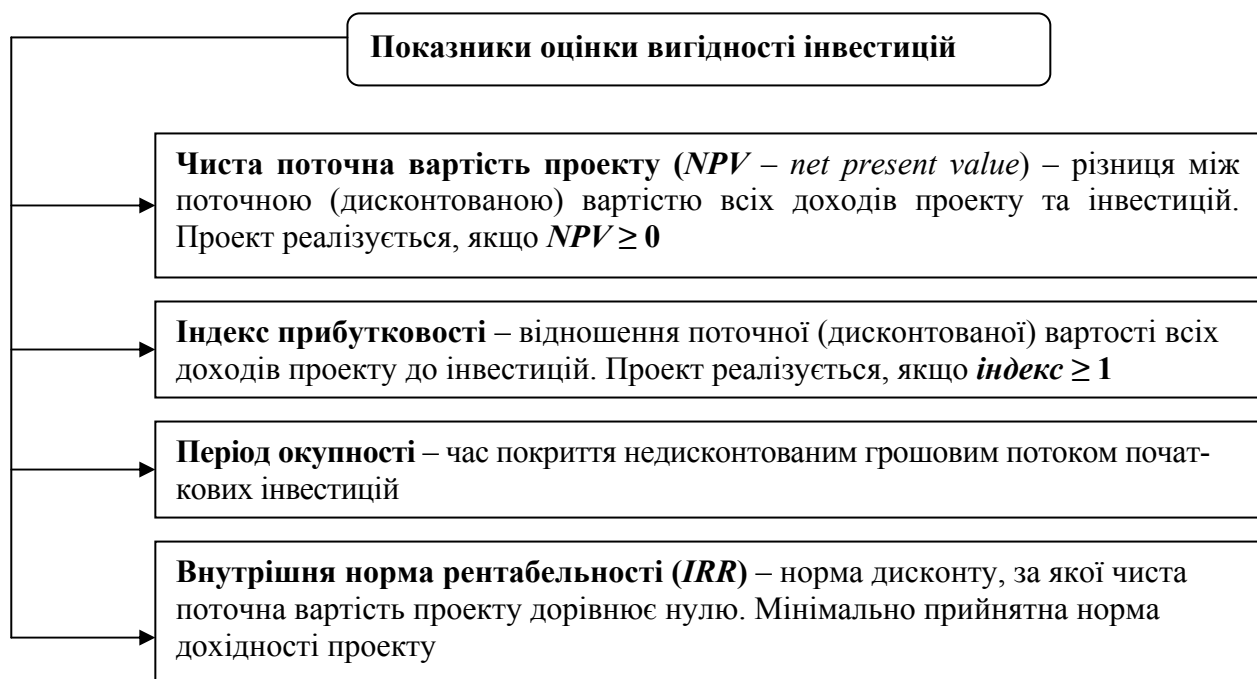
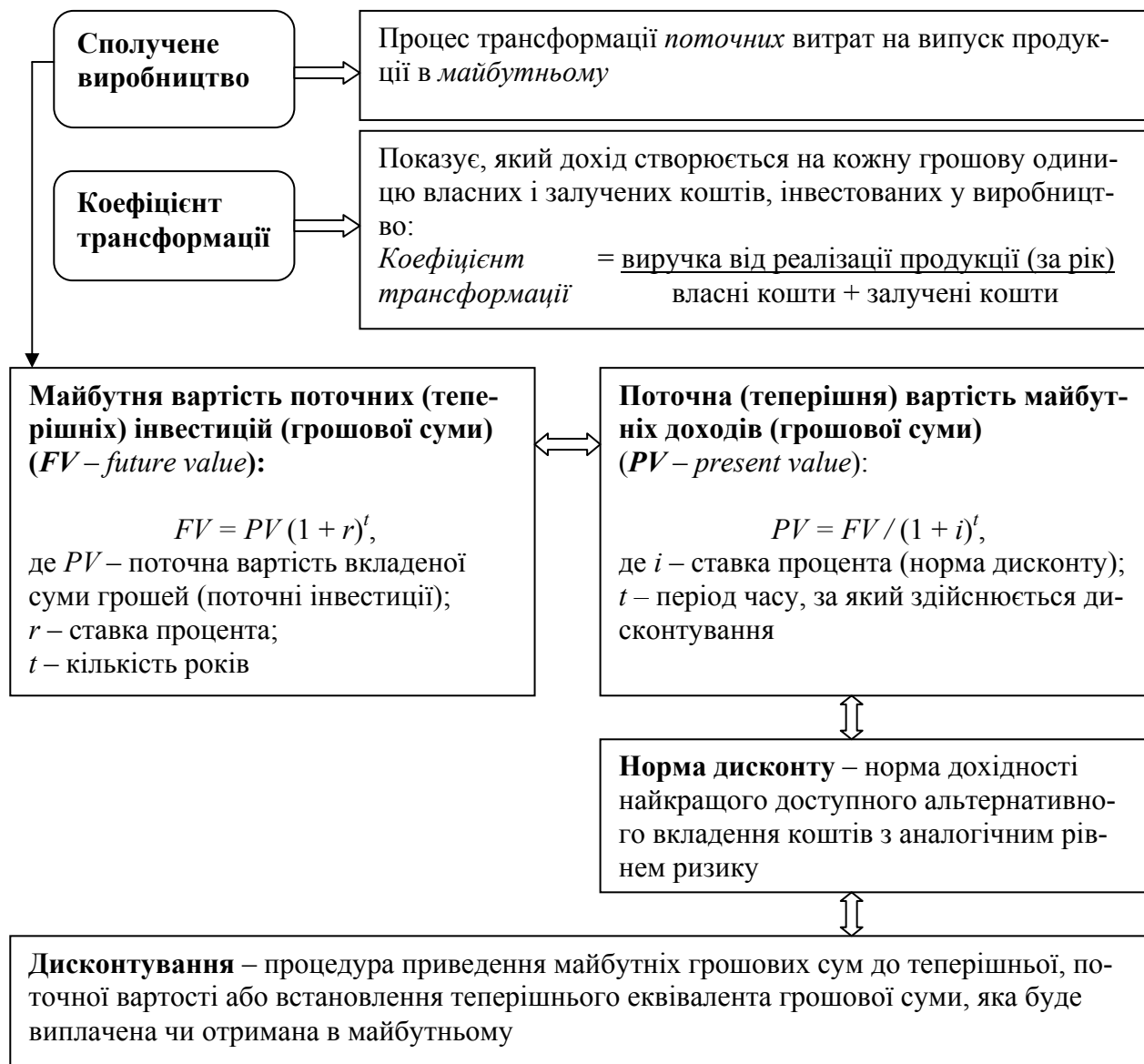
Встановлює взаємні зобов'язання сторін щодо регулювання виробничих, трудових, соціально-економічних відносин, зокрема з питань:

- зміни в організації виробництва і праці;
- забезпечення продуктивної зайнятості;
- нормування і оплата праці, встановлення форм, систем, розмірів заробітної плати та інших видів трудових виплат;
- установа гарантій, компенсацій, пільг;
- участь трудового колективу у формуванні, розподілі й використанні прибутку підприємства;
- режим роботи, тривалості робочого часу і відпочинку;
- умови й охорона праці;
- забезпечення житлово-побутового, культурного, медичного обслуговування, організація оздоровлення і відпочинку працівників;
- гарантії діяльності профспілкової чи інших представницьких організацій трудящих;
- умови регулювання фондів оплати праці та встановлення міжкваліфікаційних (міжпосадових) співвідношень в оплаті праці

Тема 13. РИНОК КАПІТАЛУ. ПРОЦЕНТ

13.1. Ринок капітальних благ. Інвестиційні кошти та інвестування. Дисконтування

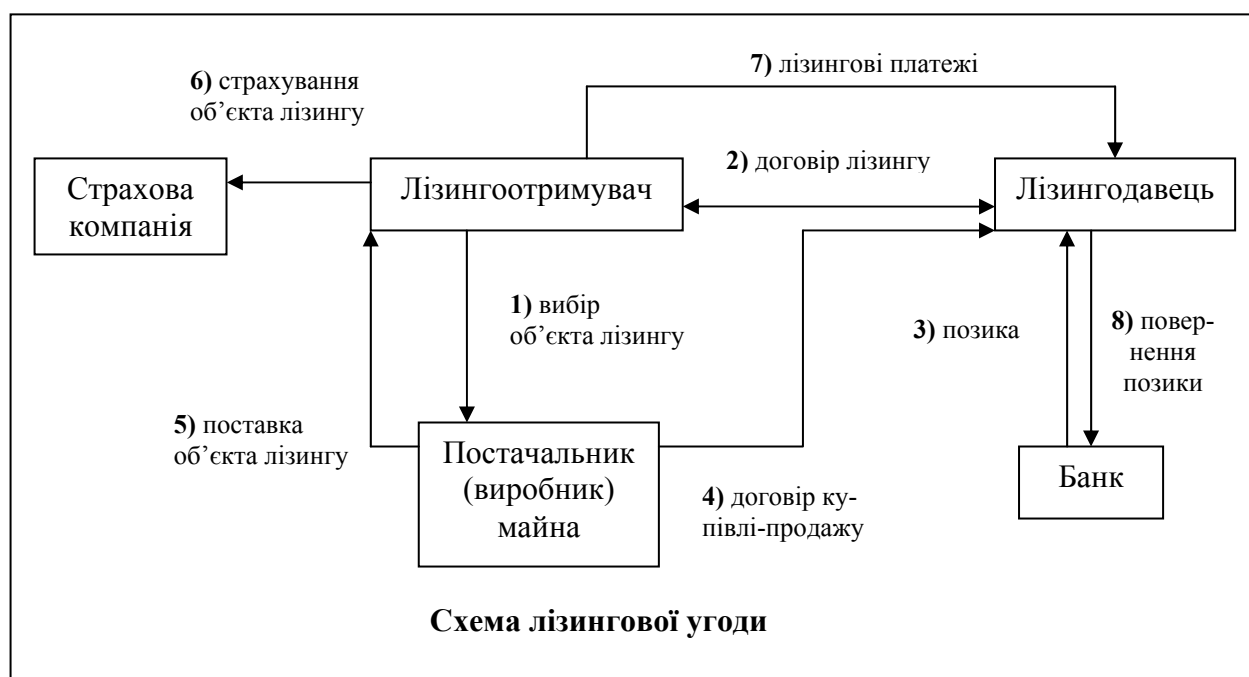
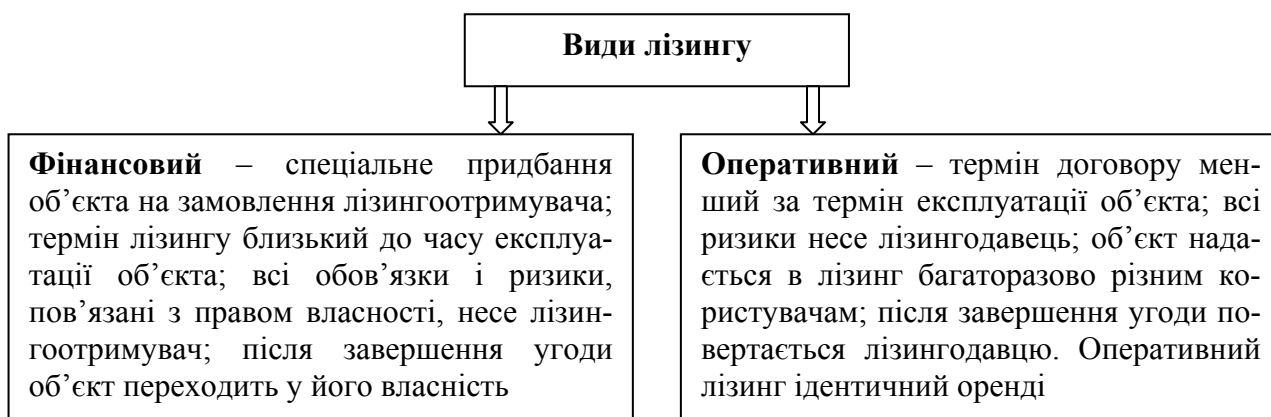

13.2. Ринок послуг капіталу. Лізинг як засіб фінансування інвестиційних проектів

Ринок послуг капіталу – сегмент ринку капіталу, де капітальні блага не набуваються у власність, а орендуються за певну плату

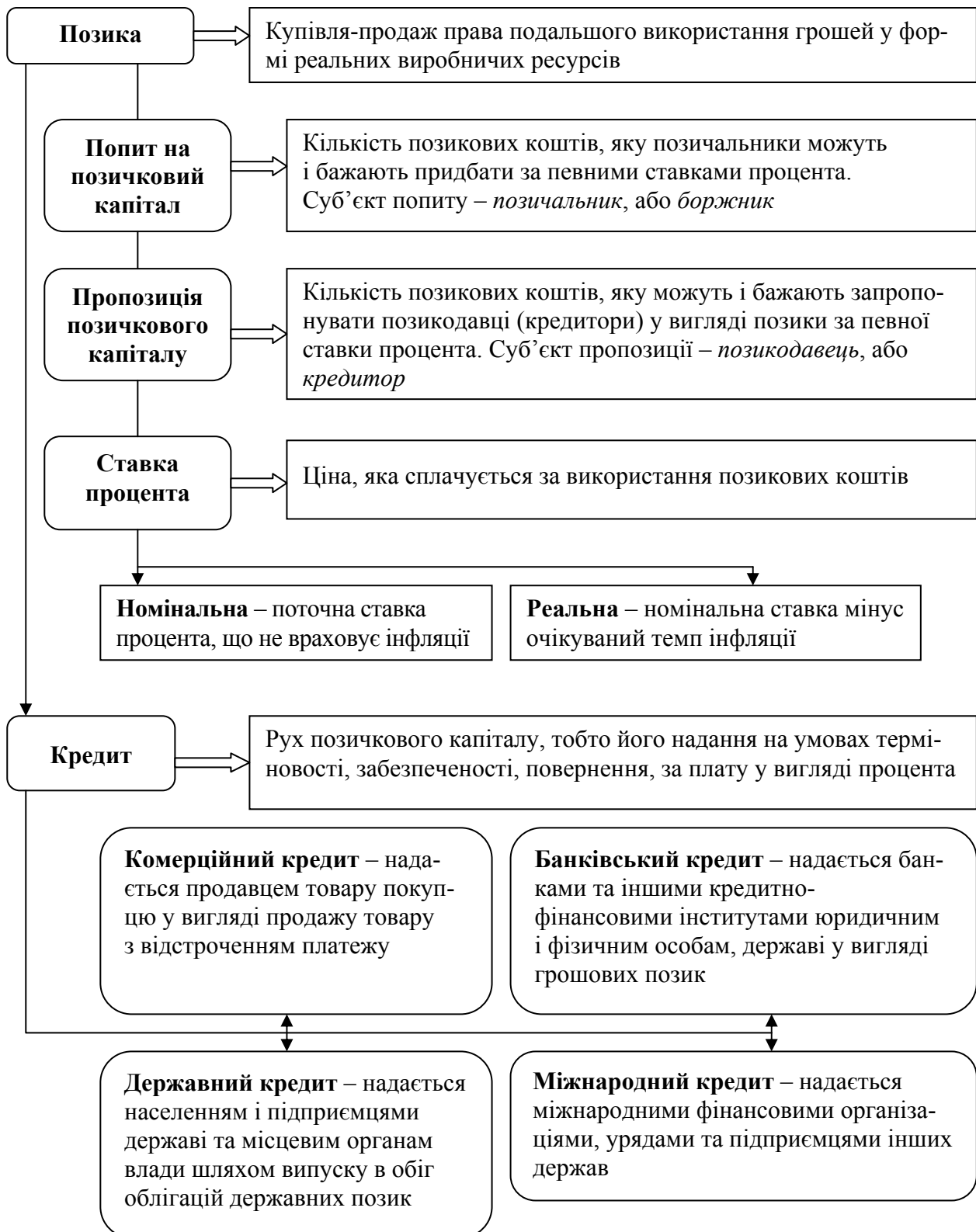
Ціна послуг капіталу – рентна оцінка (також: лізингова оцінка, орендна плата)

Лізинг – система економіко-правових відносин, що виникають у зв'язку з придбанням у власність майна і подальшою здачею його в тимчасове користування за певну плату. **Об'єкт лізингу** – капітальні блага, що можуть бути віднесені до **основних фондів** (окрім земельних ділянок)

13.3. Ринок позичкового капіталу. Ставка процента

Ринок позичкового капіталу – сукупність економічних відносин з приводу перерозподілу тимчасово вільних коштів між кредиторами і позичальниками за участі посередників (кредитно-фінансових інститутів) на основі попиту на капітал і його пропозиції

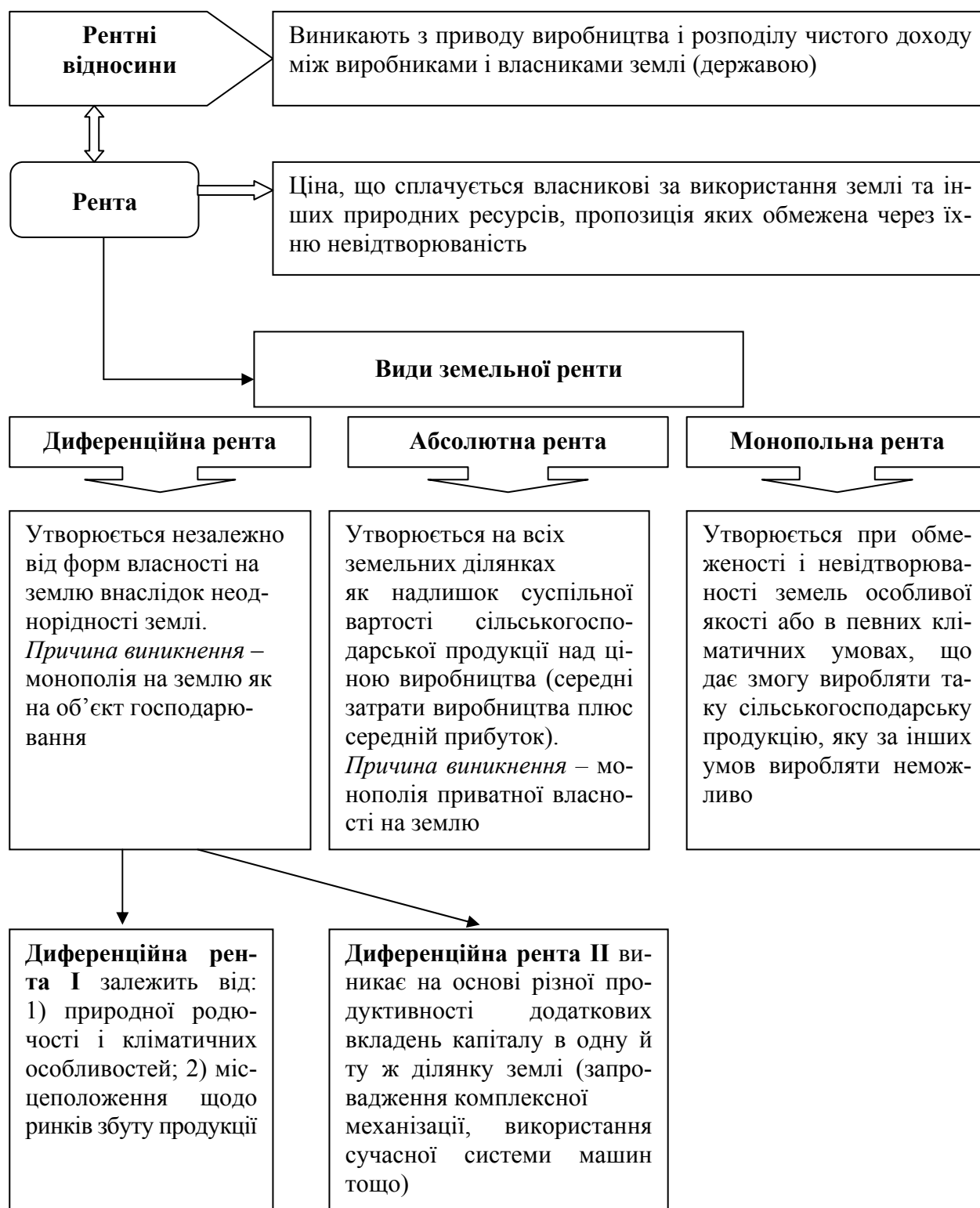

Тема 14. РИНОК ЗЕМЛІ. ЗЕМЕЛЬНА РЕНТА. РИНОК НЕРУХОМОСТІ

14.1. Земля як фактор виробництва та об'єкт економічних відносин

14.2. Рентні відносини. Види земельної ренти

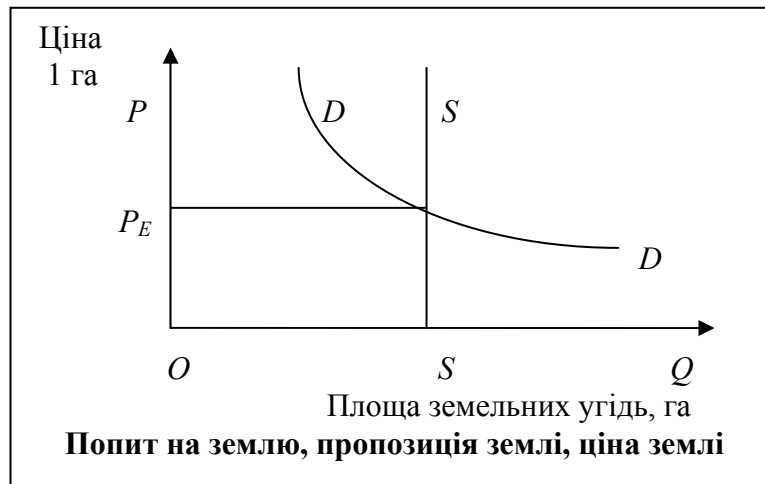

14.3. Ринок землі та особливості його функціонування. Ціна землі

Ринок землі – це сукупність економічних механізмів, що забезпечують встановлення, зміну та припинення прав на земельні ділянки, які відбуваються на підставі юридично оформленого договору й опосередковуються грошовим чи натуральним платежем

Попит на землю (DD) складається із сільськогосподарського ($D_{сг}$) та не-сільськогосподарського ($D_{нсг}$) попиту:
 $D = D_{сг} + D_{нсг}$

Пропозиція землі (SS) є абсолютно не-еластичною, оскільки кількість землі, яка може перебувати в економічному обігу обмежена

Ціна землі

Установлюється на рівні ціни рівноваги пропозиції землі і попиту на неї (P_E). *Ціна землі* – це дисконтований потік її доходу (ренти), або капіталізована земельна рента:

$$\text{Ціна землі} = \frac{\text{земельна рента}}{\text{ставка банківського процента}} \times 100\%$$

Оренда землі

Форма землекористування (землеволодіння), за якої власник землі передає земельну ділянку на якийсь строк за певну винагороду (орендну плату) і на основі договору оренди іншій особі (орендарю) для ведення господарства

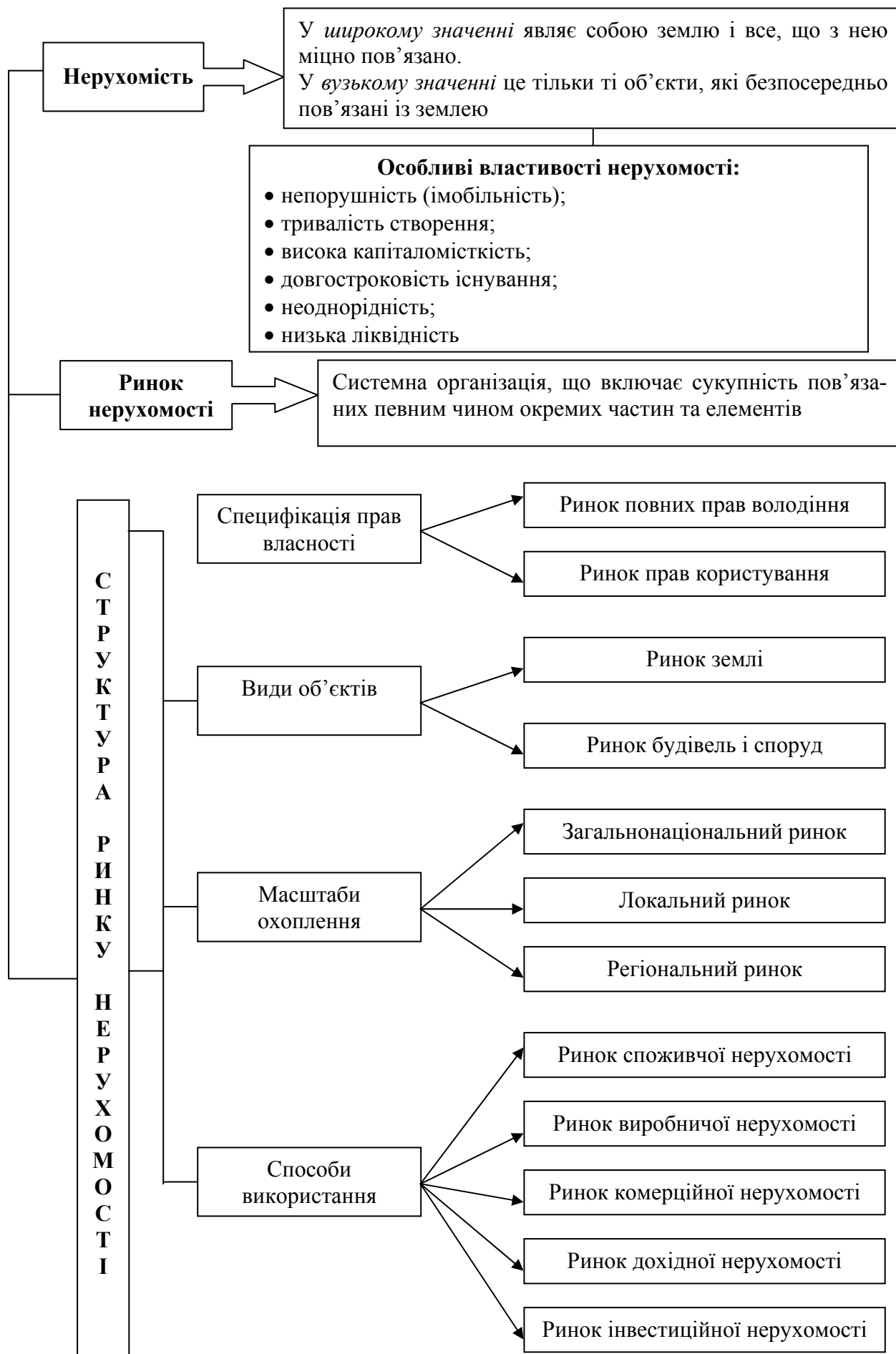
Орендна плата

Земельна рента

Процент на капітал, який був вкладений у процесі господарювання в землю

Амортизаційні відрахування по об'єктах, збудованих на земельній ділянці

14.4. Ринок нерухомості. Структура ринку нерухомості

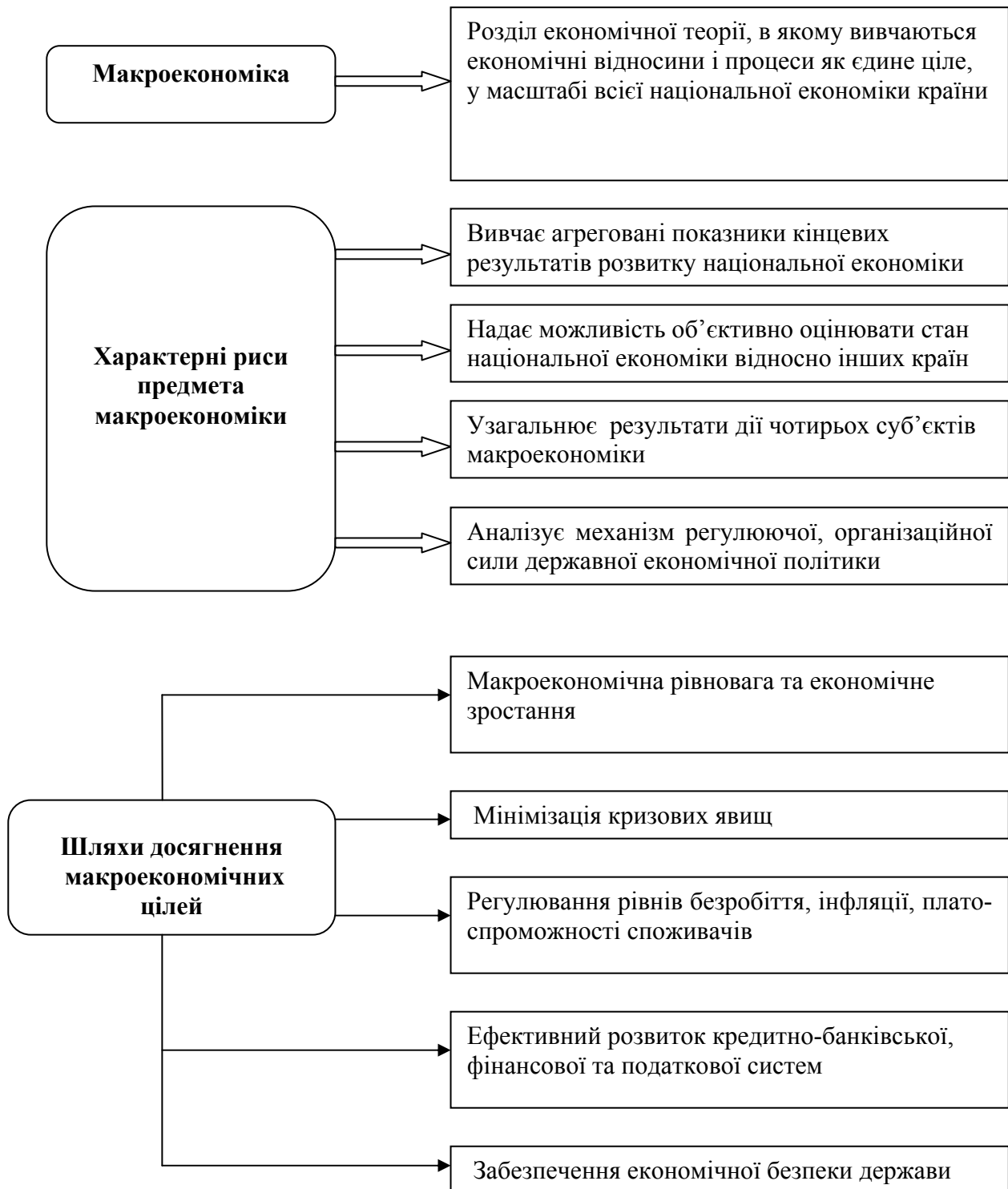

Розділ IV. МАКРОЕКОНОМІКА

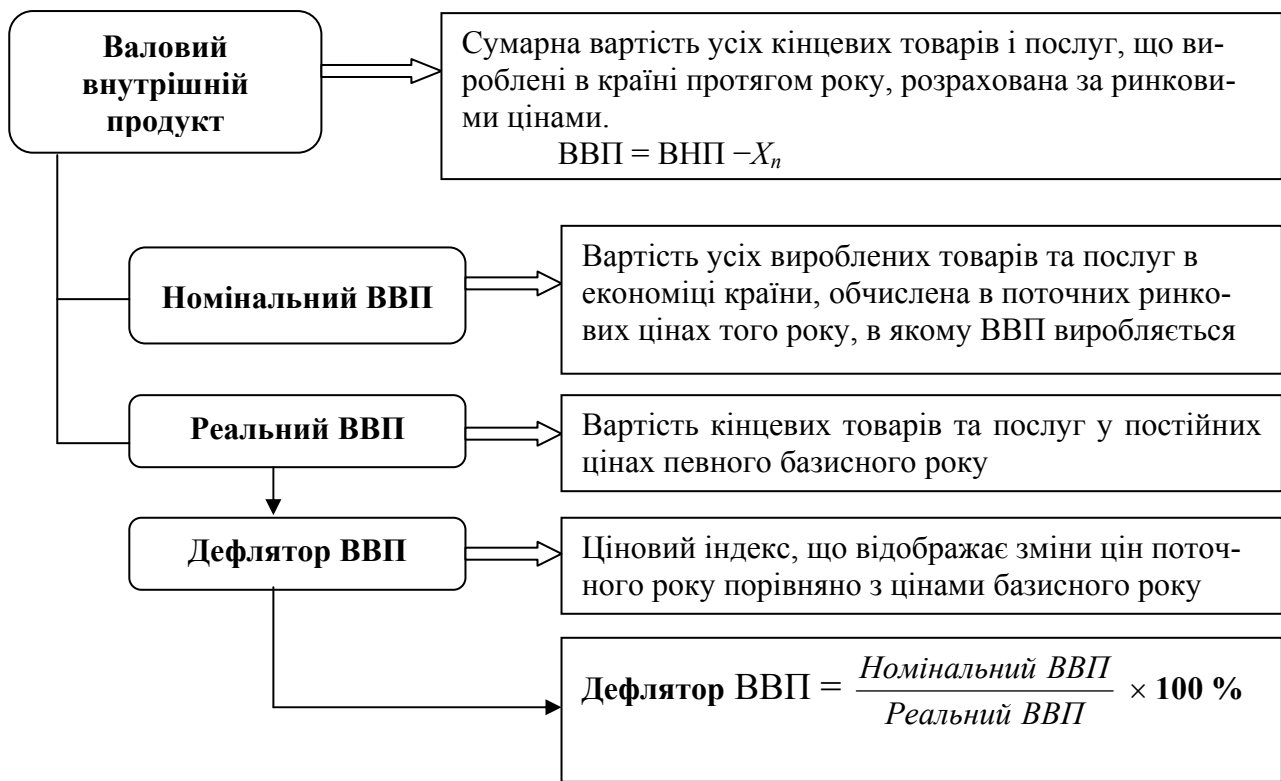
Тема 15. СИСТЕМА МАКРОЕКОНОМІКИ. ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ І ПОКАЗНИКИ МАКРОЕКОНОМІКИ

15.1. Предмет та основні проблеми макроекономіки

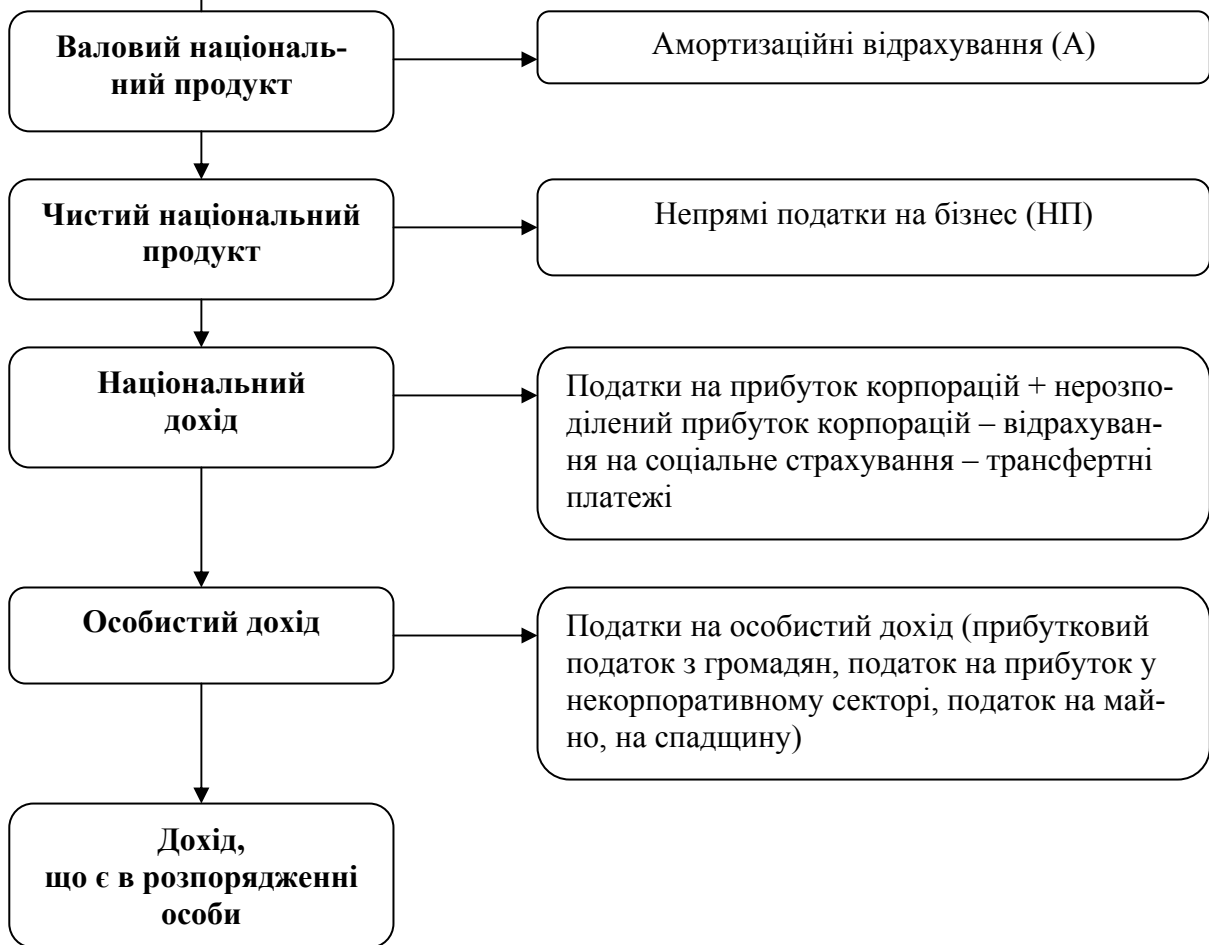

15.2. Національний продукт, його сутність, структура та методи обчислення. Валовий національний продукт і валовий внутрішній продукт

Взаємозв'язок макроекономічних показників СНР

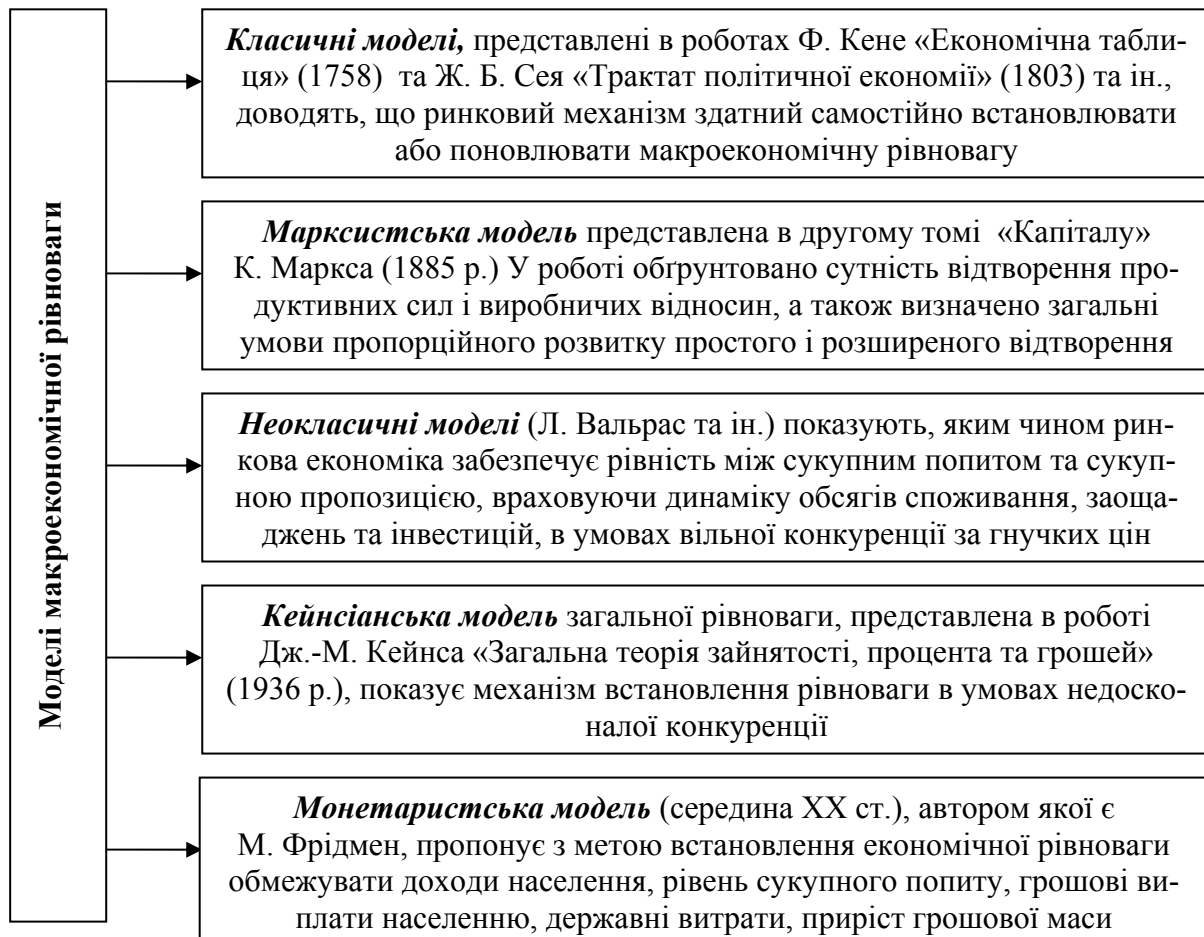
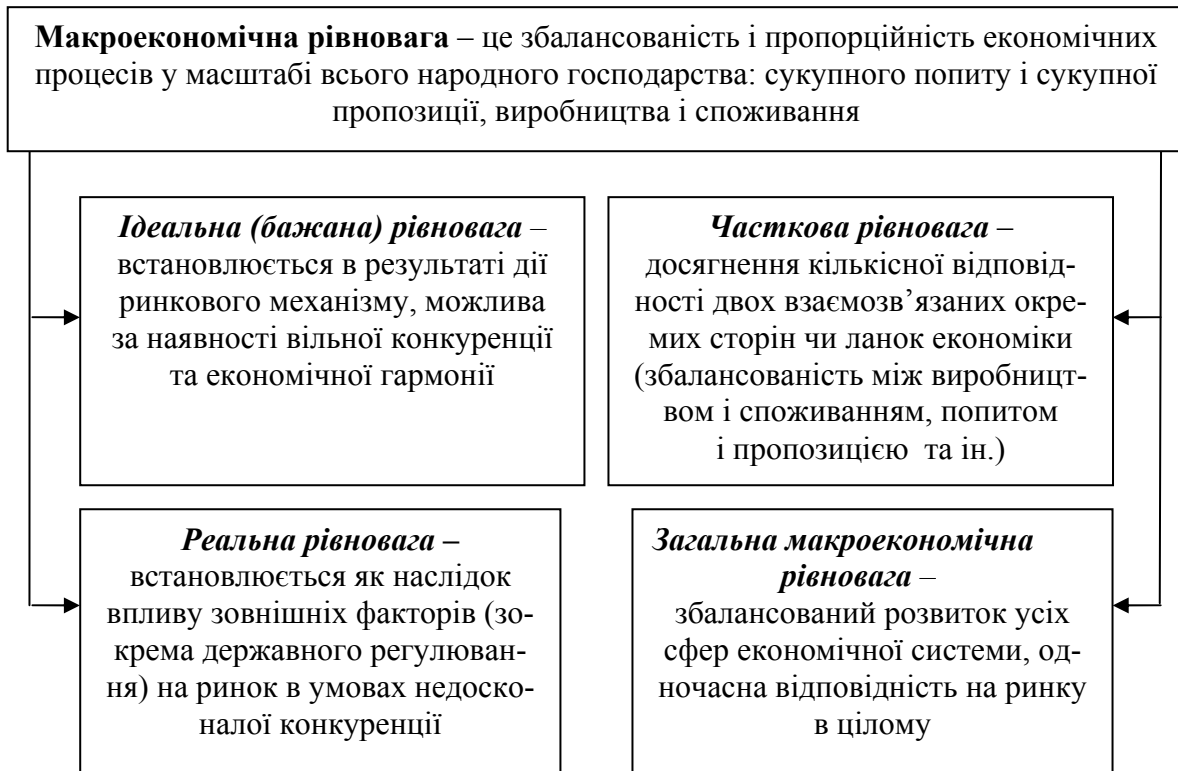

15.3. Національне багатство: сутність, структура та джерела збільшення

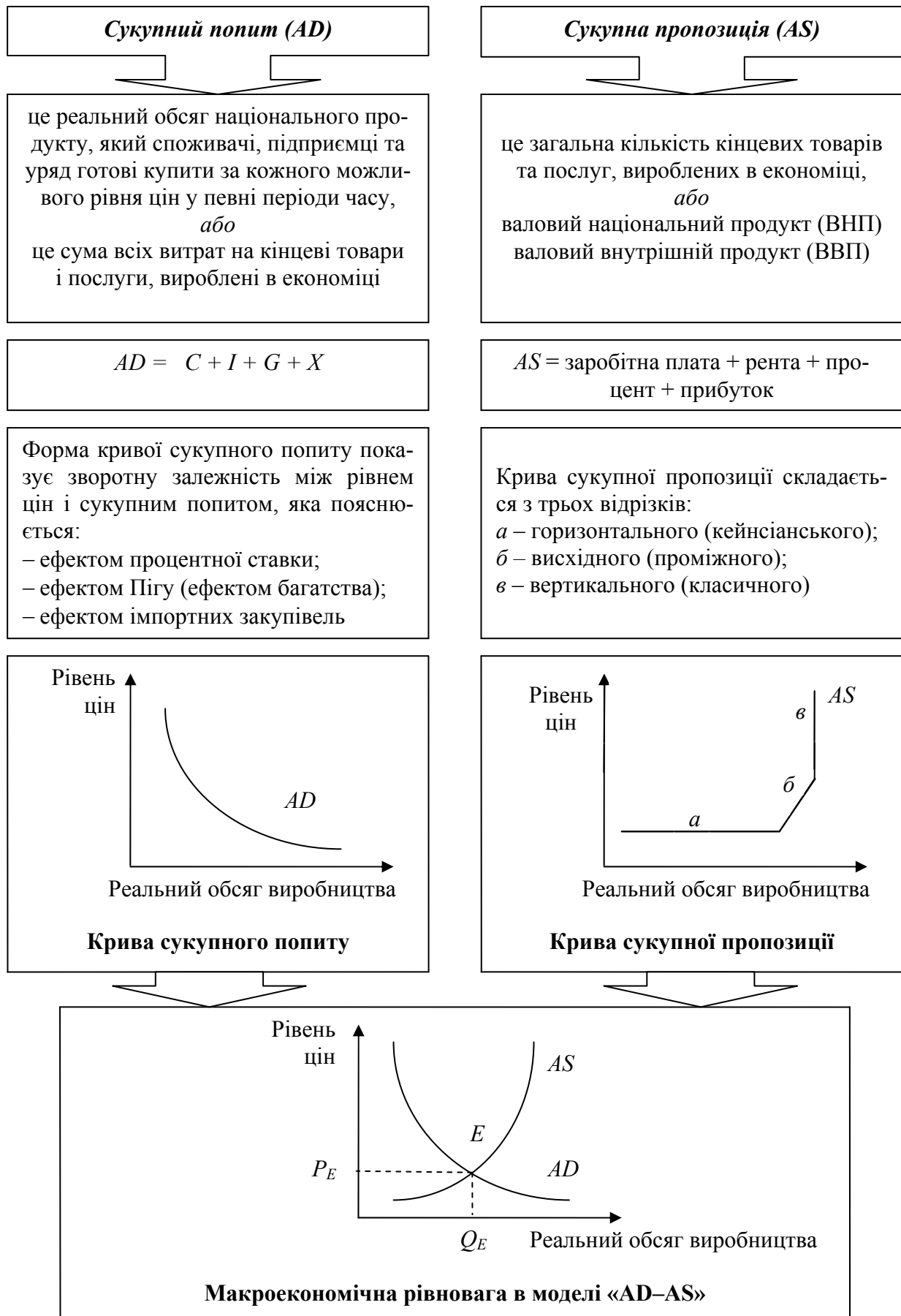

Тема 16. МАКРОЕКОНОМІЧНА РІВНОВАГА ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

16.1. Економічна рівновага: сутність, види та передумови

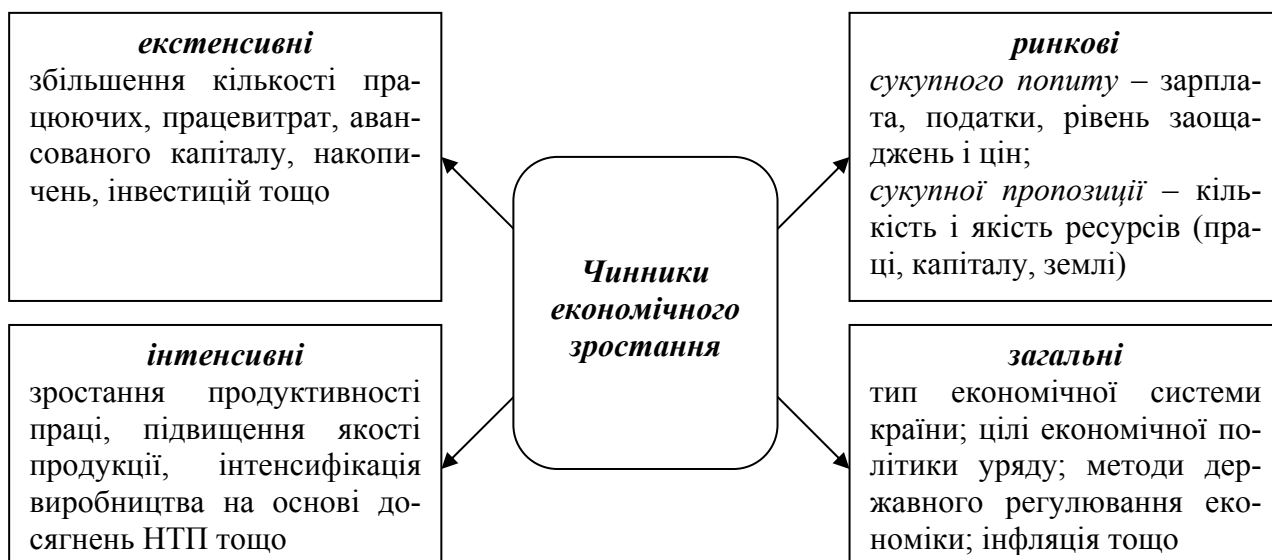
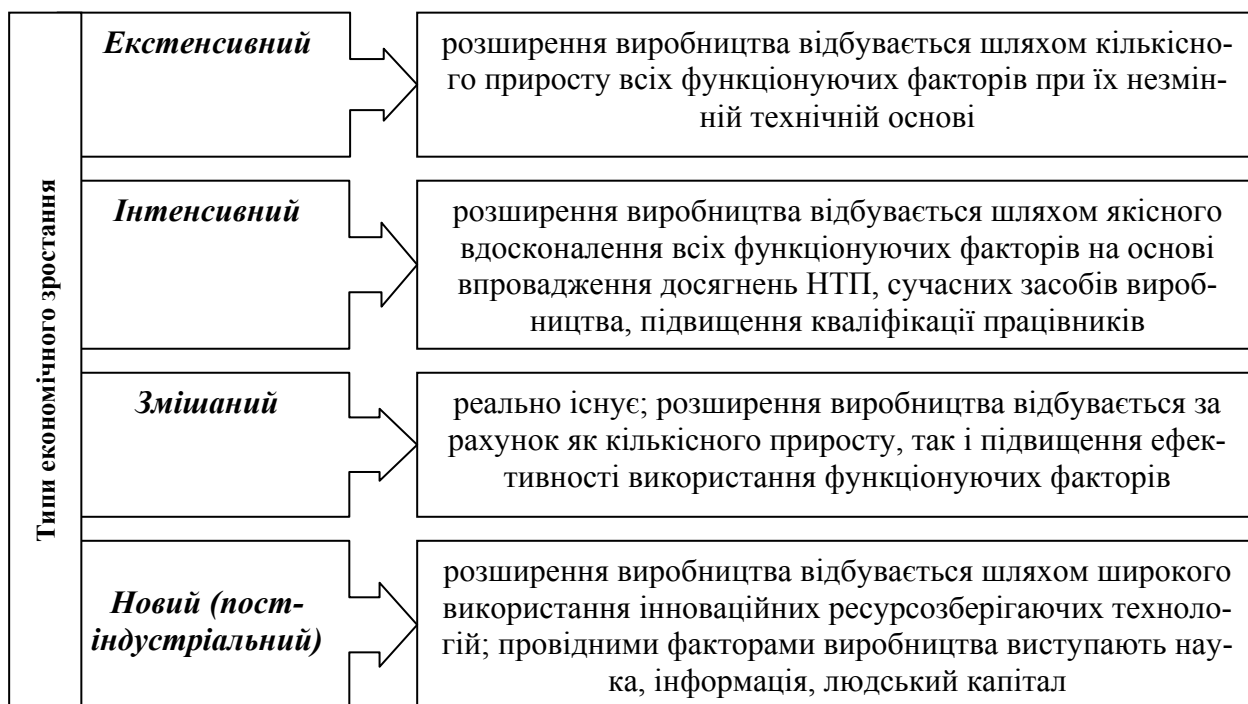

16.2. Макроекономічна рівновага в моделі «AD – AS»

16.3. Економічне зростання та економічний розвиток

Економічне зростання – це регулярне розширення масштабів діяльності всіх суб'єктів господарювання, яке виявляється у збільшенні розмірів ВВП, ВНП, НД у країні в цілому і на душу населення

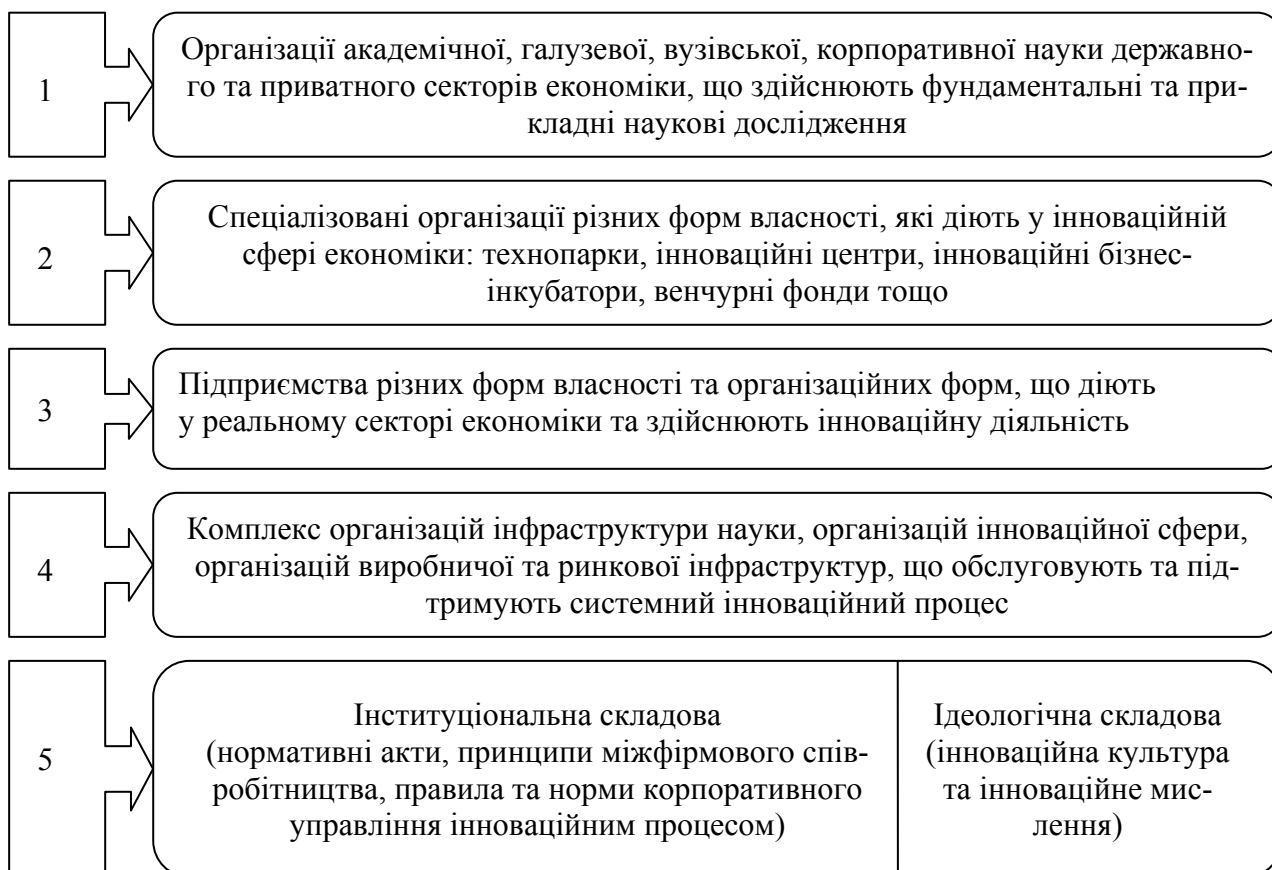

Економічний розвиток – це не тільки кількісне підвищення макроекономічних показників, а й покращення якісних результатів, зокрема, вдосконалення структури національної економіки, збереження та покращення навколишнього середовища, зростання рівня задоволення потреб населення тощо. *Економічне зростання є передумовою економічного розвитку*

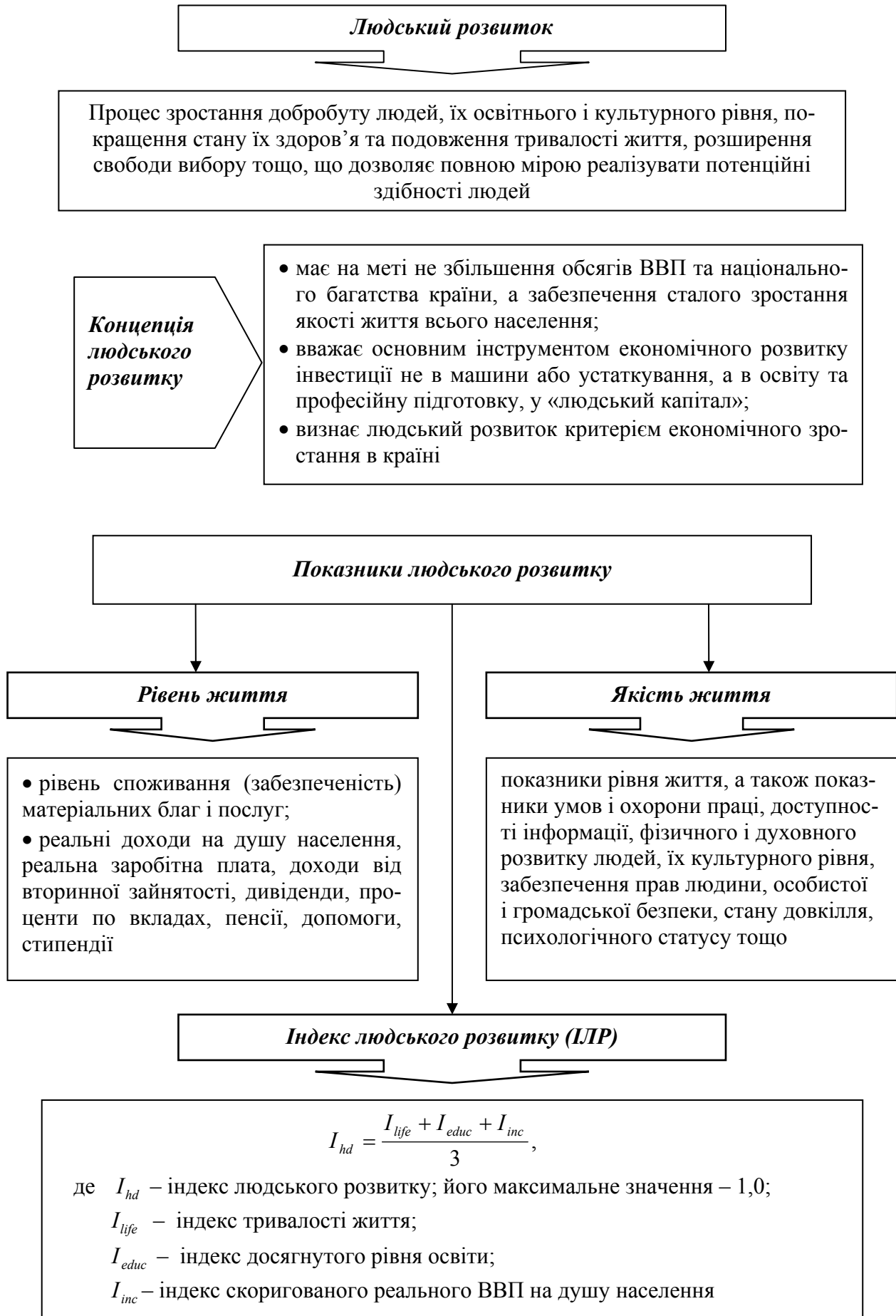
16.4. Створення національної інноваційної системи країни

Функціональні блоки НІС

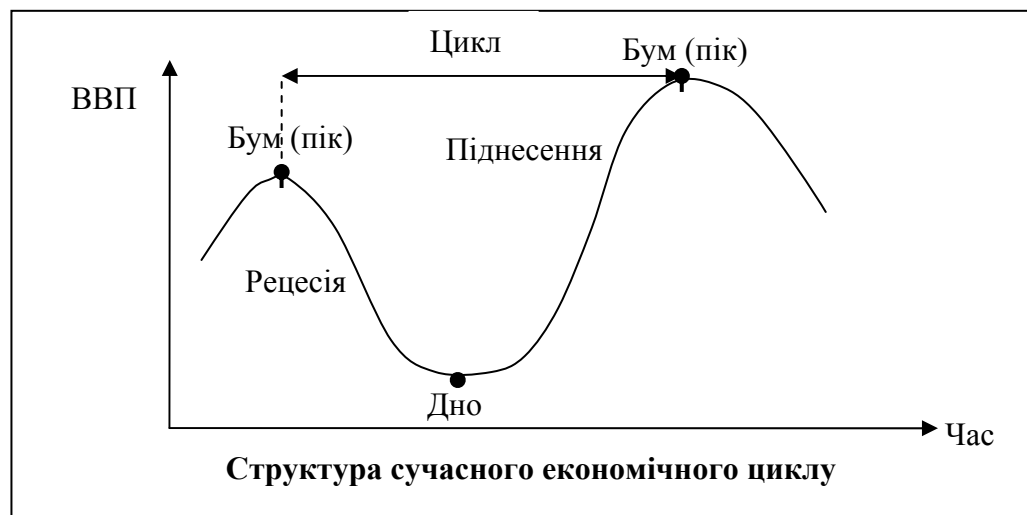
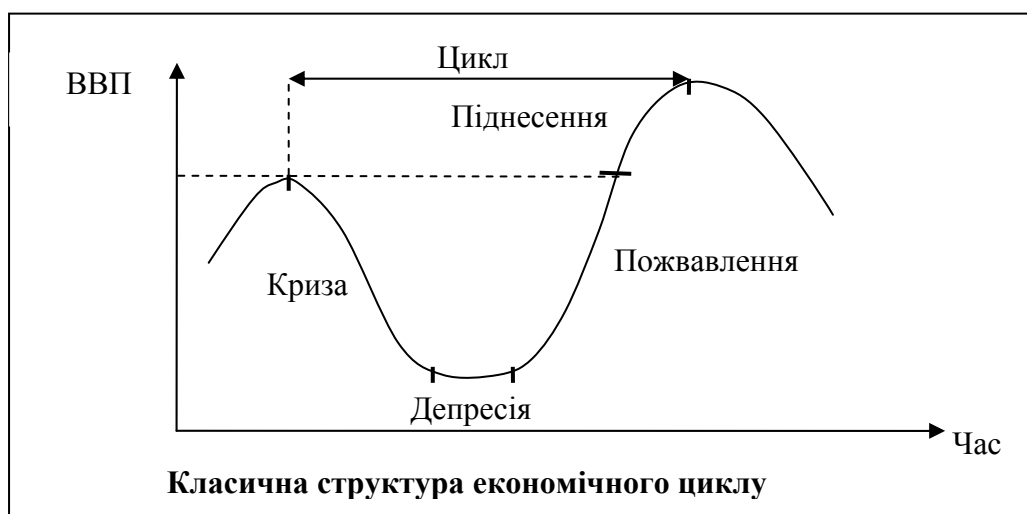
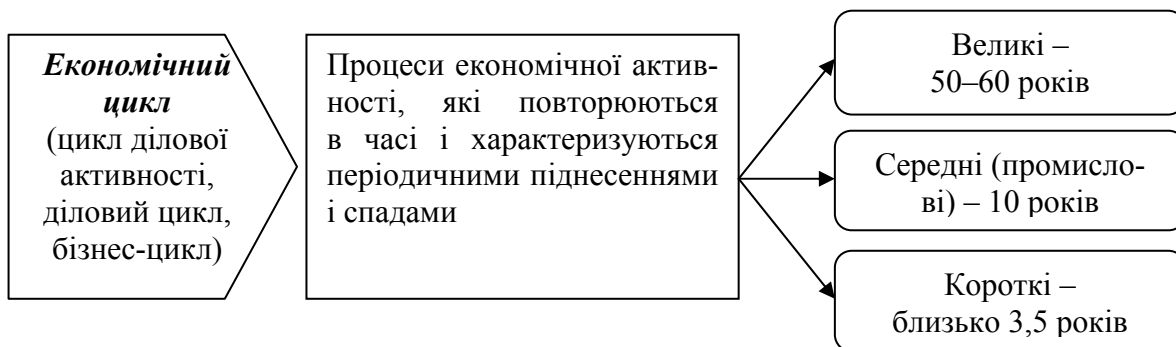

16.5. Людський розвиток як мета і критерій економічного зростання

Тема 17. МАКРОЕКОНОМІЧНА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ. ЦИКЛІЧНІСТЬ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

17.1. Сутність та структура економічних циклів

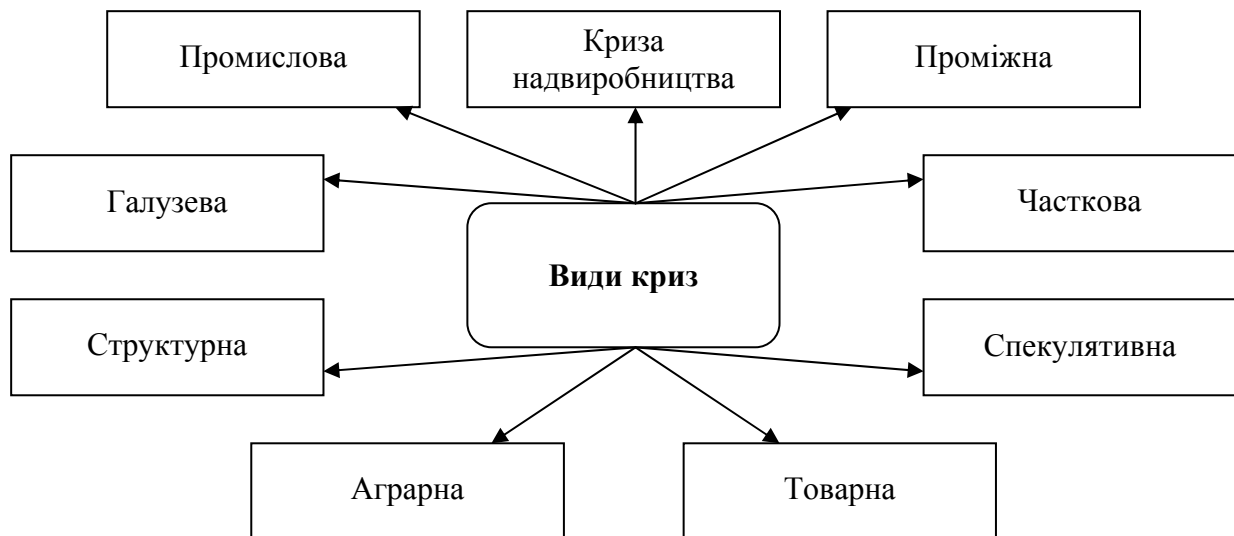

Важливо пам'ятати!
Циклічність розвитку економіки відбувається на фоні довгострокового економічного зростання, яке називається *зростаючим трендом*. Цикл є тимчасовим відхиленням від цієї траєкторії, коливанням навколо тренду

17.2. Економічні кризи: сутність, види та шляхи подолання

Економічна криза – фаза економічного циклу, під час якої відбувається різке відновлення порушених відтворювальних пропорцій шляхом спаду виробництва, недовантаження виробничих потужностей, зростання безробіття та ін.

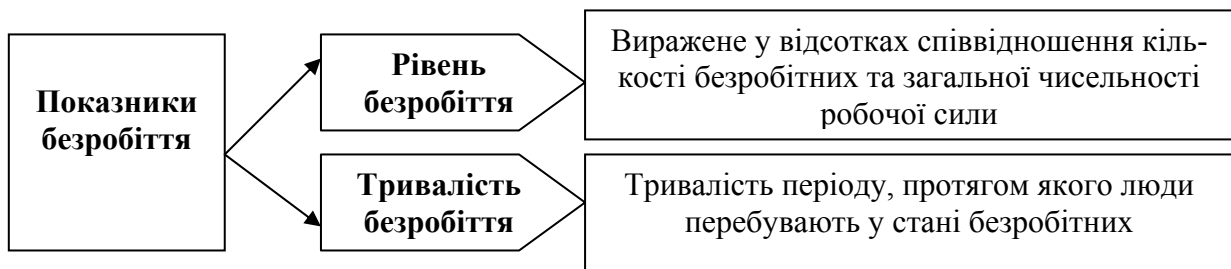
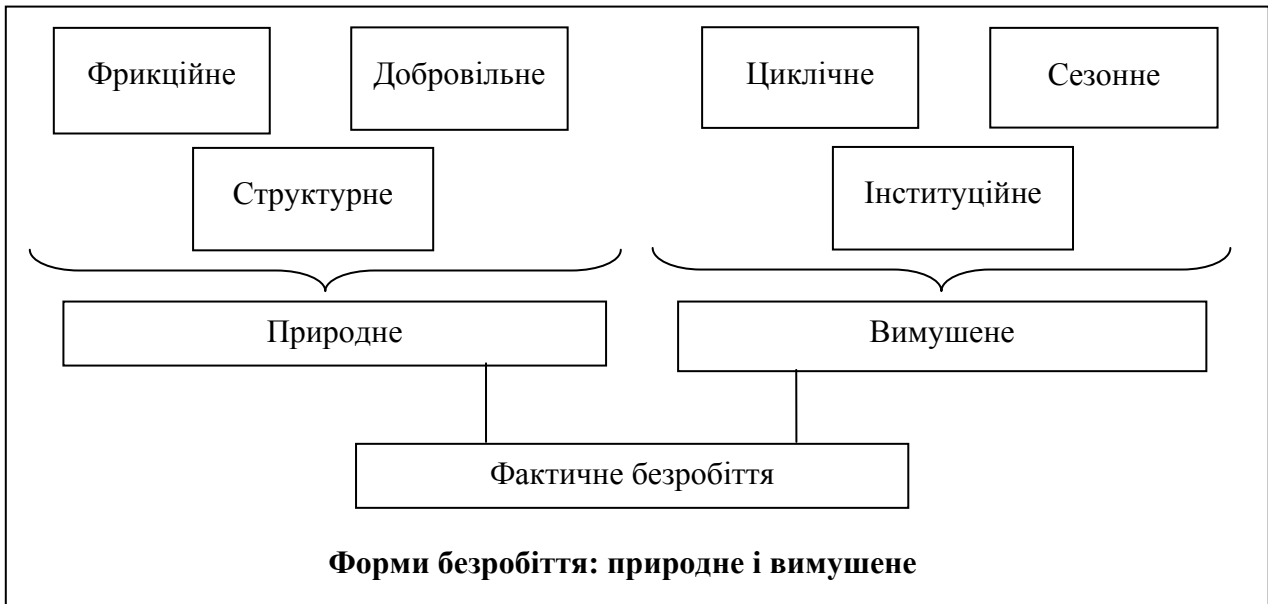
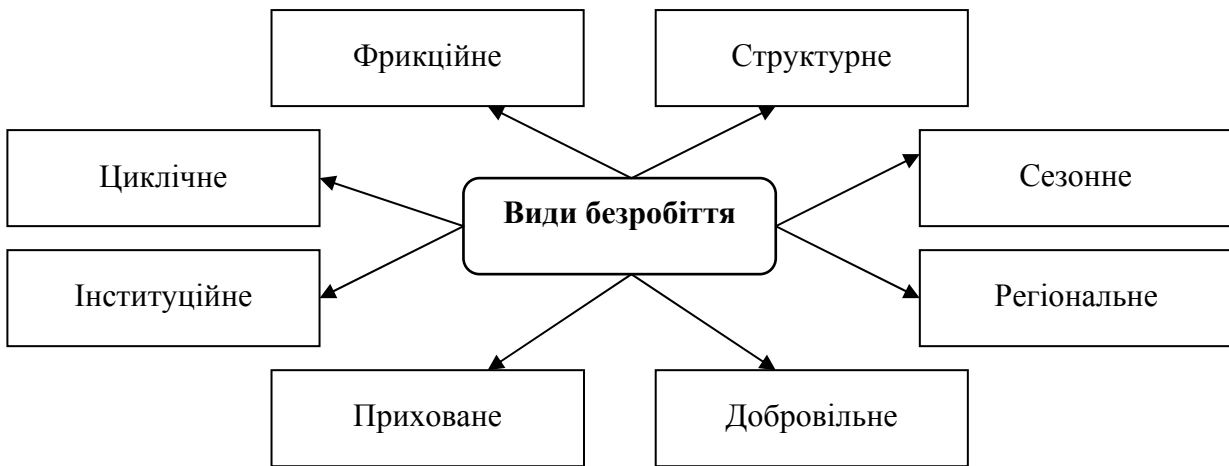
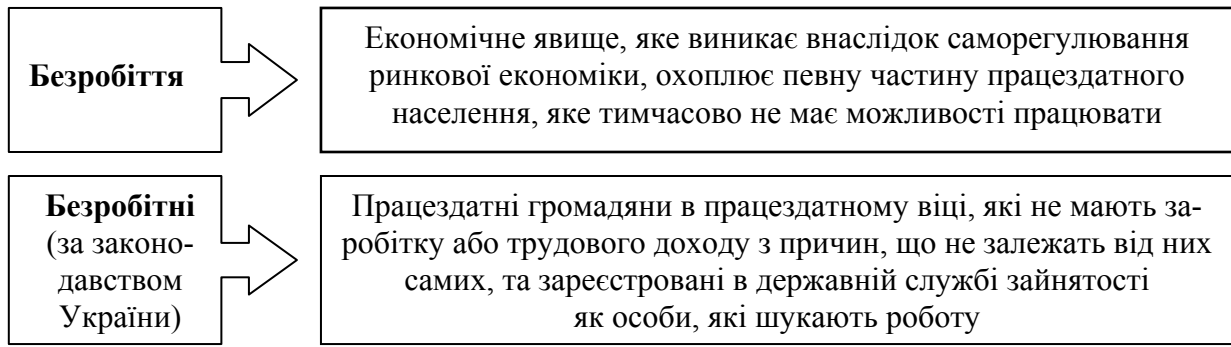
- економічна криза – періодично повторюване явище, яке виявляється в надвиробництві капіталів і товарів;
- криза означає відносно надвиробництво внаслідок обмеженого платоспроможного попиту населення, що пояснюється збіднінням робітничих мас;
- криза глибоко вражає і руйнує національне і світове господарство, свідчить про силу стихійного саморегулюючого механізму ринкової економіки;
- криза має дві сторони:
 - негативна – спад виробництва та руйнування соціального змісту економіки;
 - позитивна – виникнення або активізація творчих процесів у суспільстві;
- в умовах кризи актуалізується потреба в спеціальних інститутах (держава, біржі, банки, страхові компанії), діяльність яких спрямована на забезпечення умов збалансованого розвитку економіки в цілому

Особливості сучасних економічних криз і циклів

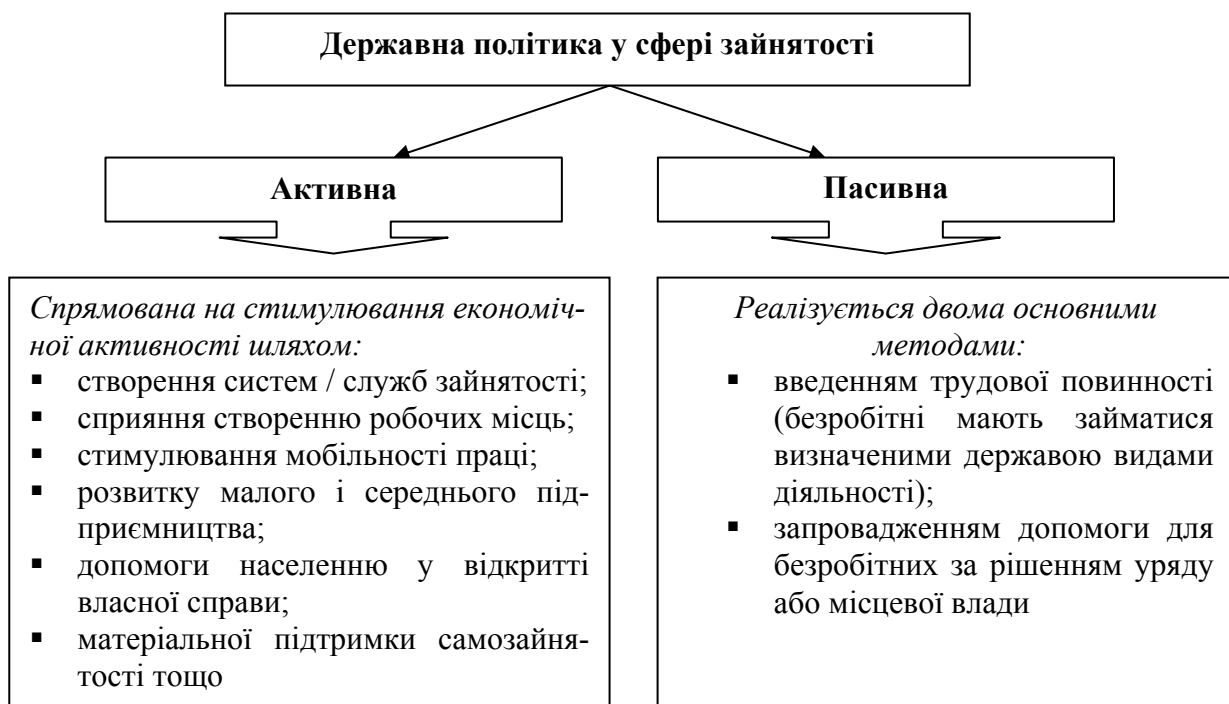
- кризи стали менш глибокими і довгочасними;
- для фаз циклу характерна асинхронність (різномасштабність їх настання);
- відбувається злиття фази кризи з фазою депресії, а фази поживлення з фазою піднесення;
- серед видів криз переважають структурні, проміжні кризи;
- посилюються інфляційні процеси в економіці країн світу

17.3. Безробіття, його сутність та види

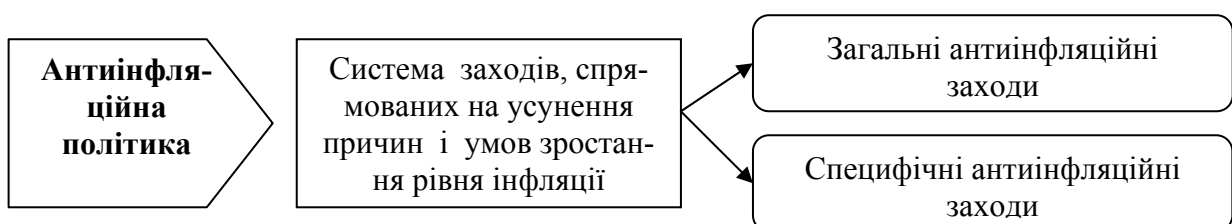
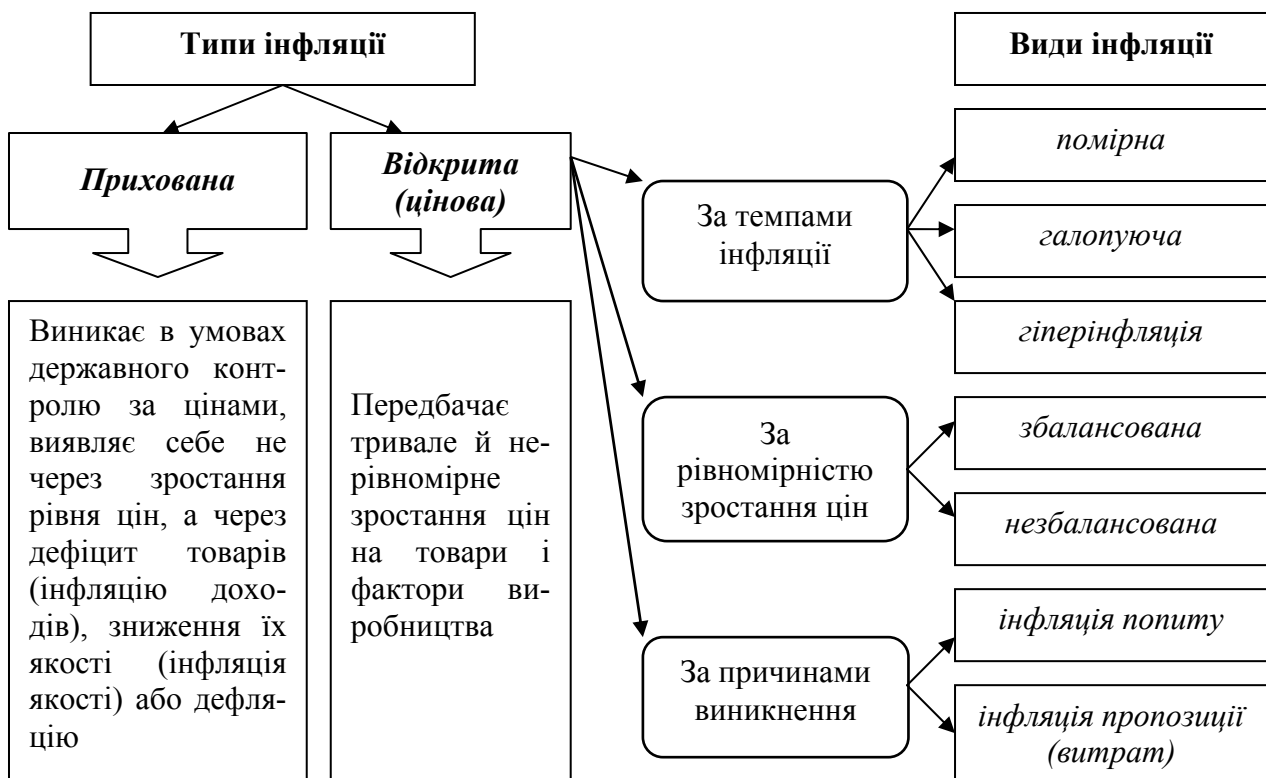
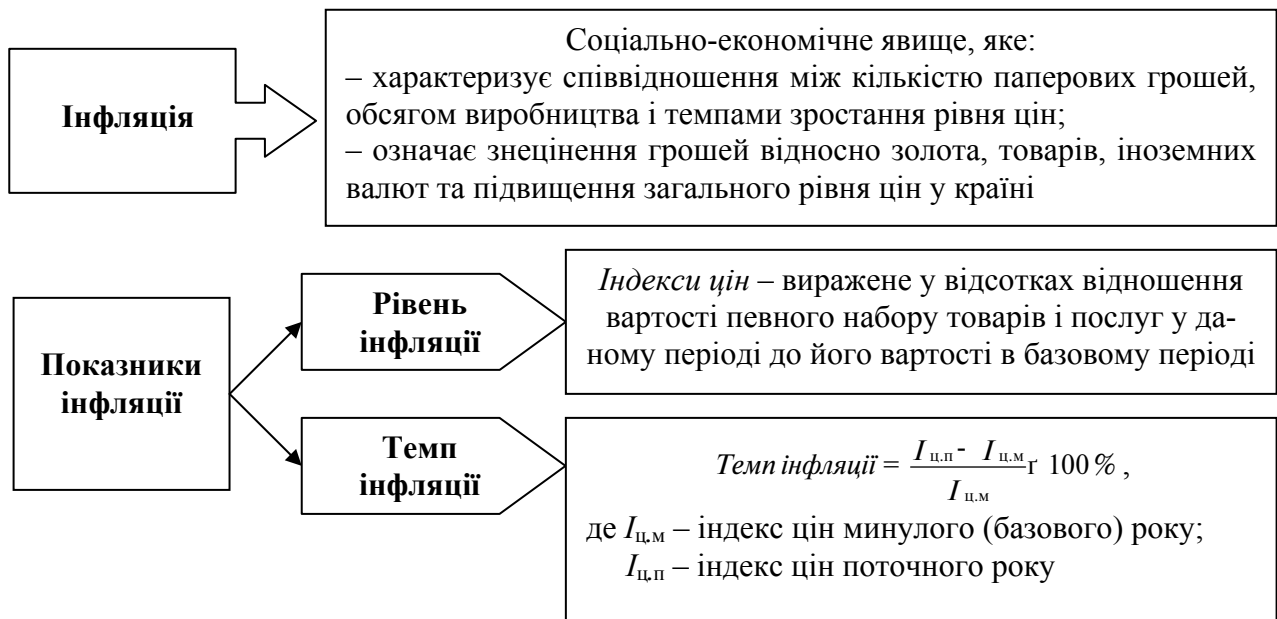

Важливо пам'ятати!
 За законом А. Оукена, якщо фактичний рівень безробіття перевищує природний рівень на 1 %, то втрати обсягу ВВП становлять 2–2,5 %

17.4. Інфляція як соціально-економічне явище і фактор макроекономічної нестабільності. Антиінфляційна політика

Тема 18. ГРОШОВИЙ РИНОК

18.1. Грошовий ринок, грошова маса і швидкість обігу грошей

18.2. Попит на гроші

Попит на гроші – кількість ліквідних активів, яка потрібна в певний час як засіб обігу, платежів та заощаджень (нагромадження) купівельної спроможності

Попит на гроші для операцій
(MD_t)

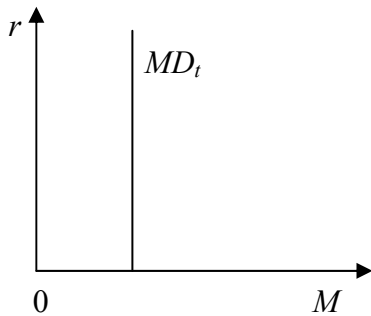
Попит на гроші з боку активів
(MD_a)

Гроші для обслуговування операцій купівлі-продажу товарів, послуг і факторів виробництва

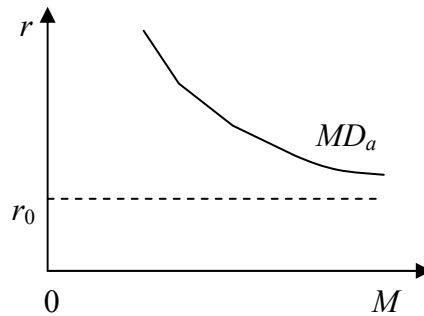
Гроші для вигідного розміщення частини доходів, що заощаджуються

Рівняння обміну І. Фішера:

$$M \times V = P \times Q$$

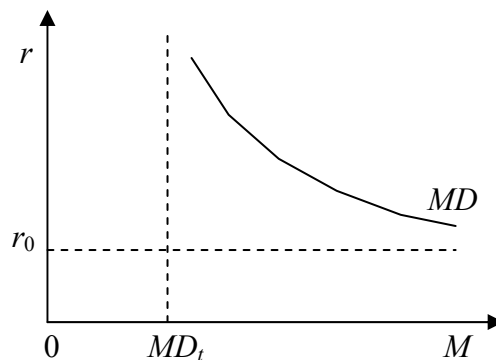
Попит на гроші для операцій

Попит на гроші з боку активів

Загальний (сукупний) попит на гроші
(MD)

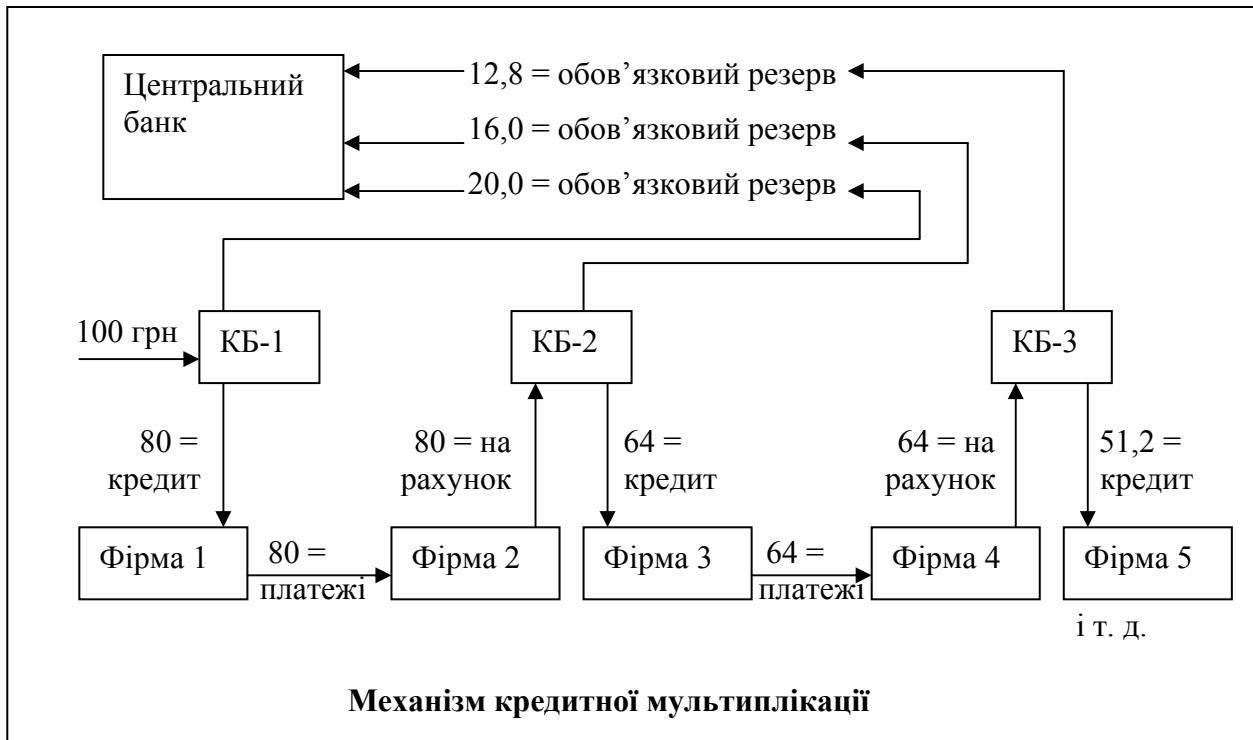
Складається з попиту на гроші для операцій і попиту на гроші з боку активів: $MD = MD_t + MD_a$

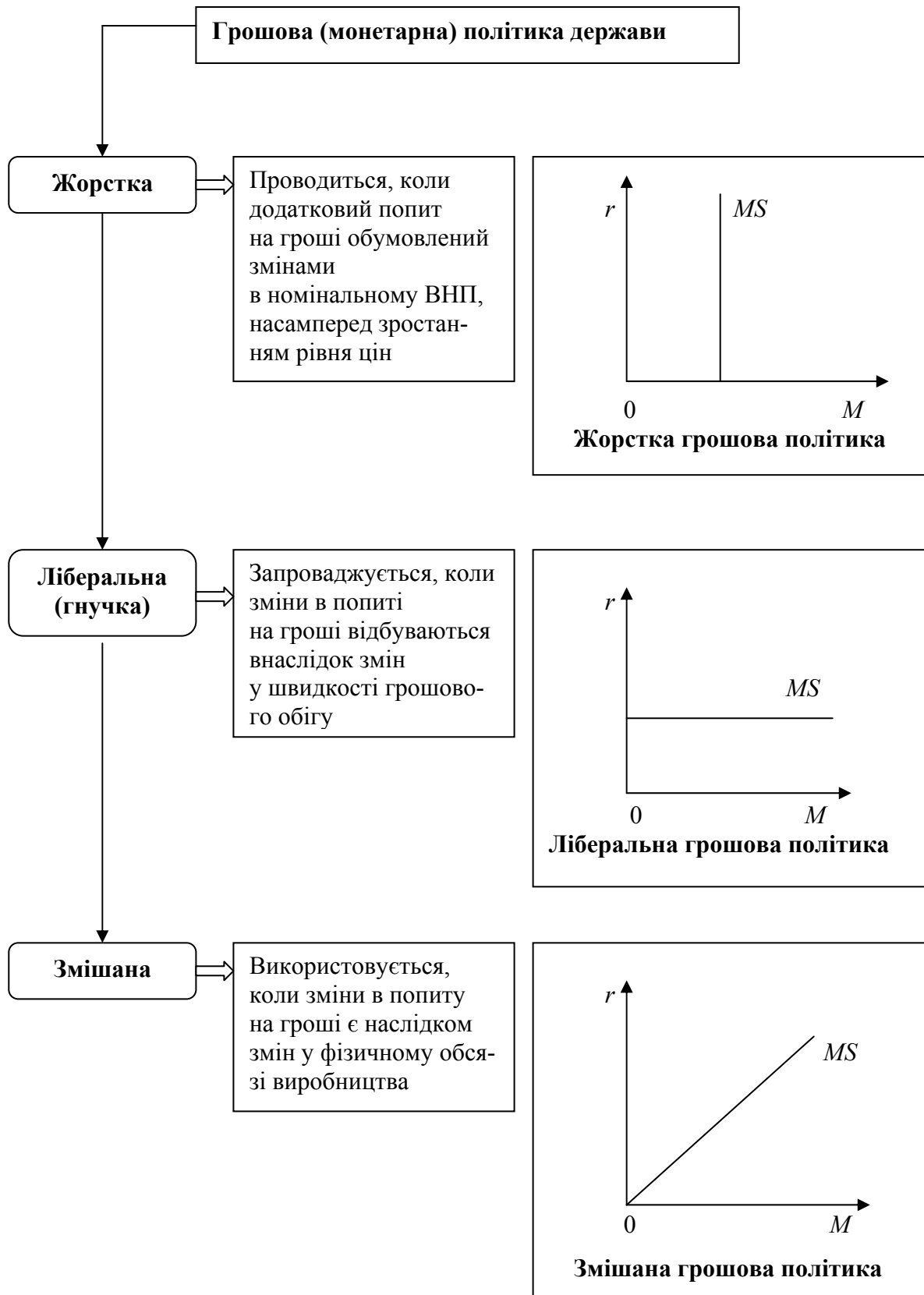
Загальний попит на гроші

18.3. Пропозиція грошей. Банківський і грошовий мультиплікатори

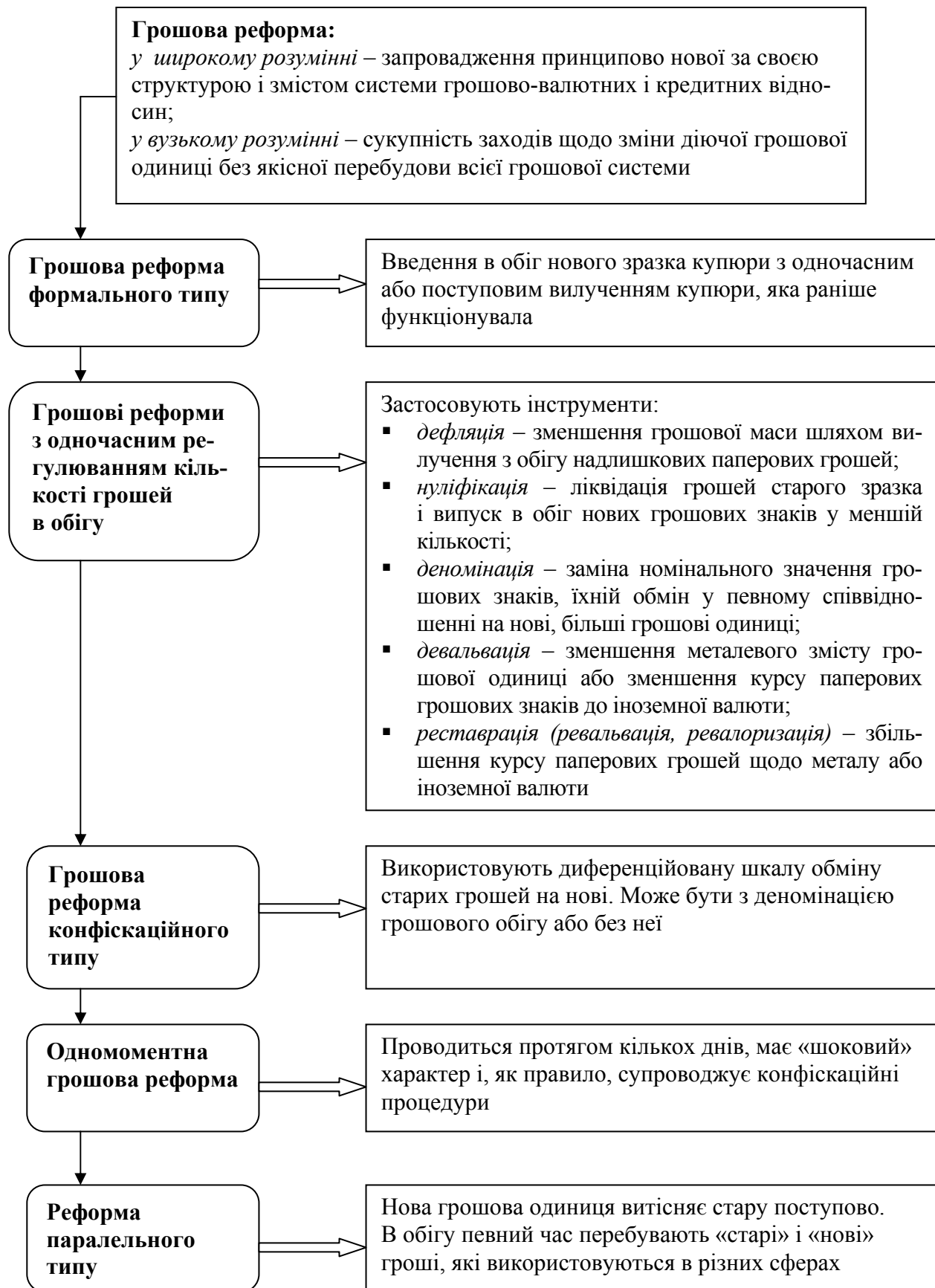
Пропозиція грошей – процес створення додаткових платіжних коштів, які надходять до каналів готівкового і безготівкового обігу.
Пропозиція грошей (MS) = готівка поза банківською системою (C) + депозити в банках (D): $MS = C + D$

18.4. Грошова (монетарна) політика держави

18.5. Грошові реформи

Тема 19. КРЕДИТНО-БАНКІВСЬКА СИСТЕМА

19.1. Поняття кредитно-банківської системи

19.2. Сутність, функції та грошово-кредитна політика центрального банку країни

Основні функції сучасних центральних банків

Проведення єдиної державної політики у сфері грошового обігу, кредиту та забезпечення стабільності національної грошової одиниці

Емісія грошей, визначення виду грошової одиниці, її номіналу, основних ознак та систем захисту

Зберігання золотовалютних резервів країни

Акумуляція і зберігання касових резервів для комерційних банків як гарантія погашення їхніх депозитів

Контроль за виконанням комерційними банками законодавства з банківської справи, безперебійною роботою платіжної системи, дотриманням норм ведення банківських операцій

Кредитування комерційних банків у періоди криз і кредитних труднощів

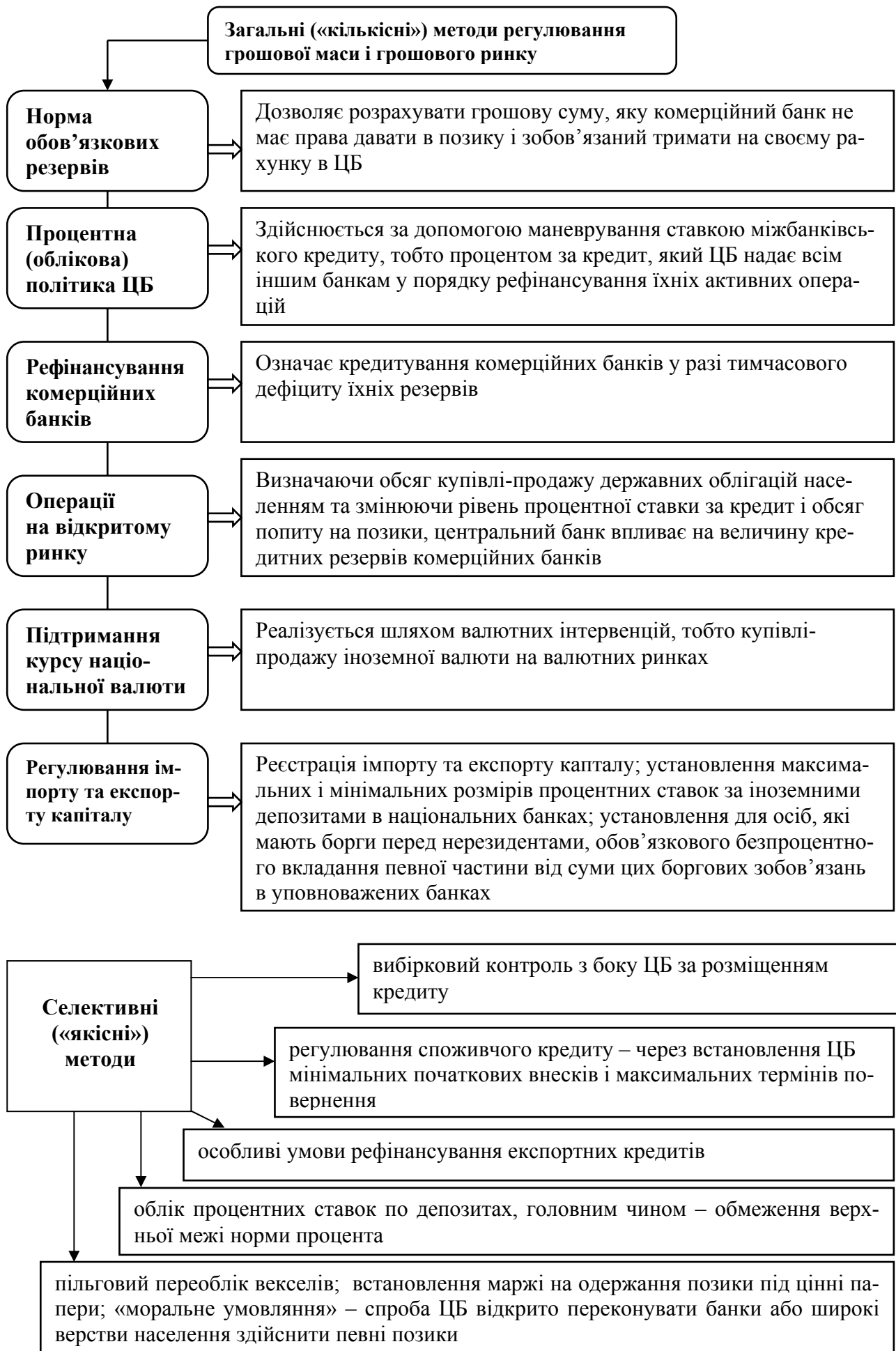
Валютне регулювання та контроль

Надання кредитів і виконання розрахункових операцій для урядових органів

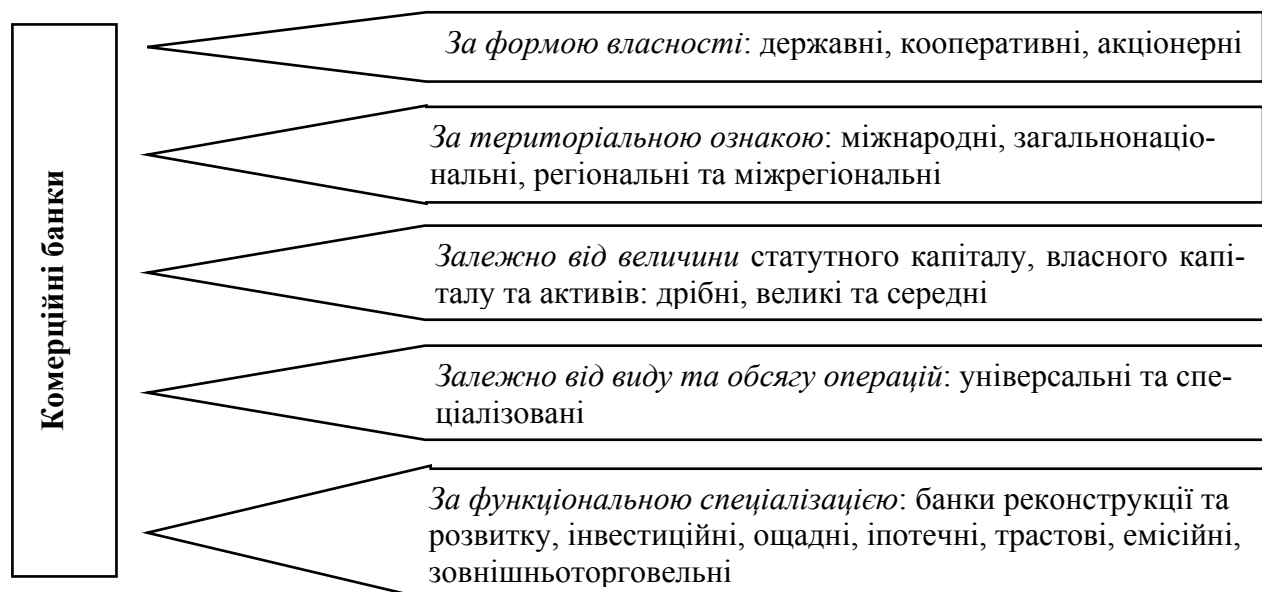
Здійснення безготівкових розрахунків, оснований на заліку взаємних вимог і обов'язків, тобто *клірингів* (англ. *to clear* – очищати)

**Грошово-кредитна
політика центрального
банку**

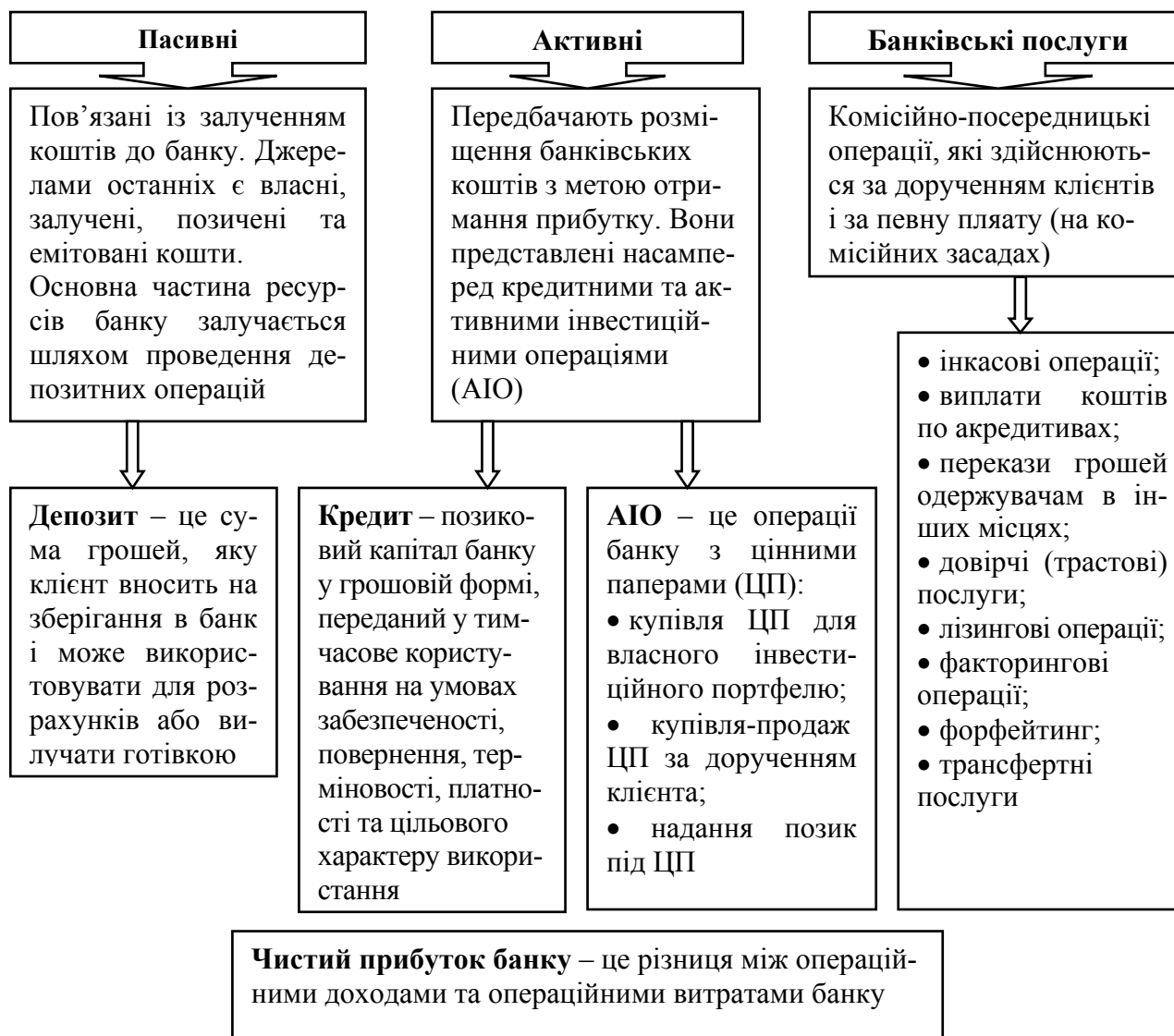
Сукупність заходів, спрямованих на зміну грошової маси в обігу, обсягу кредитів, рівня процентних ставок та інших показників грошового обігу і ринку позикового капіталу з метою регулювання господарської кон'юнктури

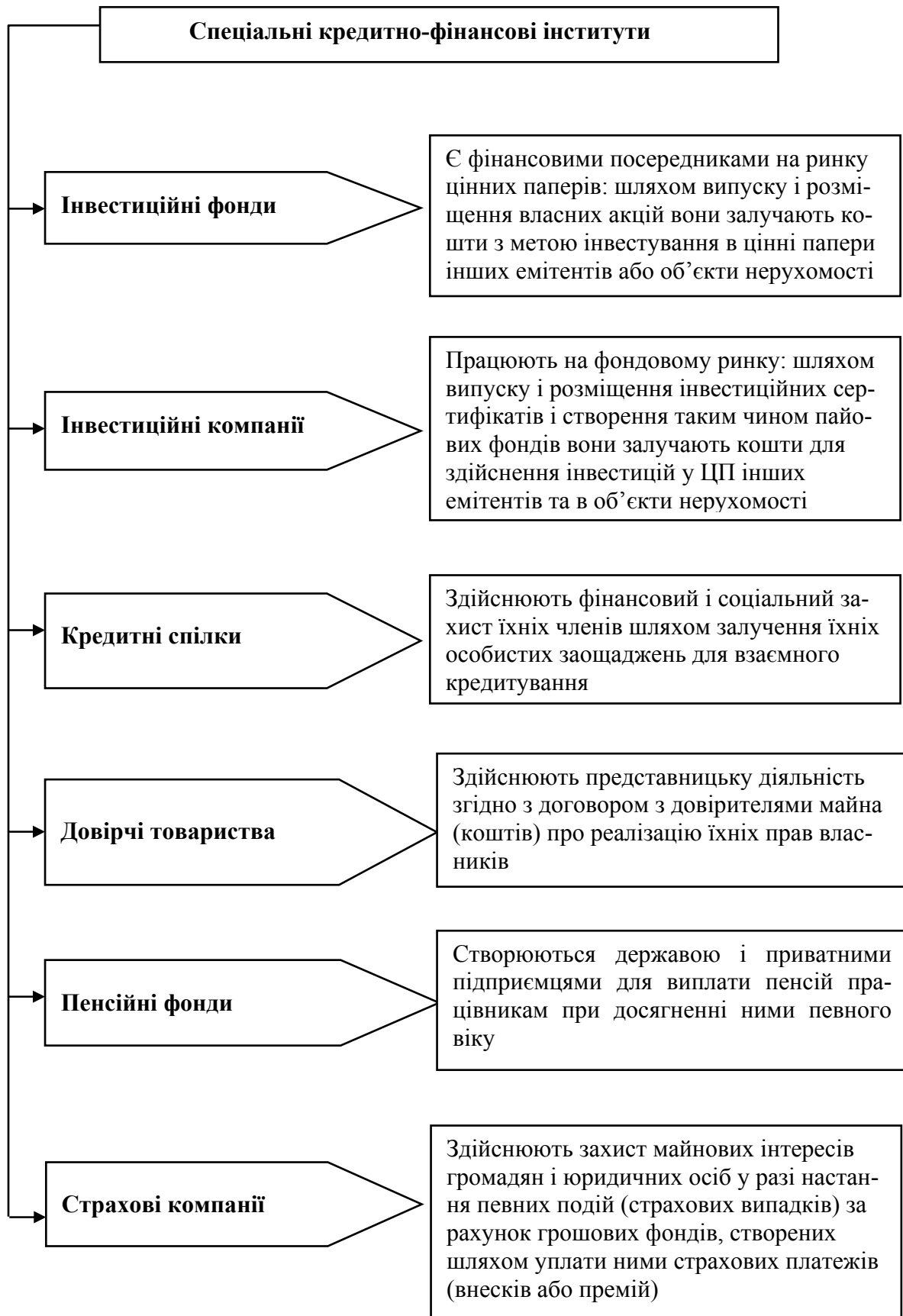
19.3. Комерційні банки, їх операції та послуги

Операції комерційних банків

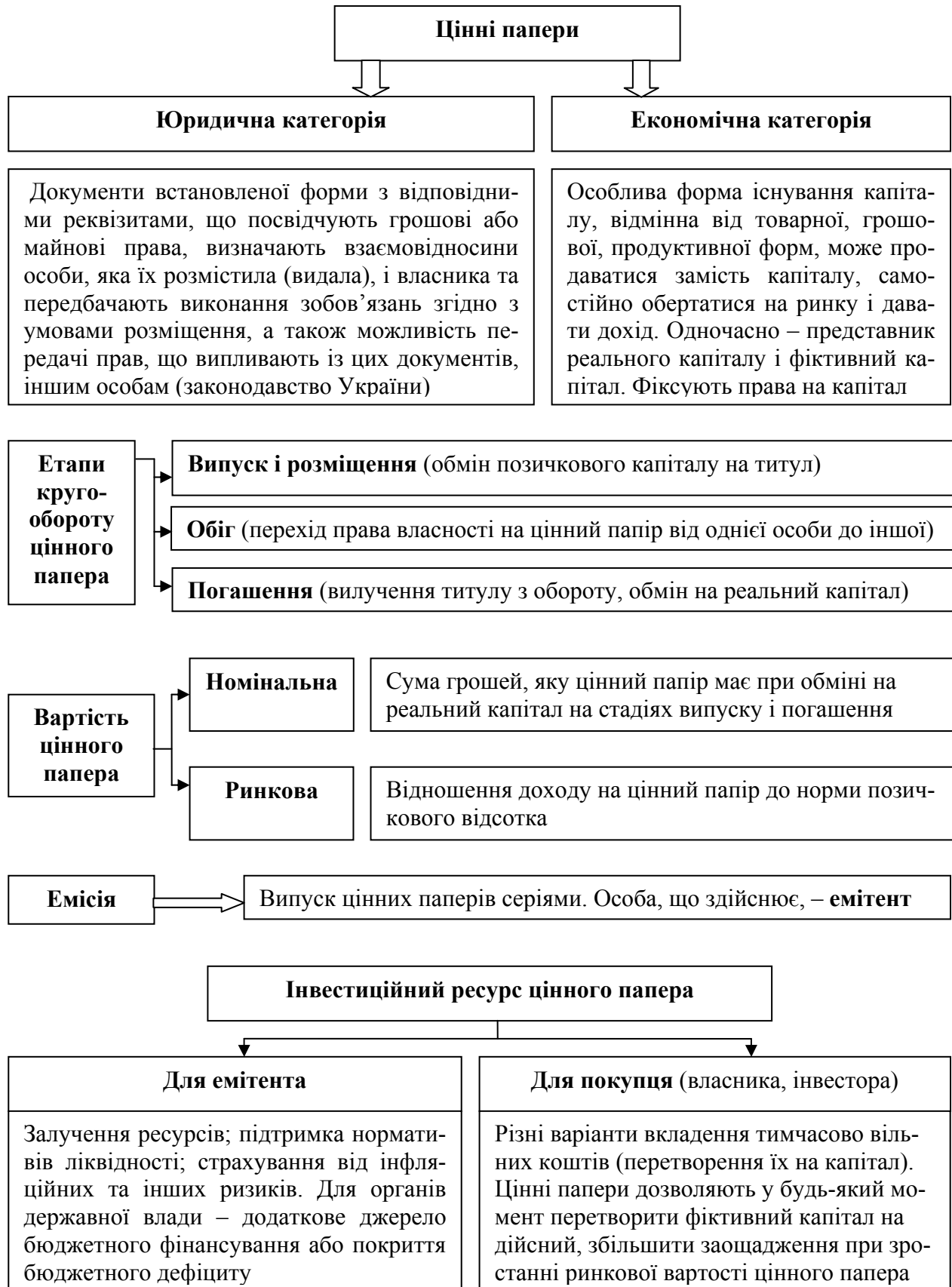

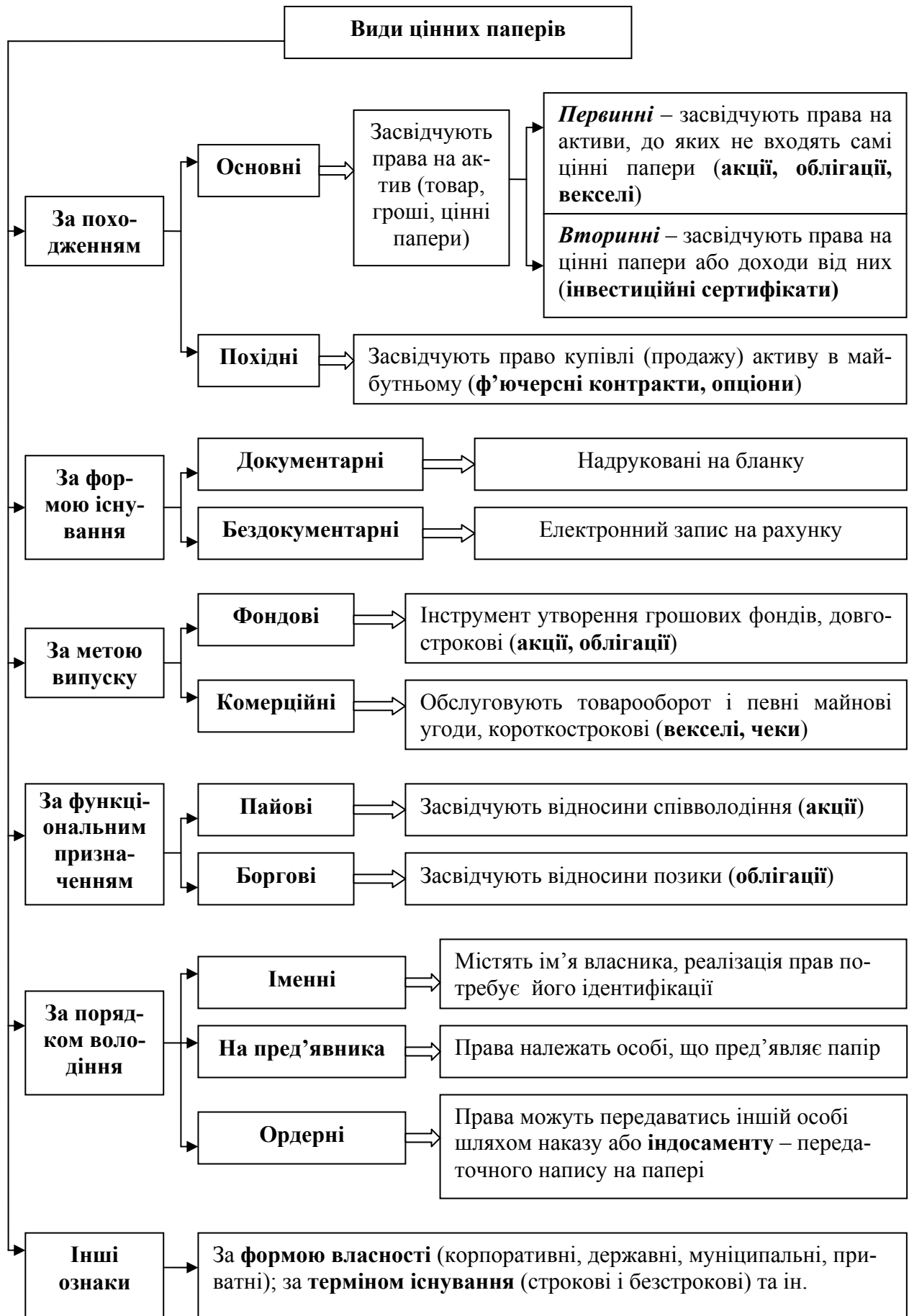
19.4. Спеціальні кредитно-фінансові інститути

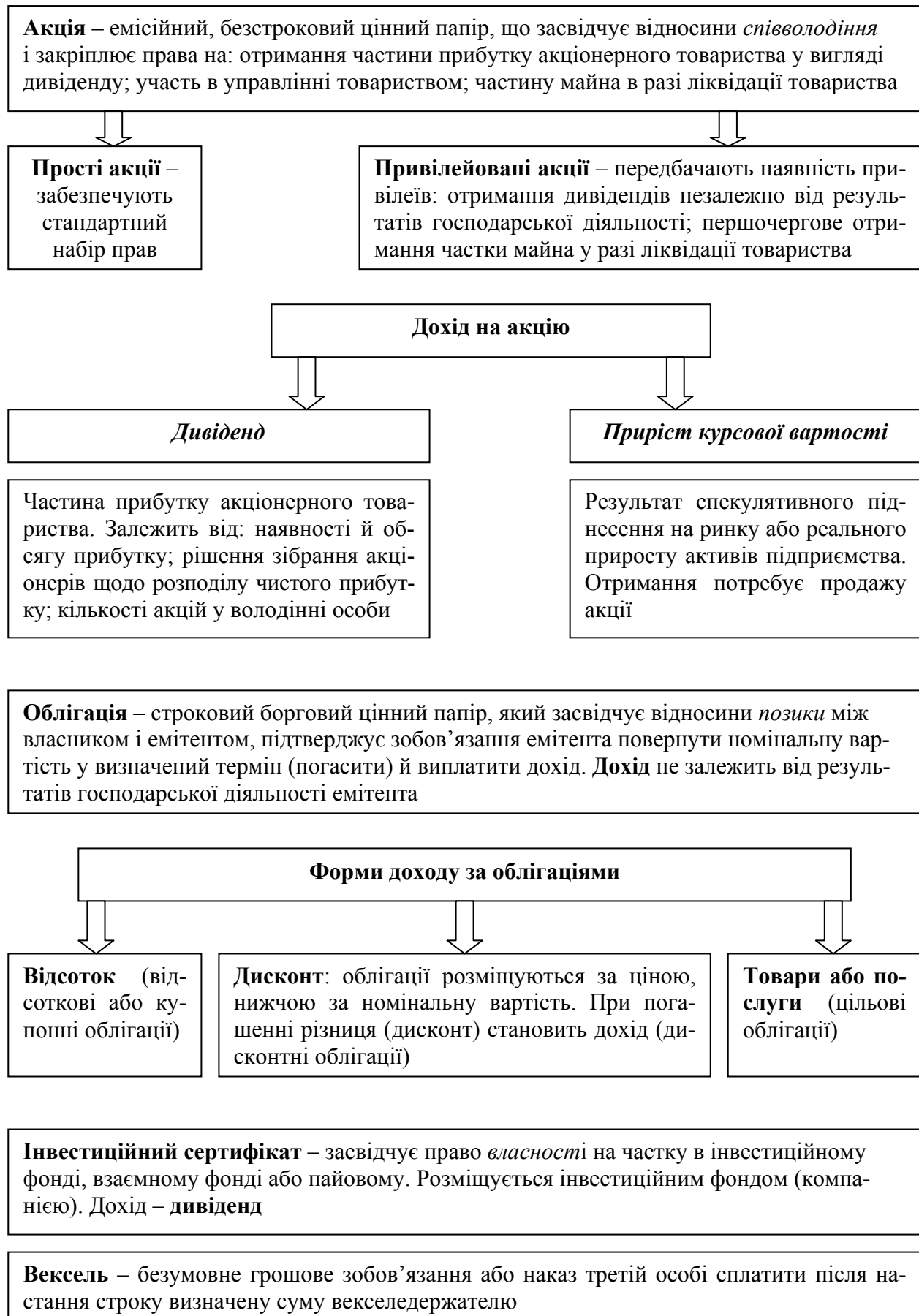
Тема 20. РИНОК ЦІННИХ ПАПЕРІВ. ФОНДОВА БІРЖА

20.1. Сутність, види та інвестиційний ресурс цінних паперів

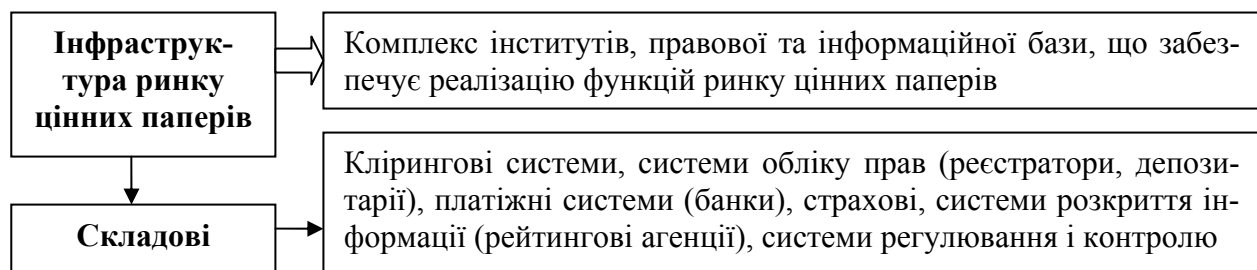
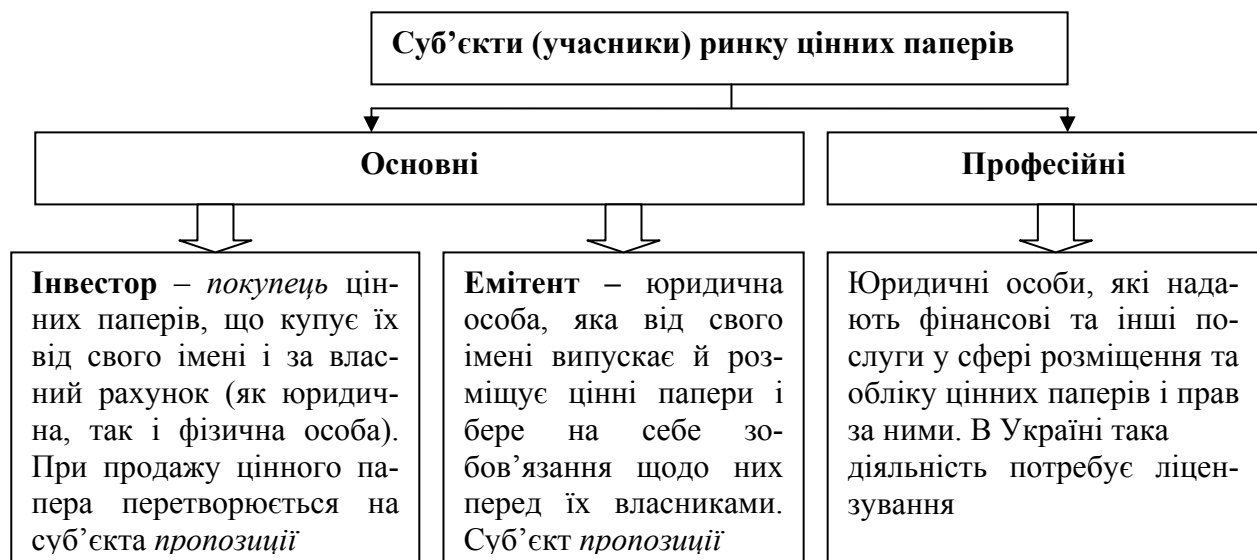
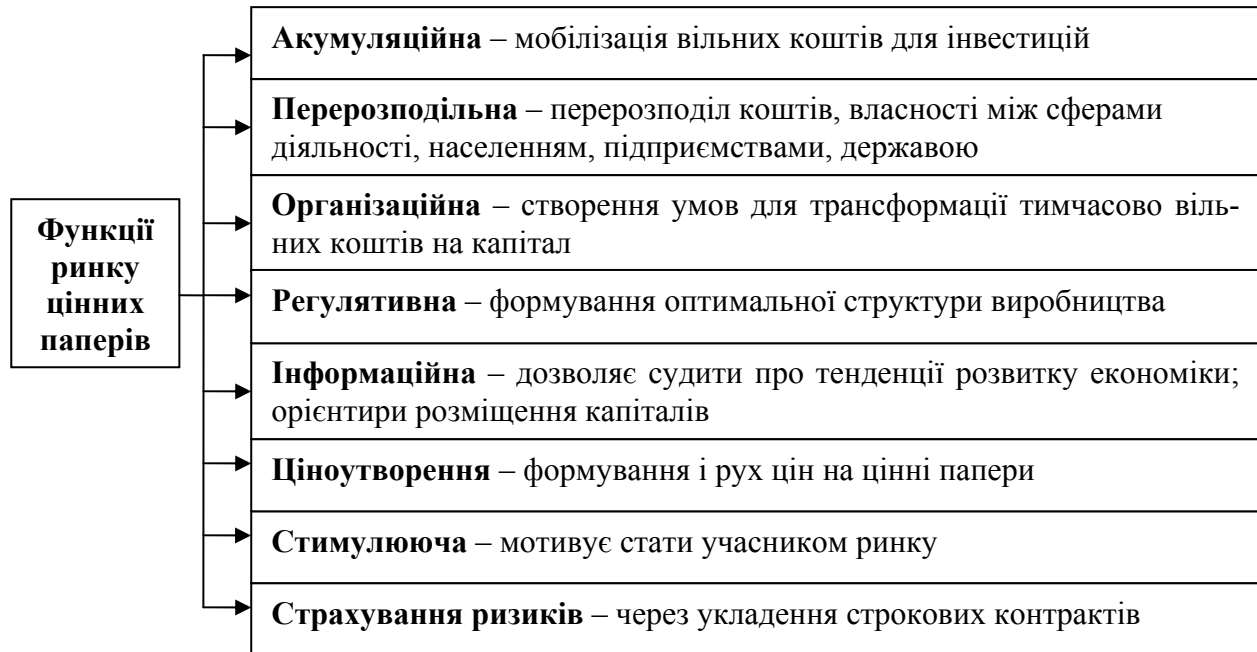
20.2. Форми доходів за цінними паперами

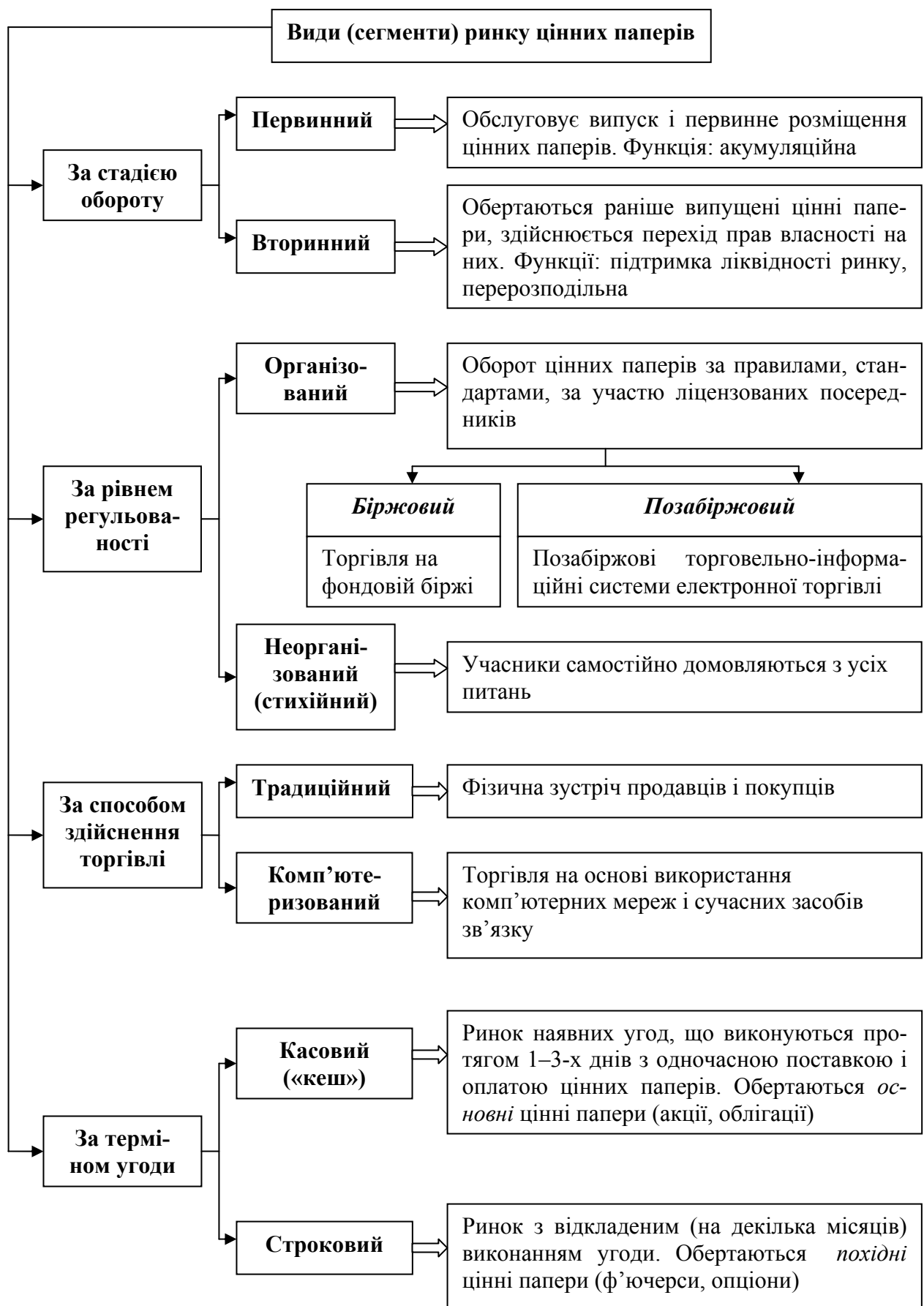

20.3. Ринок цінних паперів. Фондова біржа та особливості її роботи

Ринок цінних паперів – сукупність економічних відносин між учасниками з приводу випуску та обертання (купівлі-продажу) цінних паперів

Законодавство України: **Фондовий ринок** (ринок цінних паперів) – сукупність учасників і правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів

Фондова біржа – особлива інституційно організована частина ринку цінних паперів, де обертаються цінні папери високої якості, а *операції здійснюються професійними учасниками* ринку. *Ознаки*: жорсткі процедури відбору емітентів, цінних паперів і операторів ринку; концентрація попиту і пропозиції; регульованість, публічність, оптовий характер торгів; підпорядкованість встановленим правилам

Законодавство України: Безприбуткова організація, що створюється не менш ніж 20-ма засновниками, які мають ліцензію на здійснення професійної діяльності на фондовому ринку

Універсальна

Торгівля різними цінними паперами

Спеціалізована

У торговельному обороті домінують цінні папери одного виду

Правила

Регламентують порядок проведення торгів, вимоги до учасників, умови формування цін (біржового курсу) та їх публікації, види послуг біржі, їх оплату. Затверджуються біржовою радою, реєструються (узгоджуються) органами державного регулювання

Котирування

Виявлення ринкової ціни (біржового курсу) цінних паперів у процесі біржового торгу з подальшою публікацією в біржовому бюлетені

Лістинг

Експертиза цінних паперів на відповідність встановленим вимогам для допуску до котирування. Обов'язкова лише для бірж

Торгівля здійснюється **професійними учасниками**

Брокер

Посередник, який діє за рахунок клієнта і від його імені на підставі договору поруки чи комісії за винагороду

Дилер

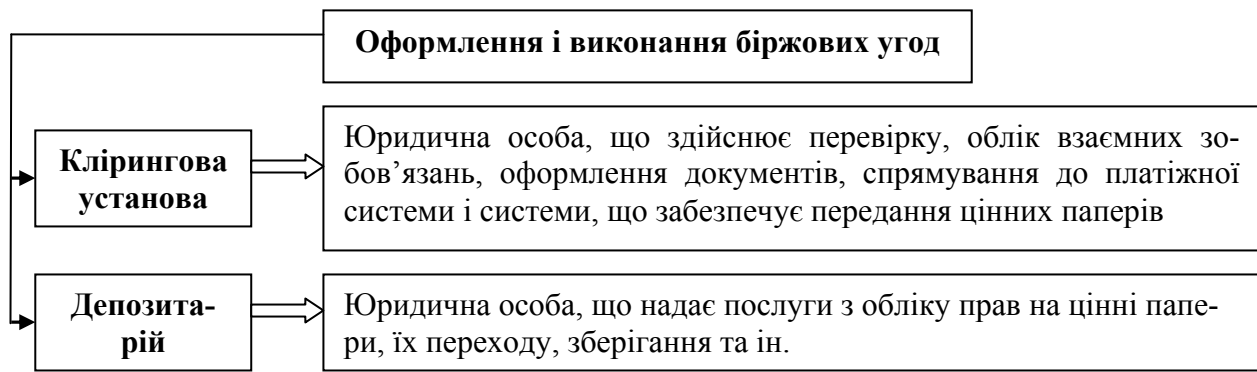
Посередник, який укладає угоди купівлі-продажу від свого імені, за власний рахунок і на власний ризик

Треjder

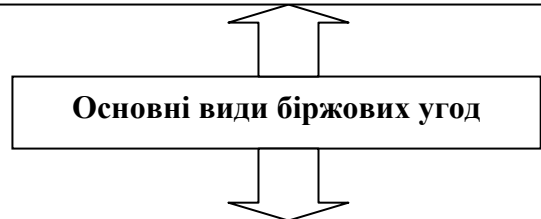
Представник біржі: проводить торги, фіксує угоди та ін.

Маркет-мейкер

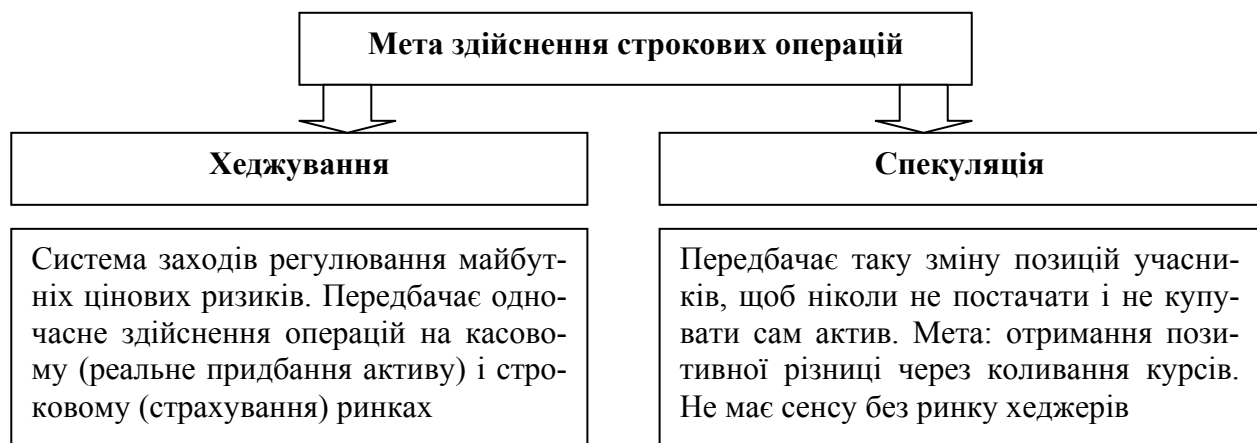
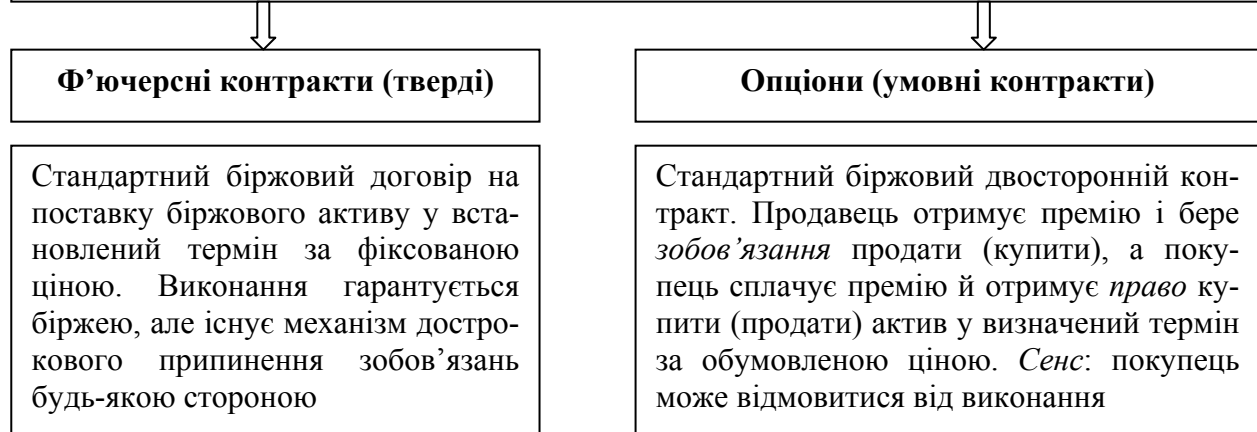
Дилер, що перебирає на себе зобов'язання купувати/продавати цінні папери протягом офіційних торгів за будь-яких умов (компенсувати нестачу попиту/пропозиції)

Касові (спотові) – операції з основними цінними паперами. Одночасна оплата і поставка протягом кількох днів з моменту укладення угоди

Строкові – операції з контрактами, похідними цінними паперами. Виконання відкладене (до кількох місяців)

Тема 21. СТРАХОВИЙ РИНОК

21.1. Страхування: сутність і функції

Страхування – система економічних відносин, що включає сукупність форм і методів формування цільових коштів та їх використання на відшкодування збитків за різних непередбачених несприятливих явищ (ризиків), а також на надання допомоги громадянам при настанні визначених подій у їх житті

Ознаки страхування як економічної категорії

- відносини страхування мають ризиковий та ймовірний характер;
- страхування відбувається за рахунок коштів страхового фонду, які утворюються за рахунок спеціальних внесків юридичних і фізичних осіб, що призначаються для відшкодування заздалегідь передбачених збитків;
- матеріальні наслідки збитків перерозподіляються між усіма платниками страхових внесків;
- страхова діяльність є самоокупною

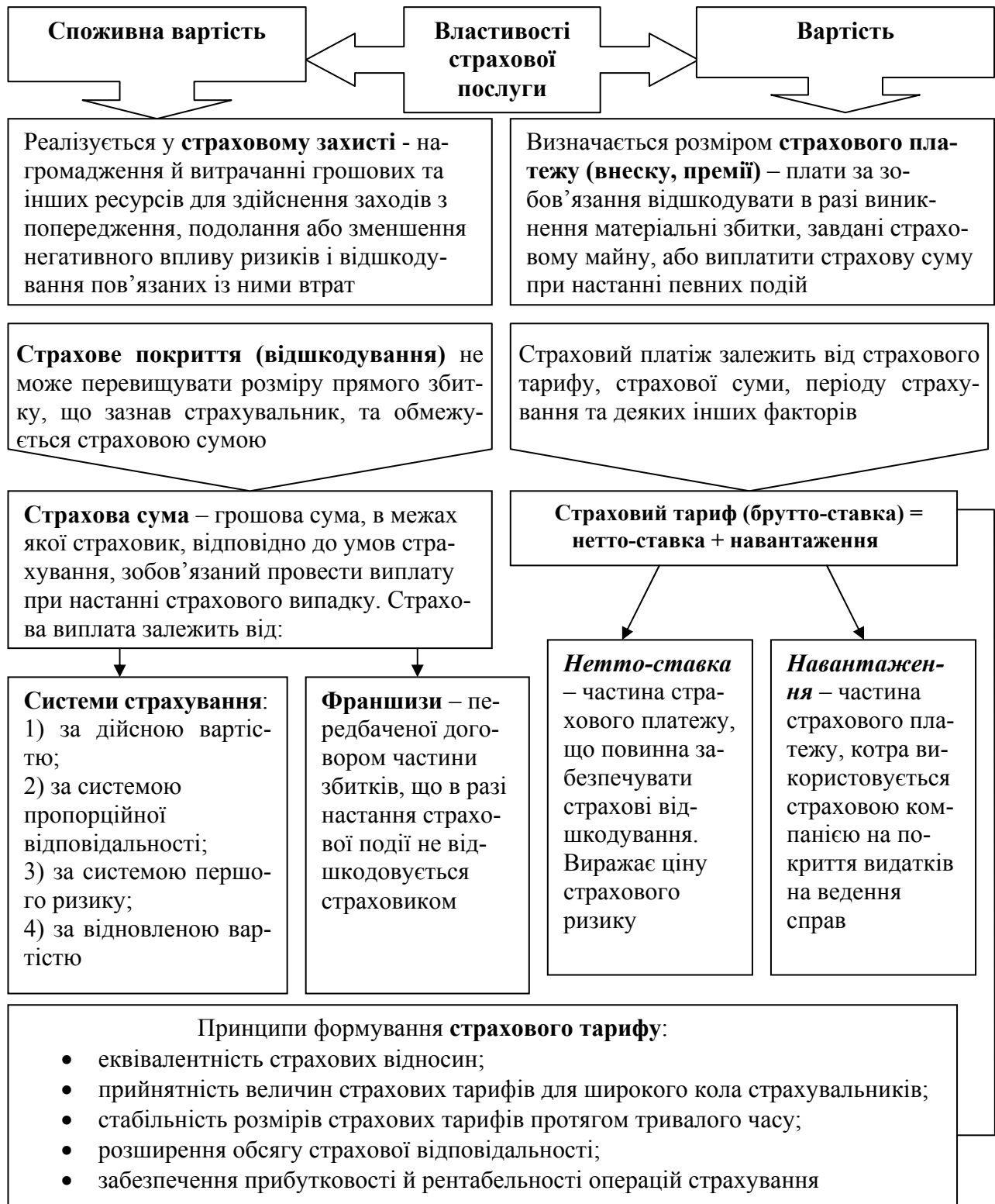
Функції страхування

Ризикова	Завдяки страхуванню здійснюється перерозподіл грошової форми вартості серед учасників страхування у зв'язку з наслідками випадкових страхових подій
Попереджувальна	Пов'язана з попереджувальними заходами щодо зменшення страхових ризиків
Ощадна	Довгострокові види страхування є засобом накопичення населенням коштів до настання певної події в їхньому житті аж до закінчення строку страхування
Інвестиційна	За рахунок тимчасово вільних коштів страхових фондів відбувається фінансування економіки
Стабілізаційна	Страхування виступає в ролі найважливішого стабілізатора процесу суспільного відтворення

21.2. Страховий ринок. Властивості страхової послуги

Страховий ринок – система економічних відносин, що виникають між суб'єктами ринку з приводу забезпечення потреби у страховому захисті

Об'єктом купівлі та продажу на страховому ринку є **страхова послуга**.
Страхову послугу може бути надано на засадах добровільного або обов'язкового страхування

**Державне регулювання
страхового ринку**

здійснюється з метою дотримання вимог законодавства, ефективного розвитку страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховика та захисту інтересів страхувальника

- ліцензування страхової діяльності;
- запобігання неплатоспроможності (банкрутству) страховиків;
- впровадження нових інформаційних технологій, електронної звітності страховиків;
- моніторинг діяльності страховиків;
- сприяння створенню фондів страхових гарантій, фондів гарантування страхових виплат за договорами страхування життя;
- забезпечення першочерговості задоволення вимог страхувальників у загальній черзі інших кредиторів.

Нагляд здійснює *Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України*

**Саморегулювання діяльності страхових організацій
здійснюють:**

Ліга страхових організацій України

Мета — сприяння розвитку страхової діяльності в Україні, представництво інтересів членів Ліги в органах державної влади та управління, захист прав та інтересів

Ядерний страховий пул

Мета — координація діяльності, пов'язаної тільки з обов'язковим страхуванням цивільної відповідальності оператора ядерної установки за шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту

Українське медичне страхове бюро

Мета — сприяння розвитку відкритого та рівнодоступного для всіх медичного страхового ринку в Україні

Авіаційне страхове бюро

Мета — координація діяльності страховиків у галузі страхування авіаційних ризиків і представництво їх інтересів у міжнародних об'єднаннях страховиків

Моторне (транспортне) страхове бюро

Мета – виконання гарантійних функцій стосовно відшкодування шкоди, завданої третім особам при експлуатації наземних транспортних засобів

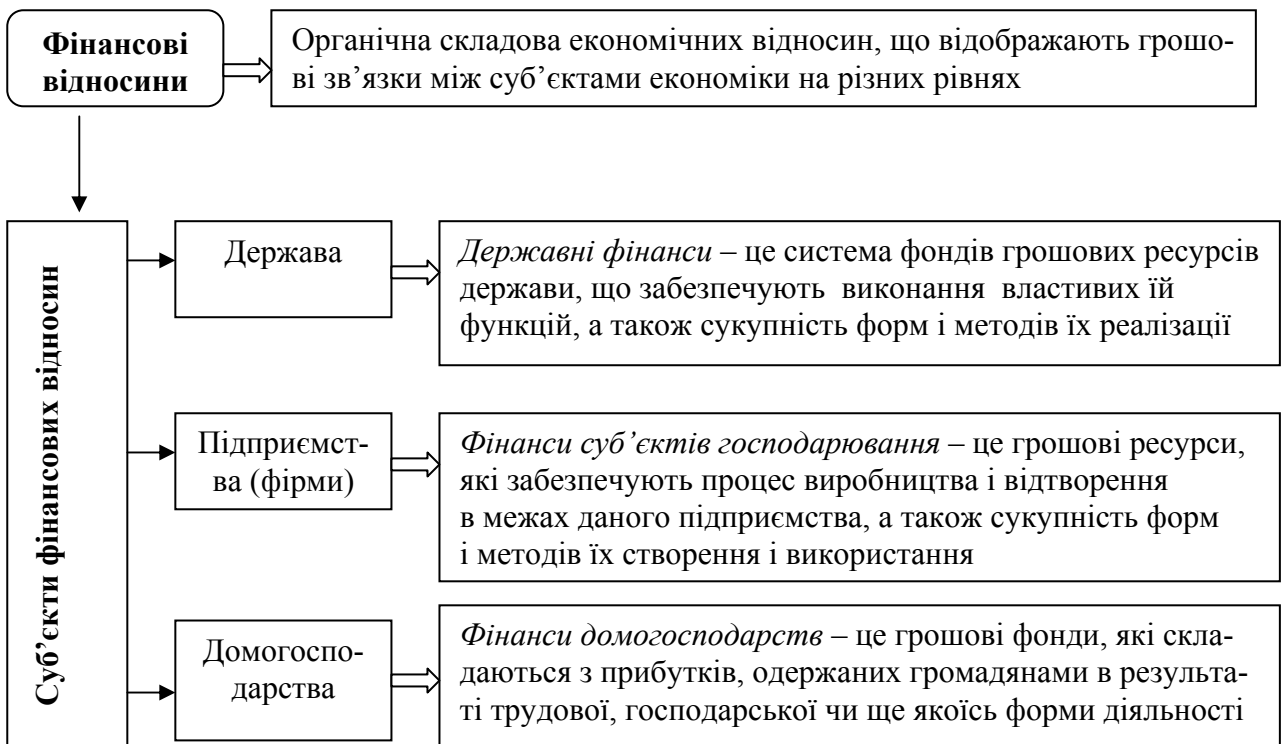
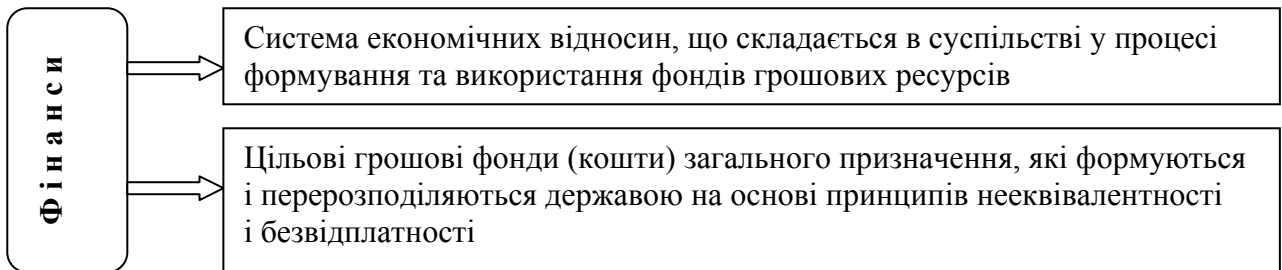
Морське страхове бюро

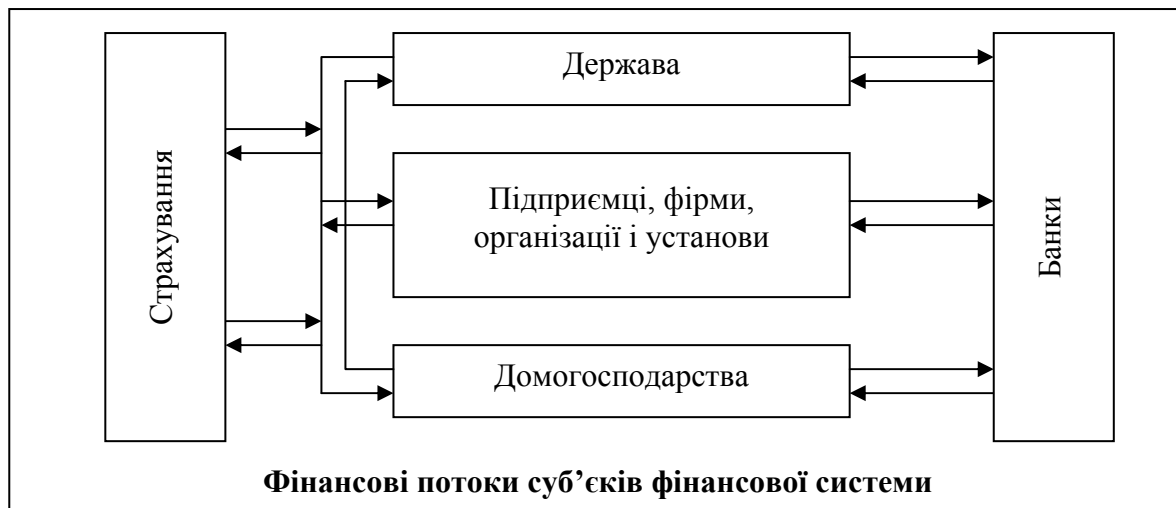
Мета – координація діяльності страховиків у галузі страхування морських ризиків і представлення їх інтересів у міжнародних об'єднаннях

Метою *Міжнародної асоціації органів нагляду за страховою діяльністю (IAIS)* є забезпечення кращого контролю за сферою страхування та створення сприятливих умов для розвитку страхової діяльності на світовому ринку. До складу IAIS входять понад 100 органів нагляду за страховою діяльністю з усього світу та понад 60 спостерігачів, серед яких страхові та перестрахові компанії, професійні асоціації, міжнародні фінансові інститути тощо

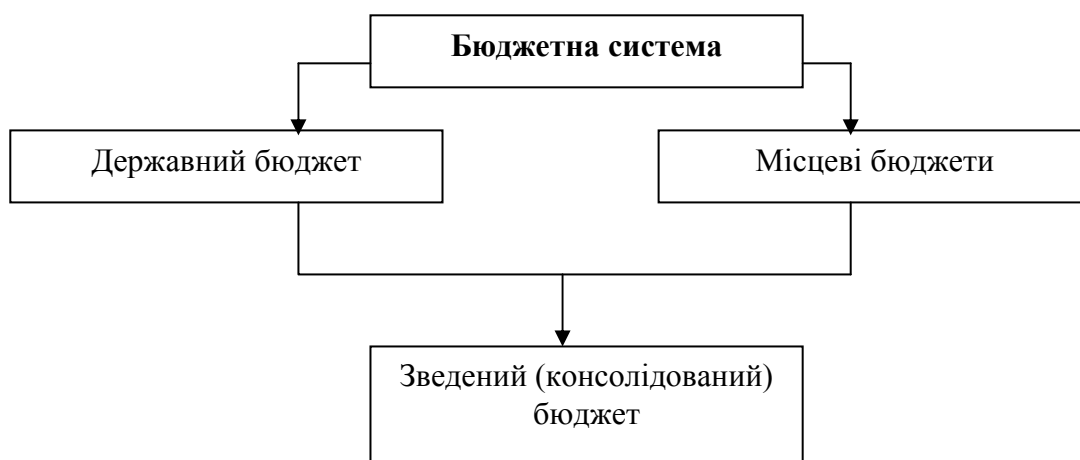
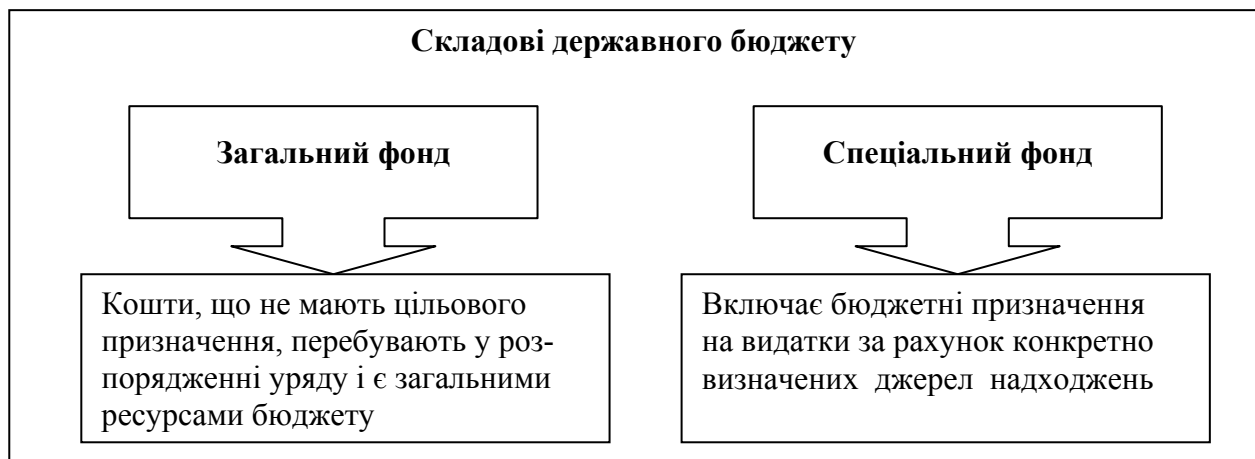
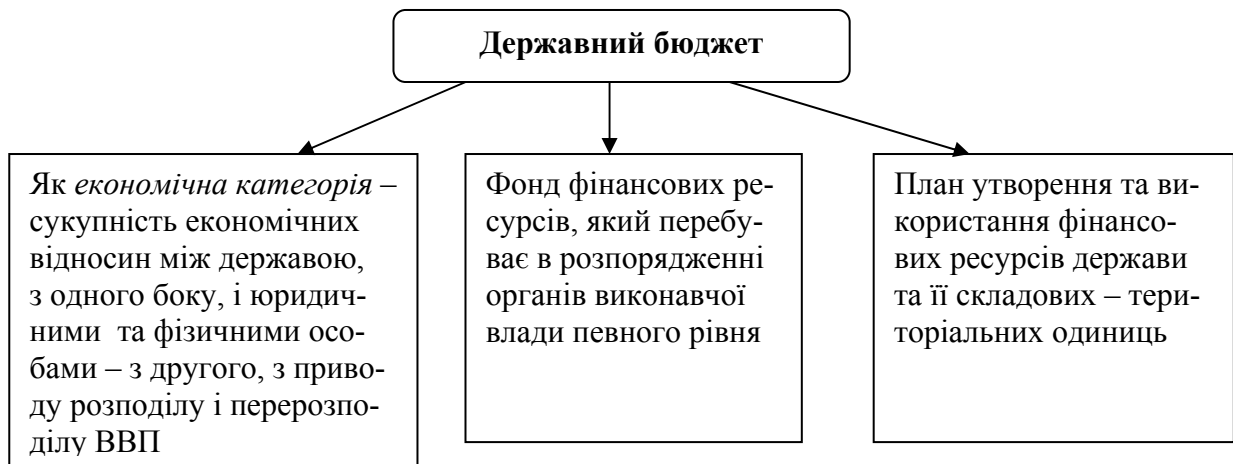
Тема 22. ФІНАНСОВА СИСТЕМА. ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ. ПОДАТКИ

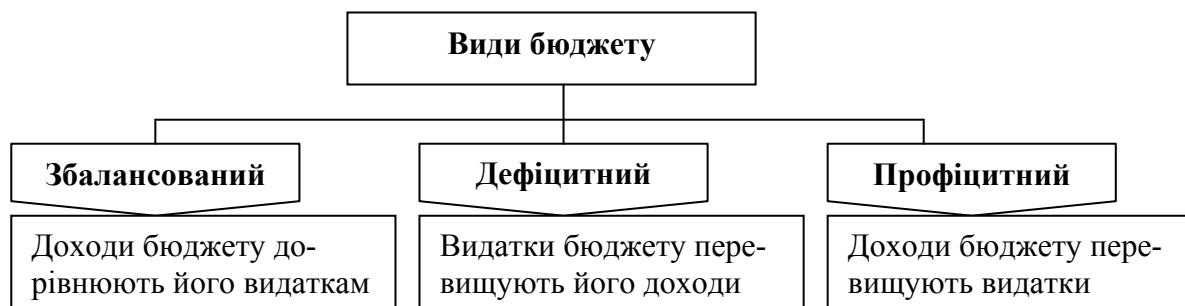
22.1. Сутність і функції фінансів. Фінансові відносини, ресурси і системи

22.2. Державний бюджет як складова частина фінансової системи. Державні доходи і державні видатки

22.3. Фіскальна політика держави. Шляхи збалансування державного бюджету

Фіскальна (бюджетно-податкова) політика держави – сукупність державних заходів з організації управління фінансовими ресурсами держави, що включають мобілізацію, залучення необхідних коштів, їх розподіл, забезпечення застосування цих коштів за призначенням

Дискреційна фіскальна політика

Автоматична фіскальна політика – політика автоматичних (вмонтованих) стабілізаторів

Заснована на свідомому втручанні держави в податкову систему і зміну обсягу державних витрат з метою впливу на економічне зростання, безробіття, інфляцію

Механізм, який автоматично реагує на зміну економічного стану без необхідності обов'язкового урядового втручання

Стимулююча
(застосовується в період спаду)

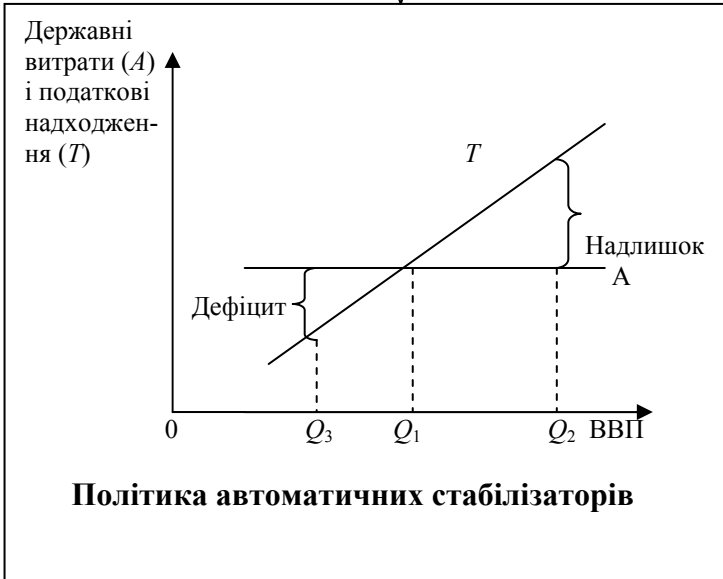
Обмежувальна або рестрикційна
(проводиться в умовах інфляції)

Автоматичні стабілізатори:

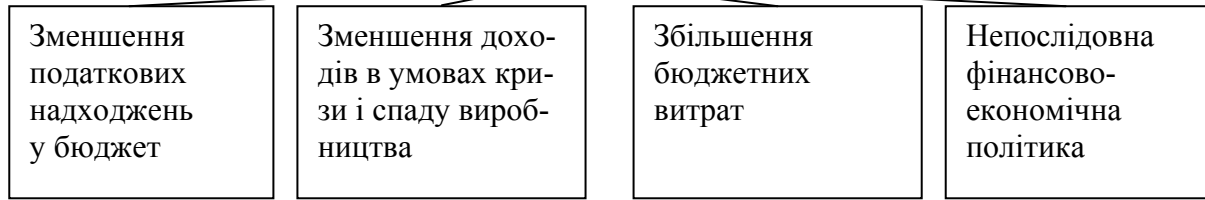
- зміна податкових надходжень;
- зміна рівня цін;
- зміна ставки процента;
- зміна реального НД;
- система допомог по безробіттю і соціальних виплат

Інструменти:
1) збільшення державних витрат;
2) зменшення рівня оподаткування;
3) поєднання (1) і (2)

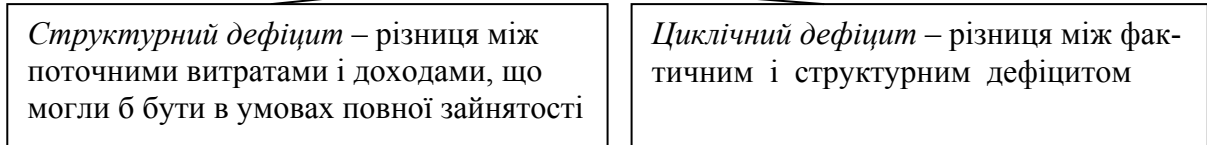
Інструменти:
1) зменшення державних витрат;
2) збільшення рівня оподаткування;
3) поєднання (1) і (2)

Причини дефіциту бюджету

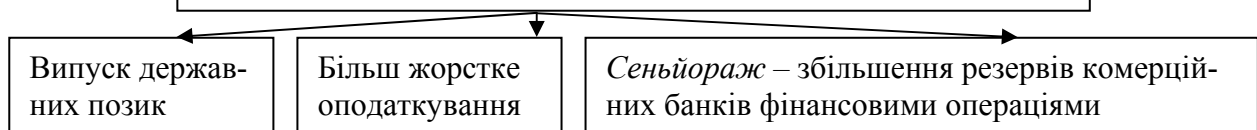
Види бюджетного дефіциту

Заходи щодо зниження бюджетного дефіциту

Способи покриття дефіциту бюджету

Концепції регулювання бюджетної політики

Важливо пам'ятати! Фінансова політика України орієнтується на першу концепцію

22.4. Державний борг. Управління державним боргом

Державний борг – це сума накопичених за певний період часу бюджетних дефіцитів за вирахуванням позитивних сальдо бюджету, які мали місце за цей час

Управління державним боргом – сукупність заходів держави щодо погашення і регулювання суми державного кредиту, а також залучення нових позичкових коштів

Мета управління державним боргом

Забезпечення *боргової безпеки держави* – дотримання такого рівня державної заборгованості, який задовольняє потреби держави у фінансових ресурсах, дає змогу зберегти стійкість фінансової системи держави і при цьому не ставить під загрозу виконання державою своїх функцій та зобов'язань щодо погашення та обслуговування боргів

Методи управління державним боргом

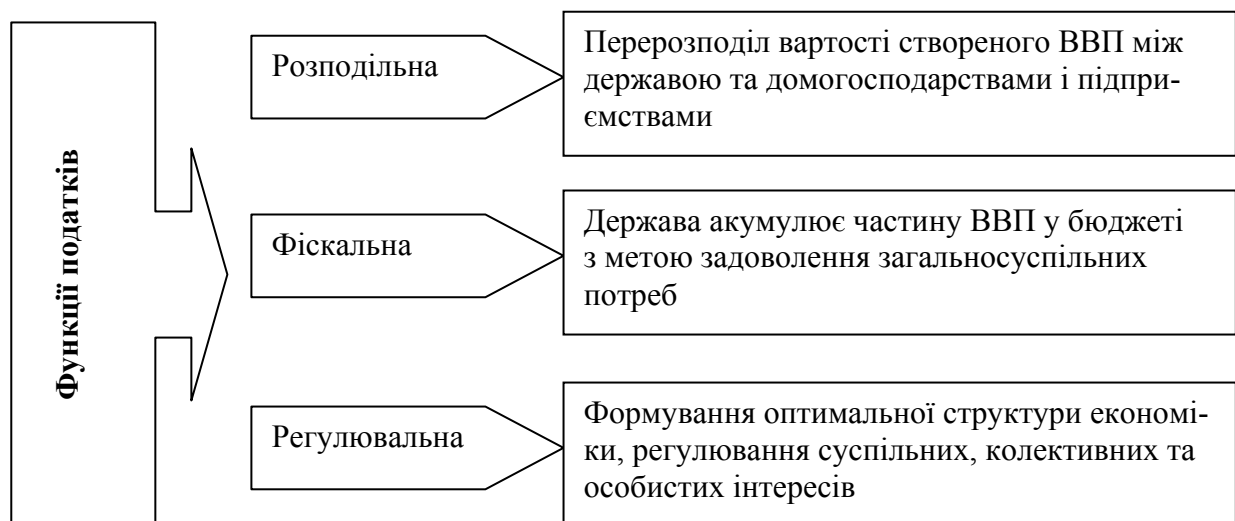
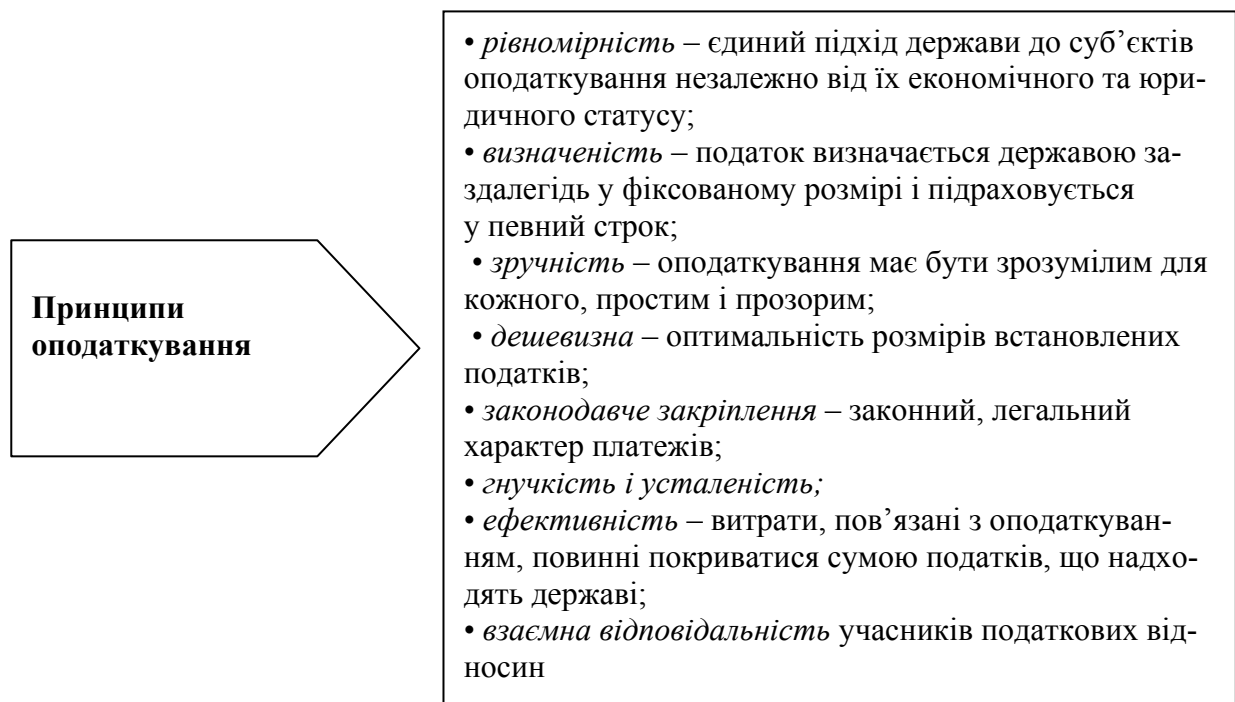
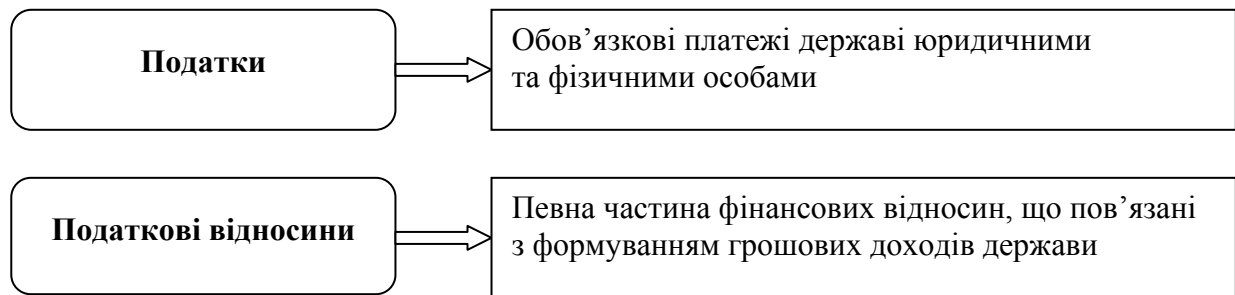
Конверсія

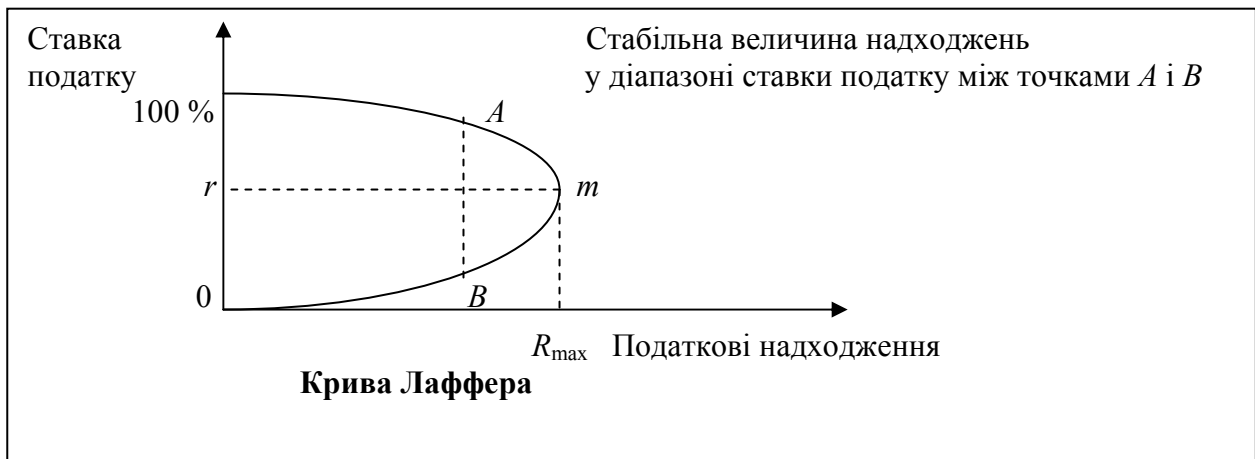
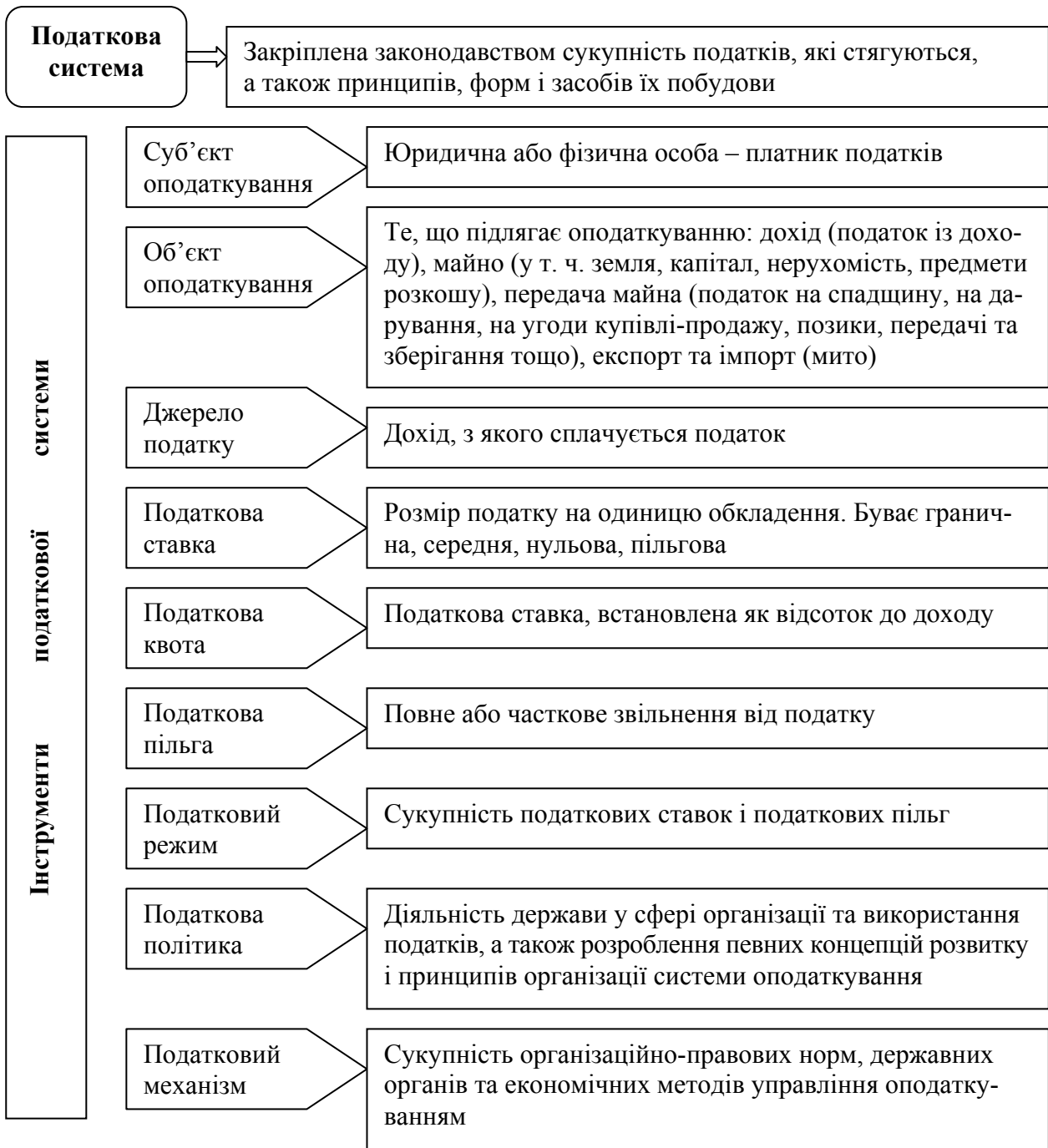
Зміна умов позики, які стосуються дохідності, тобто зміна розмірів відсотків за позикою

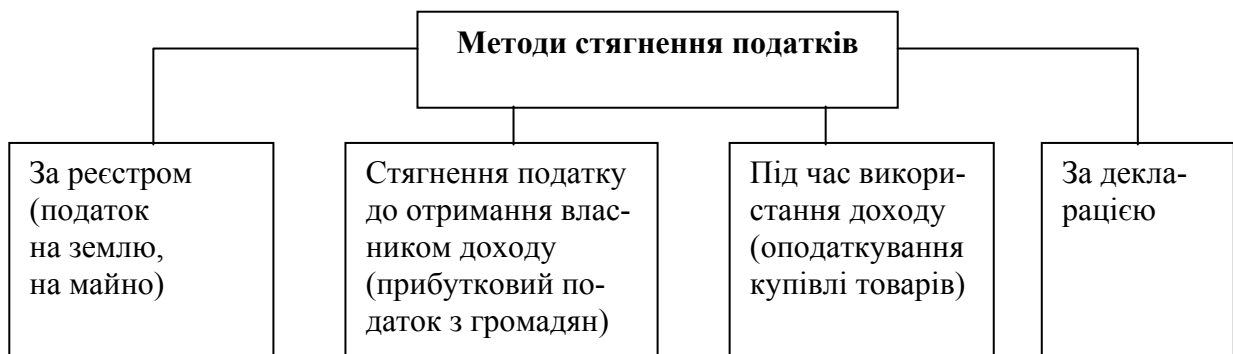
Консолідація (реструктуризація)

Зміна умов позики, що пов'язані з її термінами (перетворення короткострокових зобов'язань на довго- і середньострокові)

22.5. Основи оподаткування. Форми та види податків і порядок їх стягнення

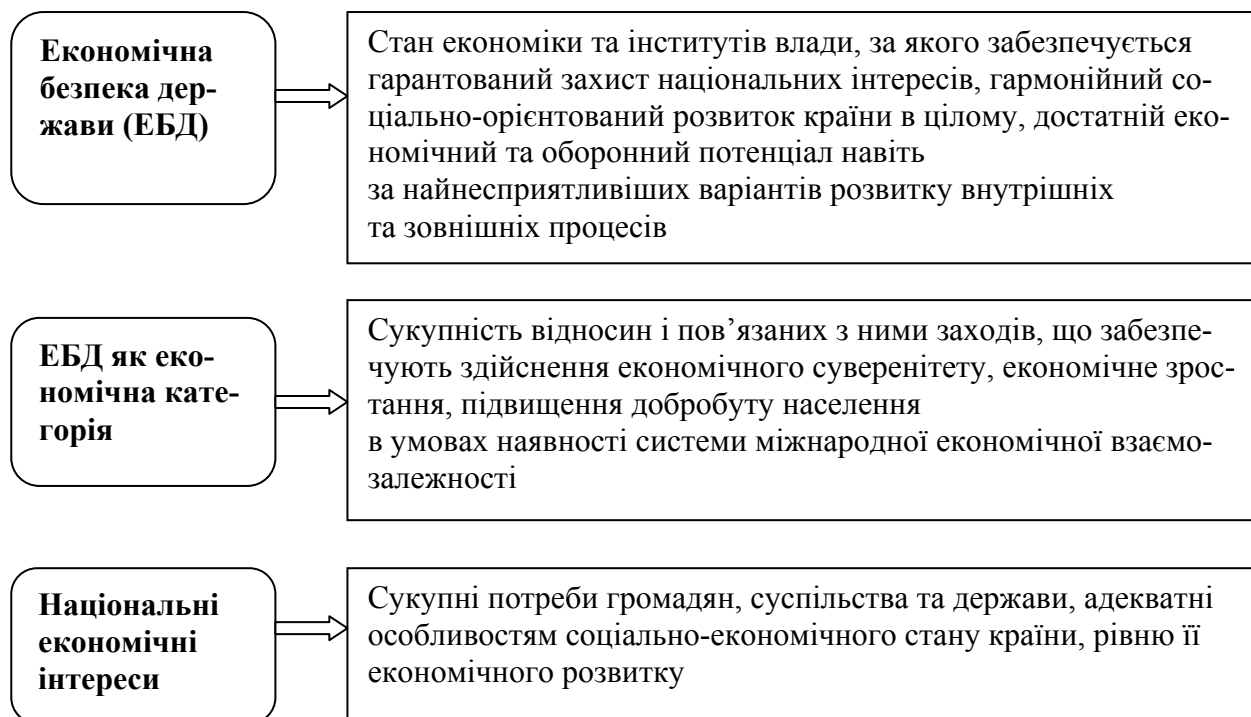

Тема 23. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

23.1. Сутність та зміст економічної безпеки держави

Структура ЕБД

Об'єкти ЕБД – те, що безпосередньо потребує захисту і на що спрямовані дестабілізуючі дії

Суб'єкти ЕБД – держава в цілому або її структури, які організують захист об'єктів безпеки

Загрози ЕБД – акції, події, явища або формалізована сукупність факторів, які містять небезпеку і спрямовані на об'єкт захисту

Джерела загроз – локалізовані в часі і в просторі небезпеки

Параметри ЕБД – кількісні показники для оцінки, моніторингу і прогнозування ЕБД

Збитки

Ризик

Рівень ЕБД

Стан спокою

Поріг чутливості

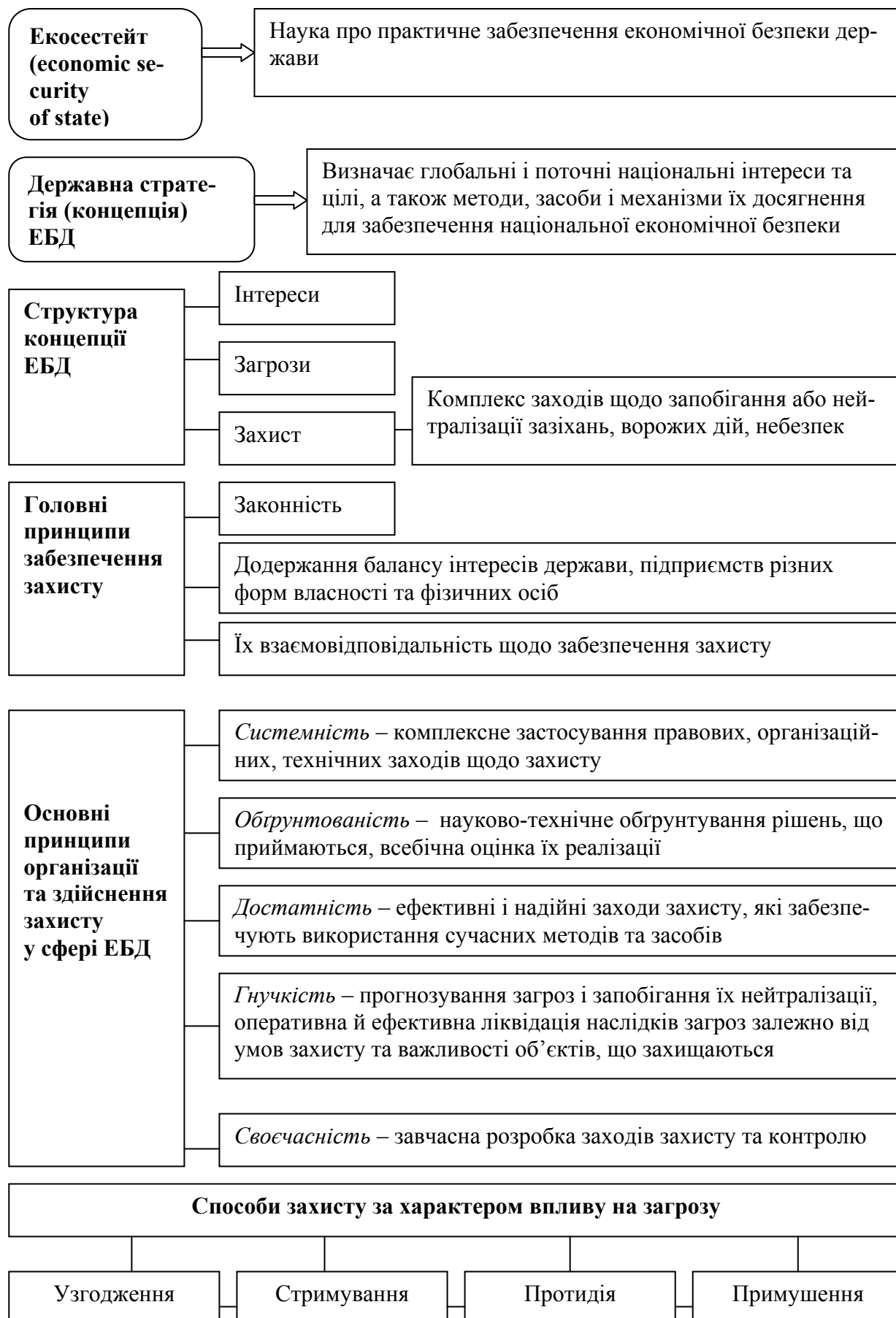
Поріг вразливості

Поріг розпаду

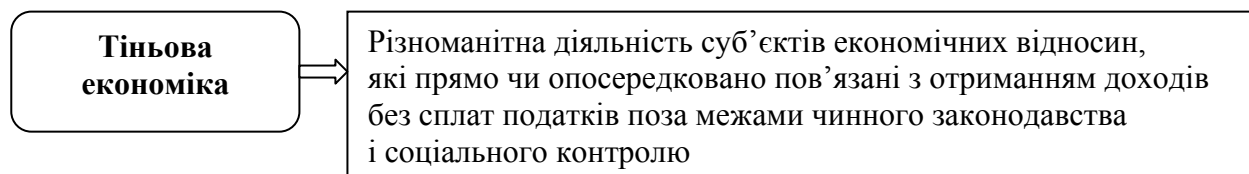
Класифікація загроз ЕБД

- за походженням (внутрішні та зовнішні)
- за переважними якостями загрози (фізичні, політичні, екологічні, інформаційні, військові, психологічні, технічні тощо)
- за специфікою впливу на окремі об'єкти або їх системи
- за спрямованістю на окремі галузі та види діяльності (продовольчий, інвестиційний, енергетичний, транспортний та інші комплекси господарства)
- за масштабами можливих збитків (за силою загроз)
- за можливістю реалізації загроз
- за часовою та просторовою координатами дій (коротко- та довгострокові, реальні та потенційні)
- за ступенем виявлення (прямі та непрямі загрози)
- за ступенем комплексності (одиночні та системні загрози)
- за джерелами виникнення (об'єктивні та суб'єктивні загрози з боку окремих осіб, фірм, спецслужб, країн, регіонів та ін.)
- за якостями матеріальних носіїв загроз
- за формою виразу загрози

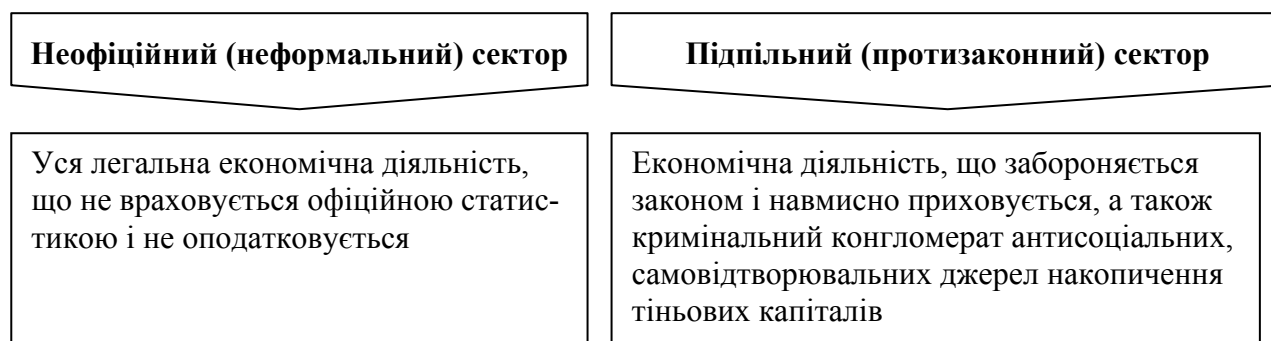
23.2. Практичне забезпечення економічної безпеки держави

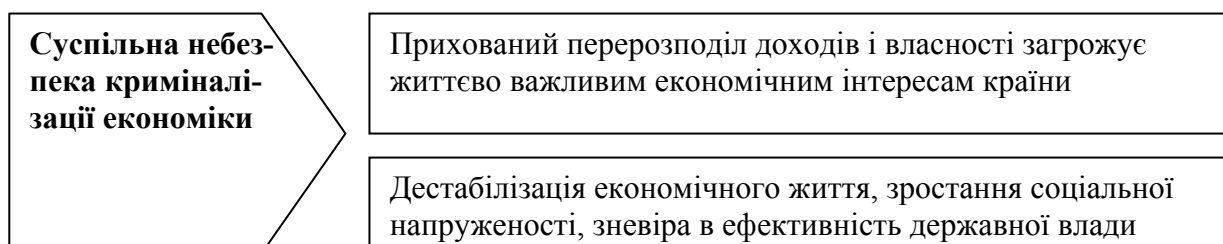
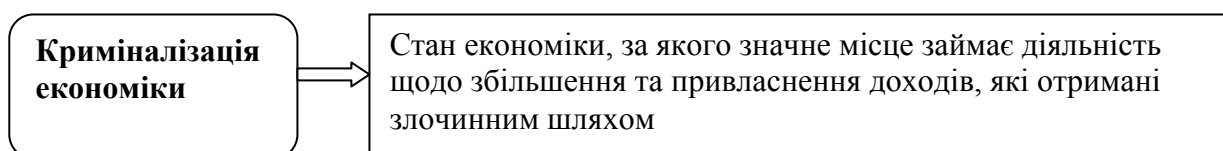
23.3. Тіньова економіка: сутність, причини існування, структура. Заходи протидії тіньовій економіці та її криміналізації

Структура тіньової економіки

Функції тіньової економіки

Негативні наслідки тіньової економіки

Вилучення з легальної економіки значної частини коштів у неконтрольовану сферу, що веде до втрати державою можливості реального управління економікою

Зменшення обсягів інвестицій у легальну економіку

Протидія утворенню легального національного капіталу. Втеча капіталу за кордон. Створення інвестиційного вакууму

Утворення економічного і фінансового підґрунтя для існування паралельної інфраструктури влади, створення перешкод зовнішнім інвестиціям

Ігнорування суспільством встановлених державою правил, ототожнення нових ринкових відносин у свідомості громадян з протиправною діяльністю

Зниження або повне припинення податкових та інших обов'язкових надходжень до бюджету, що затримує виплату заробітної плати і пенсій

Тіньова економіка є основою зростання організованої економічної злочинності і корупції. Тінізація економічного мислення

Основні напрями детінізації і декриміналізації економіки

Застосування жорстких санкцій стосовно сектору, що характеризується як суто кримінальний бізнес

Поступова легалізація тих сфер економічної діяльності, що здатні існувати в межах чинного законодавства

Основні елементи комплексної державної програми детінізації економіки

Здійснення комплексної податкової реформи, спрощення ведення бізнесу

Створення більш привабливих, ніж в інших країнах, умов для інвестування і залучення фінансових ресурсів

Удосконалення законодавства щодо захисту приватної власності і підприємництва

Прийняття і реалізація програм легалізації тіньових капіталів

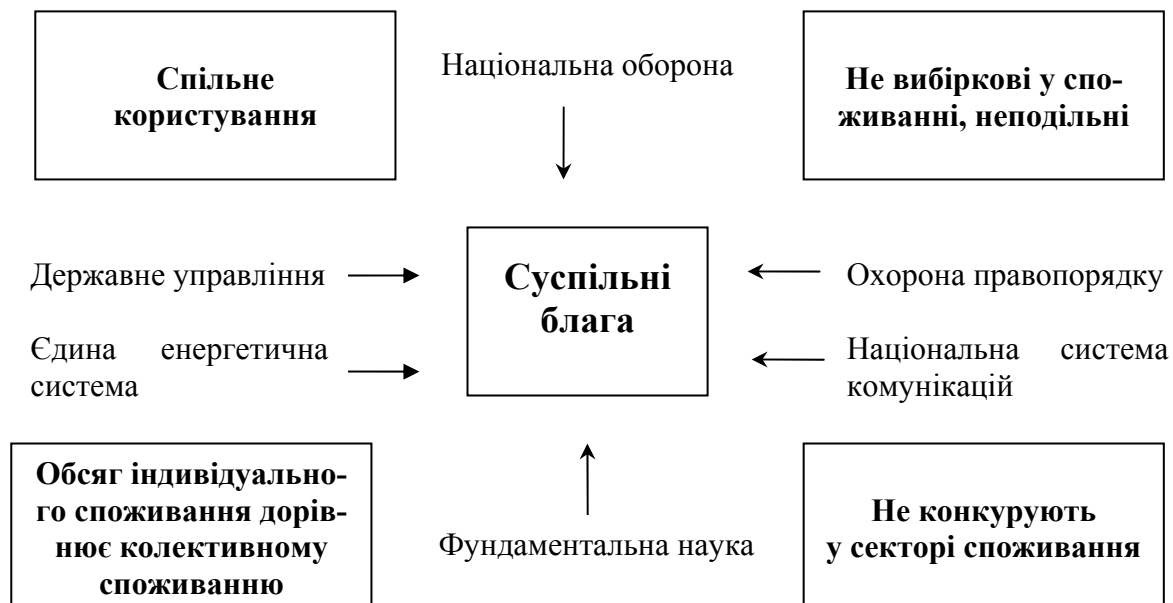
Зосередження роботи силових структур на локалізації організованої злочинності і кримінальної діяльності, а також на захисті власності, економічних прав і життя людини

Тема 24. РОЛЬ ДЕРЖАВИ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

24.1. Функції держави в ринковій економіці

Економічні функції держави – головні напрями державного впливу на економіку, сукупність яких розкриває зміст її економічної ролі, а саме:

- 1) створення правового режиму економічної діяльності суб'єктів господарювання;
- 2) подолання неспроможностей (провалів) ринку

Зовнішні ефекти – витрати або вигоди від ринкових трансакцій, що їх не відображають ціни; стосуються не тільки учасників цих трансакцій, а й інших осіб

Позитивні

Діяльність певного економічного агента супроводжується вигодами осіб, які не є учасниками трансакцій

Складаються з приватних вигод виробника (споживача) та позитивних зовнішніх ефектів

Соціальні вигоди від виробництва або споживання певного товару

Негативні

Діяльність певного економічного агента супроводжується витратами осіб, які не є учасниками трансакцій

Складаються з приватних витрат виробника (споживача) та негативних зовнішніх ефектів

Соціальні витрати на виробництво або споживання певного товару

Важливо пам'ятати! Р. Коуз довів можливість розв'язання проблеми зовнішніх ефектів без втручання держави

Теорема Р. Коуза

Якщо права власності всіх сторін старанно визначені, а трансакційні витрати дорівнюють нулю, кінцевий результат (що максимізує цінність виробництва) не залежить від змін у розподілі прав власності (якщо не брати до уваги ефект доходу)

Основні напрями економічної діяльності держави

- створення правового режиму економічної діяльності
- макроекономічна стабілізація
- захист та розвиток конкуренції, протидія монополії
- виробництво суспільних благ
- регулювання зовнішніх ефектів (екстерналій)
- стимулювання НТП
- розвиток ринкової інфраструктури
- перерозподіл доходів, підтримання соціальної справедливості

24.2. Форми державного регулювання економіки. Економічна політика держави

Економічна політика – система практичних заходів, що здійснюються владою у сфері управління економікою з надання економічним процесам спрямованості відповідно до мети, завдань та інтересів країни

Стабілізаційна політика

Діяльність держави, спрямована на відновлення реальних обсягів виробництва за умов наближення до повної зайнятості (рівня потенційного ВВП) та забезпечення помірної інфляції

Політика економічного зростання

- стимулювання сукупної пропозиції
- утримання темпів зростання сукупного попиту на рівні темпів зростання сукупної пропозиції і потенційного ВВП

24.3. Соціальна політика держави. Справедливість та соціальний захист

Соціальна політика – це державне регулювання, спрямоване на формування гідної якості життя кожної людини, її розвиток і захист прав, а також урахування й узгодження інтересів усіх соціальних груп населення при виробленні загальної економічної політики

Моделі соціальної політики

Консервативна

Держава лише формує умови для того, щоб сам громадянин вирішував проблеми власного добробуту

Соціал-демократична

Досягнення соціальної справедливості, пом'якшення нерівності, забезпечення державних гарантій

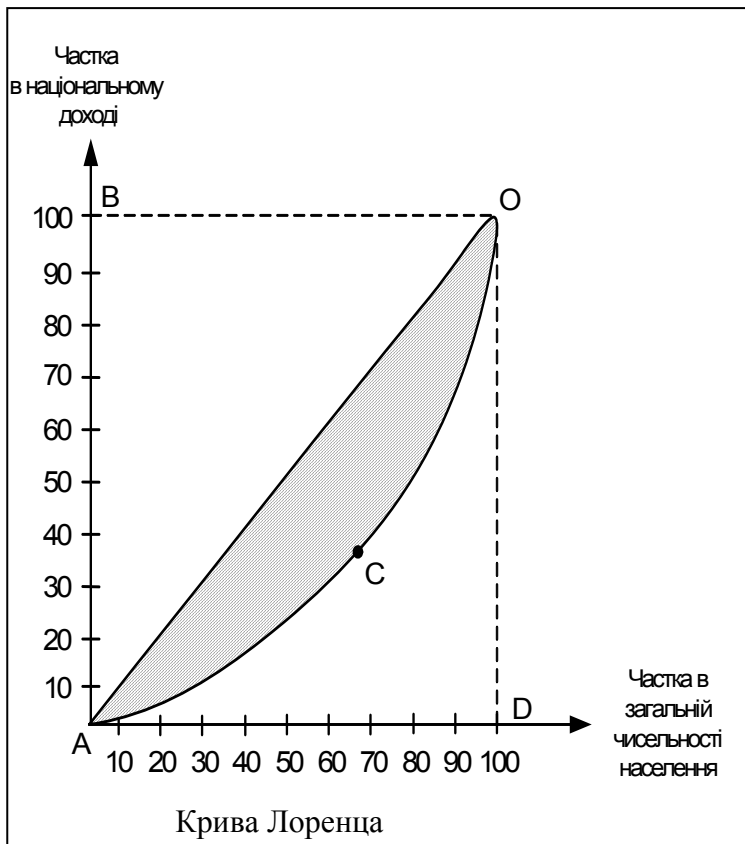
Патерналістська

Держава відповідає за всі умови життя людей, не допускає їх розшарування

Напрями соціальної політики

- політика зайнятості
- політика доходів
- боротьба з тіньовою економікою
- розвиток соціально-культурної сфери

Державна політика доходів спрямована на запобігання невинуватим диференціації доходів населення та поляризації суспільства, на зняття соціальної напруги, боротьбу з бідністю, вирішення конфлікту між економічною ефективністю і соціальною справедливістю

$$\text{Коефіцієнт Джині} = \frac{S_{OAC}}{S_{AOD}}$$

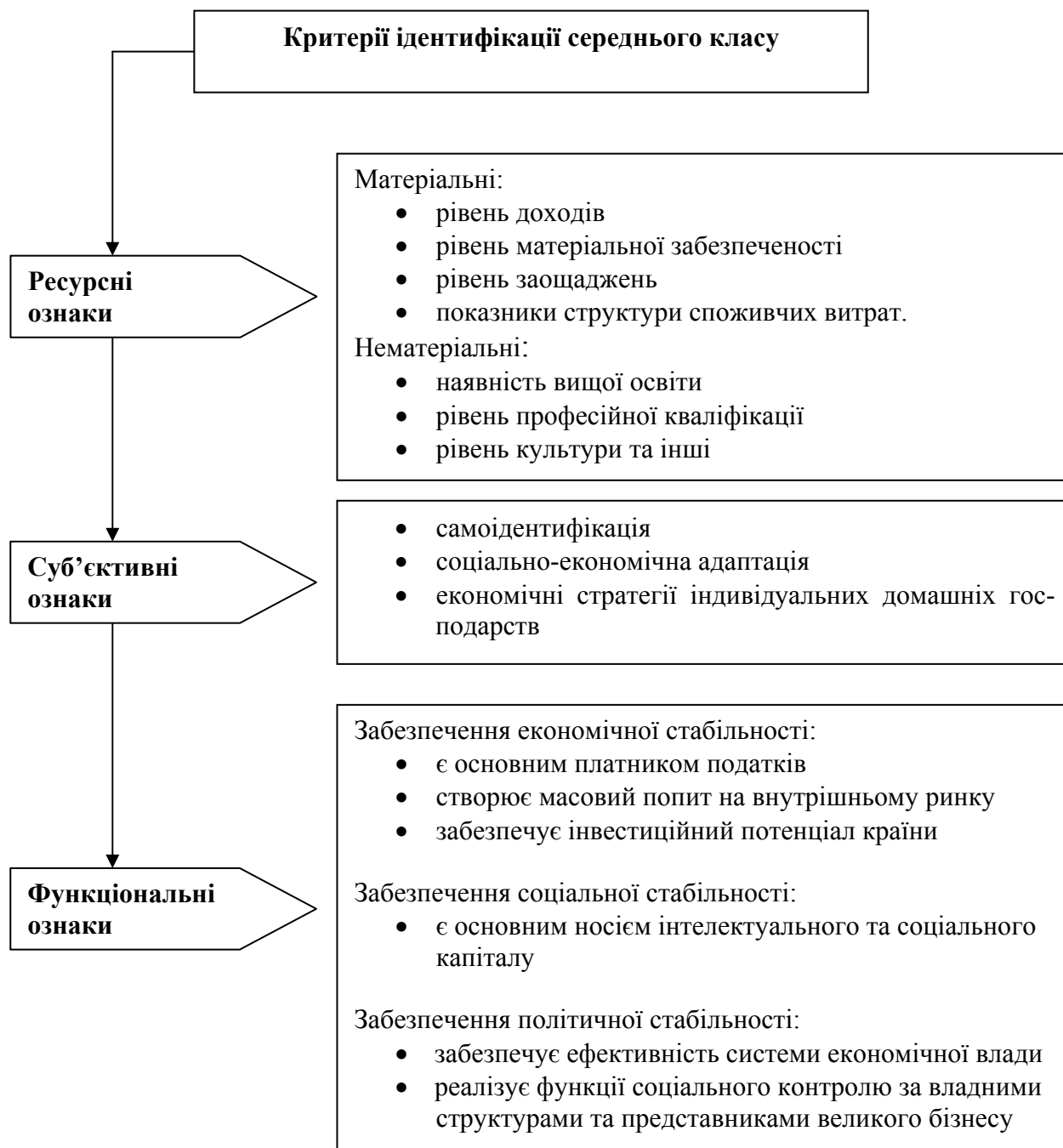
Децильний коефіцієнт – співвідношення між середніми доходами 10 % найбільш заможних громадян та середніми доходами 10 % найменш заможних

Напрями політики доходів

- перерозподіл доходів через держбюджет
- встановлення мінімуму заробітної плати та прожиткового мінімуму на місяць
- уведення прогресивної шкали оподаткування доходів громадян
- стримування зростання заробітної плати з метою зниження витрат виробництва і стимулювання інвестицій
- забезпечення переважаючих темпів зростання продуктивності праці щодо темпів зростання заробітної плати
- стимулювання збільшення доходів громадян як фактор підвищення внутрішнього попиту
- виплата адресної допомоги незаможним громадянам

24.4. Середній клас як соціальна база ринкових реформ

Середній клас – це соціальний інститут, що характеризується складною єдністю якісних і кількісних показників, особливою моделлю життєдіяльності і поведінки. У розвинутих країнах він є домінуючою соціальною групою (60–90 %).

Розділ V. МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

Тема 25. СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

25.1. Поняття світового господарства. Головні сфери світової економіки

Світове господарство – сукупність національних господарств окремих країн, об'єднаних участю у міжнародному поділі праці й системою міжнародних економічних відносин

Структура світового господарства – групи держав за показниками галузевої структури економіки, рівня соціально-економічного розвитку (ВВП на душу населення, стан освіти та здоров'я громадян)

Країни з розвинутою ринковою економікою

Посідають провідне місце у світі щодо головних макроекономічних показників. Визначають домінуючі напрями світової науки і техніки

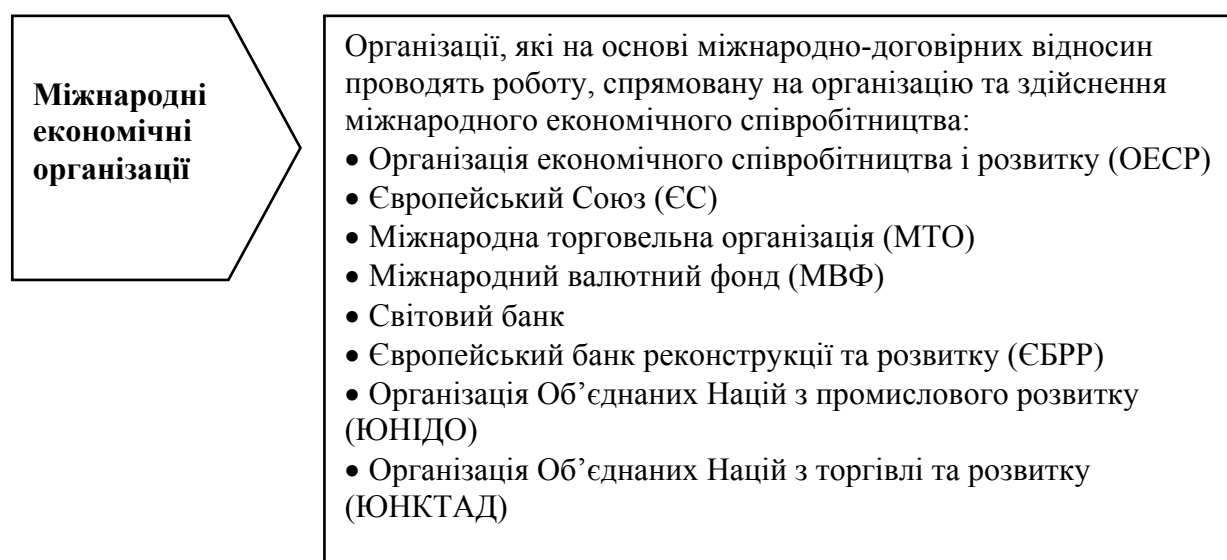
Країни з перехідними економічними системами

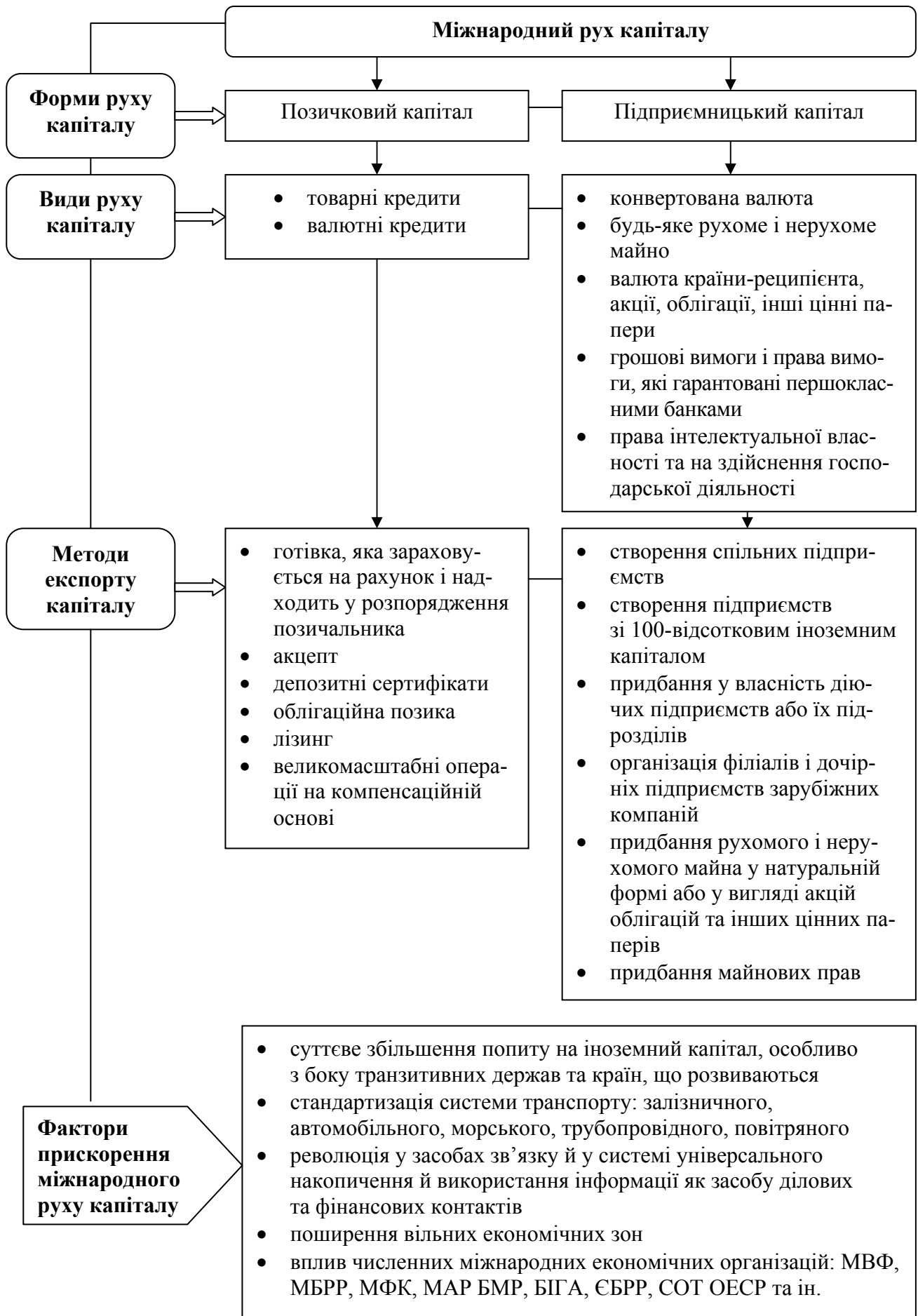
Країни, які переходять до сучасної ринкової економіки. Їх сучасна економіка характеризується деформованою структурою та стагнацією окремих галузей

Країни, що розвиваються

Характеризуються багатокладністю економік, значним відставанням виробничих сил порівняно з передовими країнами, наявністю традиційного сектору економіки, низьким рівнем життя

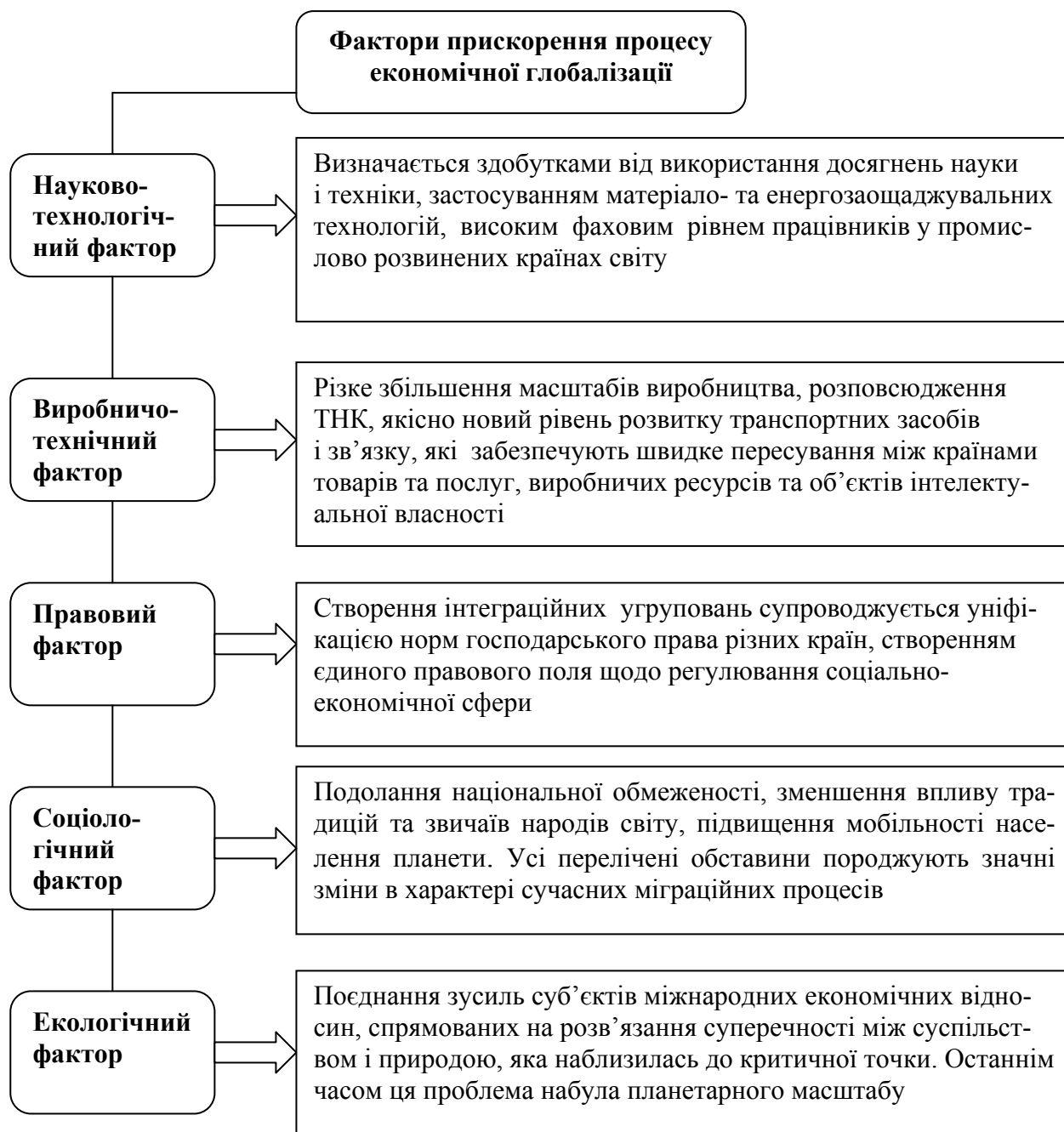
25.2. Форми міжнародних економічних відносин. Міжнародні економічні організації

25.3. Економічна глобалізація: сутність та фактори прискорення

Економічна глобалізація – новий рівень інтернаціоналізації та міжнародної економічної інтеграції, що характеризується інтенсифікацією і новою якістю внутрішніх міжнародних зв'язків у планетарних масштабах, перетворенням національних господарств та їх суб'єктів на складову частину планетарного відтворювального процесу

Тема 26. МІЖНАРОДНІ ВАЛЮТНІ ВІДНОСИНИ

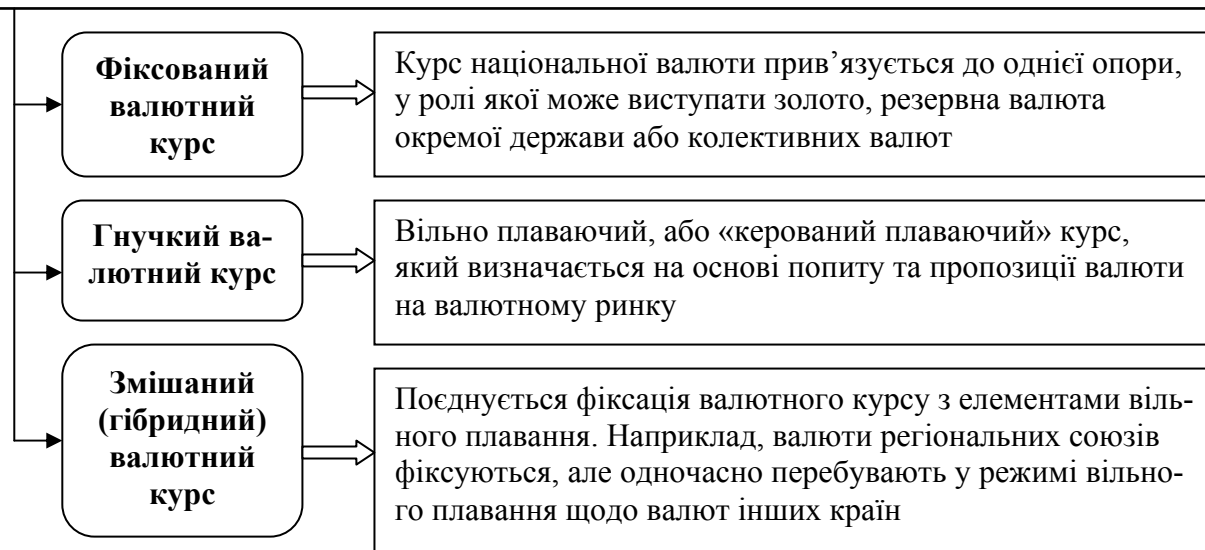
26.1. Міжнародні валютні відносини і світова валютна система. Валютні курси

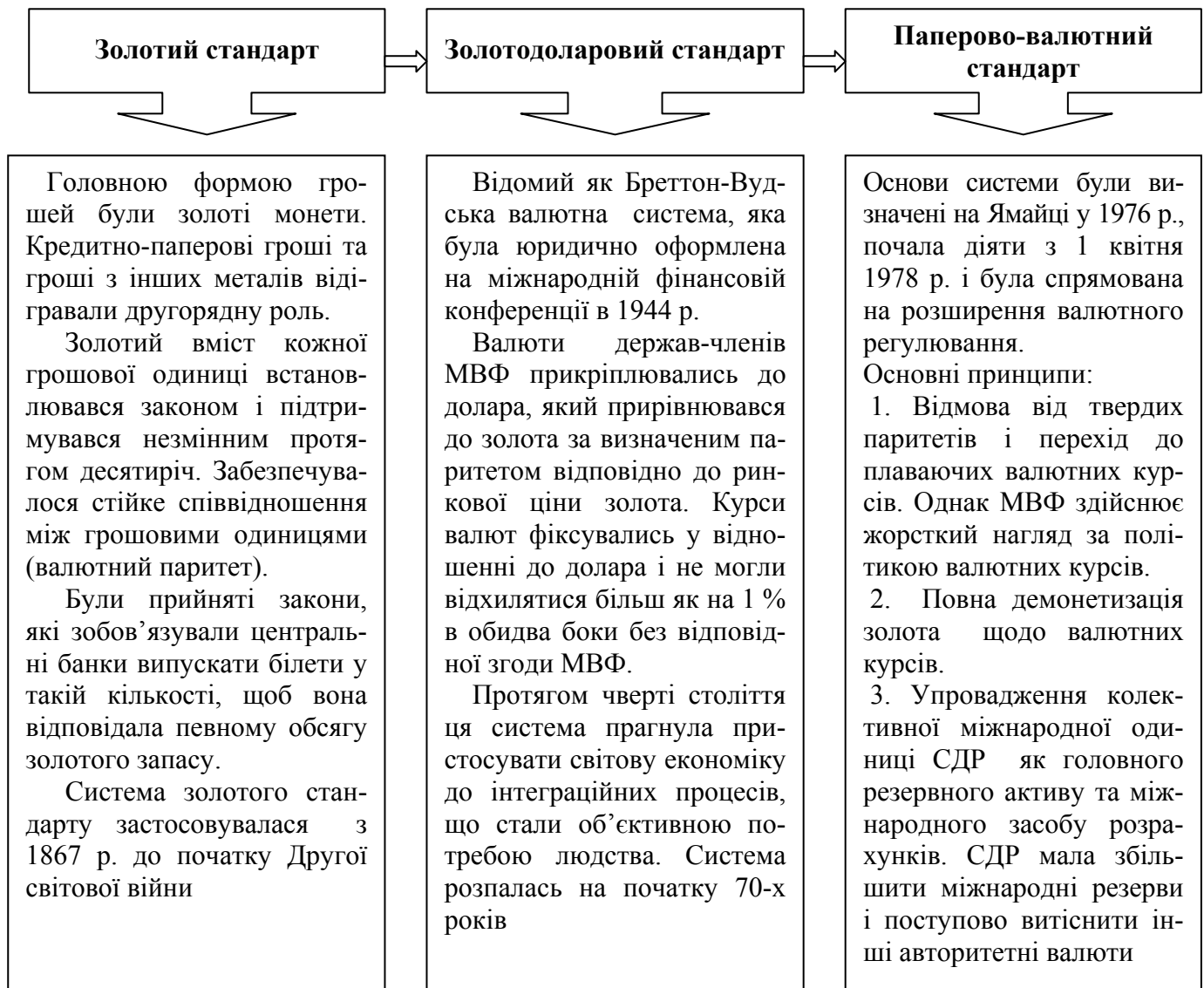
Валютний курс – форма світової ціни кредитно-паперових грошей. Встановлюється шляхом котирування іноземних валют, тобто визначення державними органами (національним банком або іншими фінансовими установами) ціни іноземної валюти

Режим валютного курсу – сукупність норм і правил, які застосовуються державою для встановлення й підтримки валютних курсів

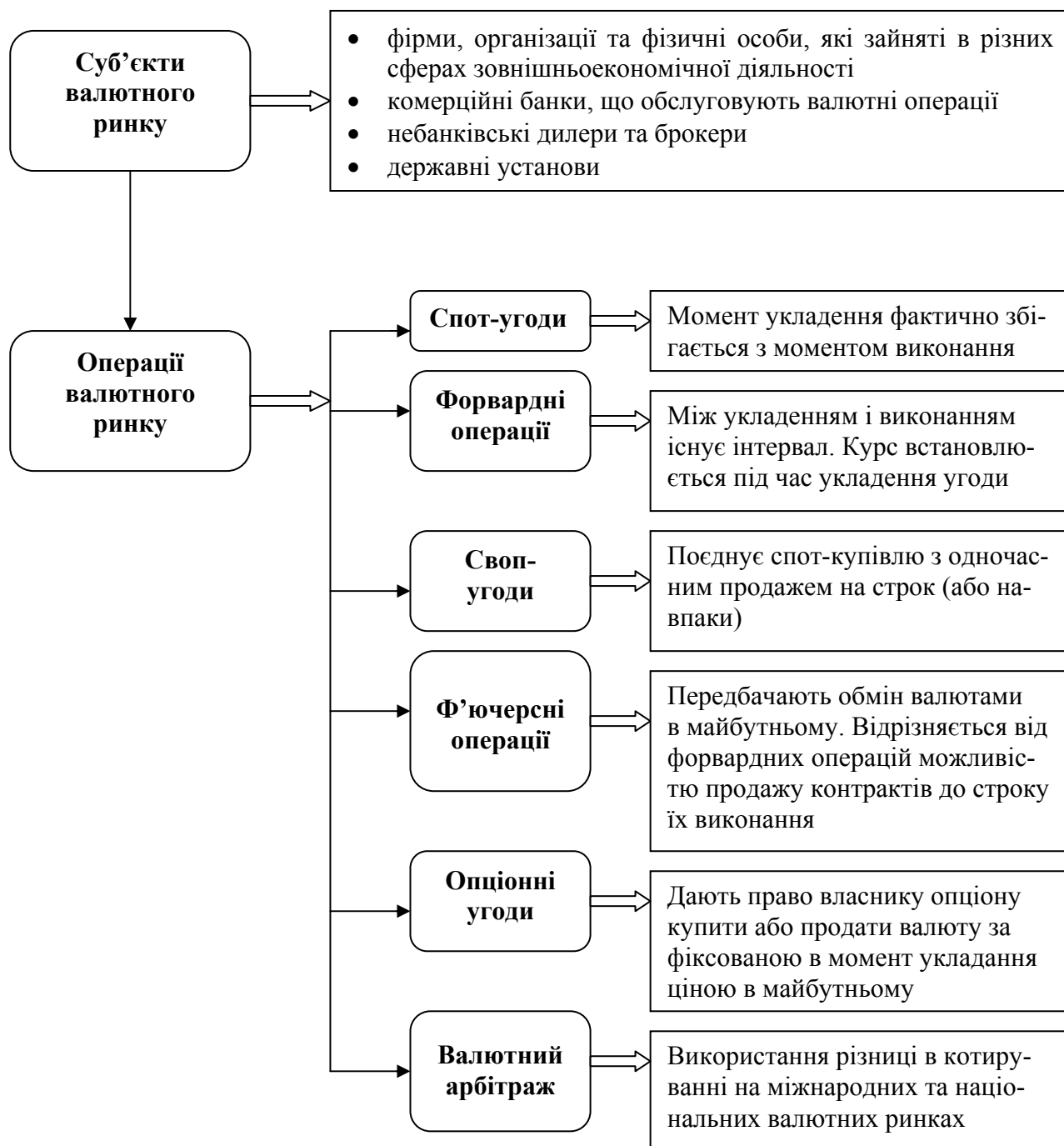

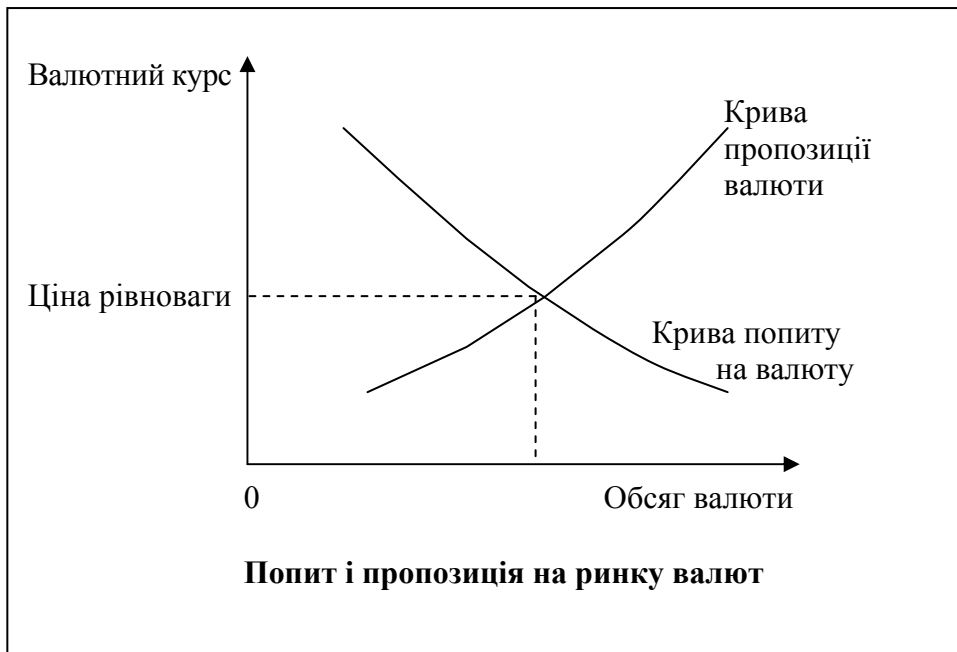
26.2. Еволюція міжнародної валютної системи

26.3. Валютний ринок і його основні риси

Валютний ринок – система механізмів, призначених забезпечити купівлю і продаж національних грошових одиниць та іноземної валюти з метою їх використання для обслуговування міжнародних платежів

Євровалютний ринок – частина ринку позичкового капіталу, на якому здійснюються депозитні операції в іноземній валюті за межами країни-емітента цієї валюти

Інструменти операцій євrorинку

Єврокомерційні векселі

Письмові векселі в євровалютах

Депозитні сертифікати

Письмове свідоцтво банку щодо депонування коштів клієнта

Євроноти

Короткострокові зобов'язання з плаваючою процентною ставкою

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Ажнюк, М. О. Основи економічної теорії [Текст] : навч. посіб. / М. О. Ажнюк, О. С. Передрай. – К. : Знання, 2008. – 368 с.
2. Баб'як, М. М. Економічна теорія [Текст] : навч. посіб. / М. М. Баб'як, Л. А. Пешенкова, А. В. Рибчук. – К. : Центр навч. л-ри, 2005. – 208 с.
3. Безугла, В. О. Мікроекономіка [Текст] : навч. посіб. / В. О. Безугла, І. І. Постіл. – К. : Центр учб. л-ри, 2007. – 288 с.
4. Бережная, Н. И. Политическая экономия в структурно-логических схемах [Текст] : учеб. пособие / Н. И. Бережная. – Харьков : ИД «ИНЖЭК», 2007. – 288 с.
5. Економічна теорія [Текст] / Є. М. Воробйов, А. А. Гриценко, М. Н. Кім, В. М. Лісовицький. – Х. : ФОП Чиженко С. Ю., 2006. – 396 с.
6. Економічна теорія [Текст] : підручник / за ред. В. М. Тарасевича. – К. : Центр навч. л-ри, 2006. – 784 с.
7. Економічна теорія: вступ, макроекономіка, мікроекономіка [Текст] : навч. посіб. / за ред. З. Г. Ватаманюка та О. З. Ватаманюка. – Л. : «Інтелект-Захід», 2008. – 540 с.
8. Економічна теорія: Політекономія [Текст] : підручник / за ред. В. Д. Базилевича. – К. : Знання-Прес, 2008. – 719 с.
9. Злупко, С. М. Історія економічної теорії [Текст] : підручник / С. М. Злупко. – 2-ге вид., випр. і допов. – К. : Знання, 2005. – 719 с.
10. Основи економічної теорії [Текст] : підручник / О. О. Мамалуй, О. А. Гриценко, Л. В. Гриценко, Г. Ю. Дарнопих та ін. ; за заг. ред. О. О. Мамалуя. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 480 с.
11. Основи економічної теорії [Текст] : підручник / за заг. ред. Л. С. Шевченко. – Х. : Право, 2008. – 448 с.
12. Сотников, В. И. Макроэкономика в структурно-логических схемах [Текст] : учеб. пособие. / В. И. Сотников, О. А. Сотникова. – Харьков : ИД «ИНЖЭК», 2005. – 240 с.
13. Основи економічної теорії [Текст] : підручник / В. Г. Федоренко, Ю. В. Ніколенко, О. М. Віденко, М. П. Денисенко, М. М. Руженський ; за наук. ред. В. Г. Федоренка. – К. : Алерта, 2007. – 519 с.

ДЛЯ ПОДАТОК

Навчальне видання

**ОСНОВИ
ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ
у структурно-логічних схемах**

Навчальний посібник

За загальною редакцією доктора економічних наук,
професора **Л. С. Шевченко**

Редактор **Ю. В. Статкевич**
Комп'ютерна верстка **В. М. Зеленька**

Підписано до друку 04.08.2010. Формат 70×100^{1/16}. Папір офсетний.
Гарнітура Times. Умови, друк. арк. 10,1. Облік.-вид. арк. 5,78.
Вид. № 489. Тираж 1000 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
Україна 61002, Харків, вул. Чернишевська, 80

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 559 від 09.08.2001 р.

Надруковано в друкарні СПДФО Білетченко
тел. 8(057) 758-35-98